﴿ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم ﴾

پێشەکی:

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونسترشده ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لاإله إلاالله وحده لاشريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله أما بعد:

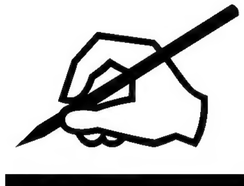
زانای بەرز (إبن قیم) خوا لێی رازی بێت، یەکێکە لە زانا بەناوبانگەکانی جیهانی ئیسلامیی قوتابی قوتابخانەی (أبن تیمیة) خوا لێی رازی بێت.. چەندە نوسراوە و باسی ئیسلامیی بەنرخی هەیە، وە یەکێك لەو نوسراوە نایابانە پەرتوکی (عدة الصابرین..)ە نوسراوێکی زۆر رۆحی و بەتام و چێژە چارەسەری چەندەها گیروگرفتی ژیان دەکات بەشێوەیەکی زانیاری و رۆحی کە نەڕوخاندن و بێ ئاوات نەبوون‌و دروست نەبوونی خەم و خەفەت و سستی و دروست بوونی غیرەت و توانا و هەوڵ و چەند هاکاری تری ئیمانی وەکو نەکردنی بەندەیی بۆ ماددە و رۆنەچوونە لەبریق و باقەکانی دنیادا کە کاری ئەم نوسینەیەتی لەناخی خوێنەردا وە ئەم نووسراوە بریتییە لە پێناسەی ئارامگرتن و چەندەها بەڵگە و نمونەی راستەقینەی ژیانی پێغەمبەر (ﷺ) و یارانی وە بیروهەست و نەستی هەژارە ئارامگرەکان دەربارەی دونیا و رۆژی دوایی.. وە باوەڕو ویست‌و لەخواترسی دەوڵەمەندە سوپاسگوزارەکان کە هەردوولایان تێکڕا هەوڵدەرن بۆ رۆژی دواییان.. وە هەر لەم نوسراوەدا یەکلابوونەوەی باسێکمان بۆ بەئەنجام دێنێت کە راوبۆچوونی زانایانی زۆر لەسەر بووە ئەویش (ئایا

دەوڵەمەندێکی سوپاسگوزار باشترەو پلەی بەرزترە لای خوا یا هەژارێکی ئارامگر. وە بۆ پشتگیریی لە بابەتە هەندێك بەسەرهات و فەرمودەم بۆ زیادکردووە لەهەندێك پەرتووك لەگەڵ دانی سەرچاوەکەدا وەدەرکردنی زۆر دووبارەبوونەوەی هەندێك بابەت و نەنووسینی هەندێکی تر لەبەر وردەکارییەکی عیلمی کە هەموو کەس پێویستی پێی نییە وە ئیتر ئەوەندەی بەباش و بەکەڵکم زانیبێت لەباسەکەدا لێم وەرگێڕاوە بەدەستکارییەوە وە هیوام وایە شوێنی ڕەزامەندی خوای گەورە بێت وە خوێنەریش بێ بەشمان نەکات لە دوعای خێر لەگەڵ ئەو کەسانەی کە ئەرکی پیاچوونەوە و نووسینەوەیان لەپێناودا چەشتووە.

أحمد فائق سعيد

٤/رجب/١٤١٤ کۆچی

٢٤/١٠/١٩٩٤ زایینی

بِسْمِ اللهِ الرَّحمنِ الرَّحيم

ئارامگرتن ﴿ الصبر ﴾

(الصبر) لەزمانەوانیدا: واتای (المنع) گرتن وەنەهێشتن. لەپێناسەدا: واتای گرتنـــی دەروون لەنارەحـــەتی وە زمـــان لـــە ســـکالاَ وە ئەندامـــەکانی لاشـــە لەیەخەدادڕین و رنینەوەی قژ و روومەتو..

واتای (صبر) زانایان بەچەندەها جۆر واتایان لێکداوەتەوە وەك هەنـدێکیان دەڵێن: (رەوشتێکی بەرزی دەروونە کە بەربەرەکانی ئەکات بەرامبـەر هـەموو کردارێکی نارێك و ناپەسەند) لەوانەش:

❖ (جونەید/ خوا لێی رازی بێـت) دەفـەرموێت: چەشـتنی تـاڵی بـەبێ پێناخۆش بوون.

❖ (زونون/ خوا لێی رازی بێـت) دەفـەرموێت: دەربڕینـی دەوڵەمەنـدی لەکاتی هەژاری لەگۆڕەپانی ژیاندا.

❖ (عەمری کوڕی عوسمان/ خوا لێی رازی بێت) دەفەرموێت: ئارامگرتن لەگەڵ خوادا بەرامبەر بەلاَکانی.

❖ (خواص/ خوا لێی رازی بێت) دەفەرموێت: راوەستان بەرامبەر یاسای قورئان و سوونەت.

❖ (عومەری کوڕی خەتاب/ خوا لێی رازی بێت) دەفەرموێت: باشـترین ژیان بە ئارامگرتن دەستمان کەوتووە.

❖ (إبن قیم)[1] دەفەرموێت: ئارامگرتن لەسەر پەیڕەوی و فەرزەکانی خواو ئارامگرتن لەسەر ئارەزووی دەروون.

❖ وە دەفەرموون: بەربەرەکانی کردنی دوو لایەنی بەرامبەر دین و ئەقڵ بەرامبەر ئارەزووی دەروون.

❖ شێخ عەبدولقادری گەیلانی دەفەرموێت: ئارامگرتن لەسەر سێ شت بەندە:

١ـ ئارامگرتن لەسەر فەرمانەکانی خوا (وەکو نوێژ و ڕۆژوو .. هتد).

٢ـ ئارامگرتن لەسەر ئەوانەی کە خوا فەرمانی بەنەکردنی داوە.

٣ـ ئارامگرتن لەسەر قەزا و قەدەر.

وە هەر ئەو سیانەیە کە لوقمان (خوا لێی ڕازی بێت) ئامۆژگاری کوڕەکەی پێکردووە: ﴿ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾[2] وە فەرمانی خواشی لەسەرە: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آَمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾[3]

❖ وە هەندێك ئەڵێن: ئارامگرتن واتە خاوەنی نارەحەتی ئەگەر لەناو کۆمەڵێکدا بوو ئەبێ لێیان جیانەکرێتەوە واتە پێوەی دیارنەبێت.

ئایەتە قورئانییەکان لەسەر ئارامگرتن:

[1] مدارج السالکین إبن قیم ج٢ ص١٥٢.
[2] سورة لقمان/ آیة ١٧.
[3] سورة آل عمران/ آیة ٢٠٠.

زانای بەرز ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (خوای لێ رازی بێت) ئەفەرموێت: (خوای گەورە لە قورئاندا باسی ئارامگرتنی کردووە لە ٩٠ شوێندا).

وە ئێستاش هەندێك شوێن لەو ئایەتانە باس دەکەین:

١ـ بەشێوەی فەرمان بە پشتبەستن بەخوا لەکاتی ئارامگرتندا ﴿ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ﴾[٤].

٢ـ نەکردنی پێچەوانەیەتی واتە لەکاتی ئارامگرتندا دڵگران و خەفەتبار مەبن ﴿ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا ﴾[٥].

٣ـ رزگاربوون و سەرکەوتنی پەیوەستکردووە بەئەنجامی ئارامگرتنەوە وەك دەفەرموێت ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾[٦].

٤ـ پاداشتی دووجارە بۆ ئارامگرتن ﴿ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا ﴾[٧].

٥ـ ئەنجامی ئارامگرتن و پتەوبوون لەسەری ئەبێت بە پێشەوای (امامە)ی چاکە بۆ خەڵکی ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾[٨].

٦ـ خوای گەورە لەگەڵ ئارامگراندایە، بەدەستهێنانی لەگەڵ بوونی خوادا ﴿ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾[٩].

[٤] سورة النحل/ آية ١٢٧.
[٥] سورة آل عمران/ آية ١٣٩.
[٦] سورة آل عمران/ آية ٢٠٠.
[٧] سورة القصص/ آية ٥٤.
[٨] سورة سجدة/ آية ٢٤.
[٩] سورة البقرة/ آية ١٥٣.

٧ـ سێ پلەی بەرز ئەنجامی ئارامگرانە: چاودێری خوا، بەزەیی، رێنمـویی ﴿ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ، الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴾[١٠].

٨ـ خوای گەورە ئارامگرتنی کردووە بەپاڵپشت بـۆ بـاوەڕداران ﴿ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ﴾[١١].

٩ـ وە ئارامگرتن و خواپەرستی ئەنجامی سەرکەوتنی موسوڵمانانە: ﴿ بَلَى إِنْ تَصْـبِرُوا وَتَتَّقُـوا وَيَـأْتُوكُمْ مِـنْ فَـوْرِهِمْ هَـذَا يُمْـدِدْكُمْ رَبُّكُـمْ بِخَمْسَـةِ آلَافٍ مِـنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴾[١٢].

١٠ـ ئارامگرتن باوەڕدار دەپارێزێت لەهەموو فڕوفێڵێکـی دوژمــن ﴿ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ﴾[١٣].

١١ــ لەپاداشــتی ئارامگرتنــدا خــوا بەهەشــتتان پــێ دەبەخشــێت وە فریشتەکان سڵاوتان لێدەکـەن ﴿ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ (٢٣) سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ ﴾[١٤].

١٢ـ وە پاداشتیان لێخۆشبوون و پلـەی بـەرزە ﴿ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴾[١٥].

١٣ـ خوای گەورە ئارامگرتنی بەجوانترین رەوشت داوەتـە قەڵـەم ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾[١٦].

١٤ـ خوای گەورە مرۆڤی ئارامی خۆش دەوێت ﴿ وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴾[١٧].

---

[١٠] سورة البقرة/ آية ١٥٥.
[١١] سورة البقرة/ آية ١٥٣.
[١٢] سورة آل عمران/ آية ١٢٥.
[١٣] سورة آل عمران/ آية ١٢٠.
[١٤] سورة الرعد/ آية ٢٣ ـ ٢٤.
[١٥] سورة هود/ آية ١١.
[١٦] سورة الشورى/ آية٤٣.

١٥ـ ئارامگرەکان زۆر سوودو پەند لەفەرمانەکانی خوا وەردەگرن ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآَيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآَيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾[١٨].

١٦ـ ئارامگرتن تەواوکەری فەرمانەکانی ئیسلامە وە ئەڵقەیەکی نەپچڕاوە لێیان، وەك پەیوەندی بەنوێژەوە بەستووە ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ﴾[١٩]. وە بەکردەوەی باشەوە ﴿ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾[٢٠]. وە بەخواپەرستییەوە ﴿ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ ﴾[٢١]. وە بەسوپاس و ستایشەوە ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآَيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾[٢٢]. وە پەیوەندی بەراستی و دادپەروەرییەوە ﴿ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴾[٢٣]. وە دەفەرموێت ﴿ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴾[٢٤]. وە بەدامەزراندن و پتەوبوونی باوەڕەوە ﴿ لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآَيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴾[٢٥]. وە بەراستگۆیی ﴿ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ ﴾[٢٦].

فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئارامگرتن:

وە ئێستاش هەندێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئارامگرتن باس دەکەین:

---

[١٧] سورة آل عمران/ آية ١٤٦.
[١٨] سورة إبراهيم/ آية ٥.
[١٩] سورة البقرة/ آية ٤٥.
[٢٠] سورة هود/ آية ١١.
[٢١] سورة يوسف/ آية ٩٠.
[٢٢] سورة إبراهيم/ آية ٥.
[٢٣] سورة العصر/ آية٣.
[٢٤] سورة البلد/ آية ١٧.
[٢٥] سورة السجدة/ آية ٢٤.
[٢٦] سورة الأحزاب/ آية ٣٥.

❖ پێغەمبەر (ﷺ) بەلای ئافرەتێکدا تێپەڕبوو کە دەگریا لەسەر گۆڕی کوڕەکەی، پێی فەرموو: ئارام بگرە و خوا بپەرستە. ئافرەتەکە وتی: تۆ نازانی چیم بەسەردا هاتووە! (ئافرەتەکە پێغەمبەر نەناسی). کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) تێپەڕبوو پیاوێك پێی وت: ئەوە پێغەمبەر بوو قسەی لەگەڵ کردی! ئافرەتەکە لەتاودا وەك مردووی لێهات هەڵسا بەپەلە چوو بەدوایدا، تا پێی گەیی وتی: ئەی پێغەمبەری خوا نەمناسیت (واتە گوێڕایەڵیت دەکەم). پێغەمبەر فەرمووی: ئارامگرتن لەیەکەم کاتتدایە، (واتە لەکاتی تازە مردنیدا)[٢٧].

❖ دایکی موسڵمانان (أم سلمة) خوا لێی رازی بێت ئەڵێت کە پێغەمبەر فەرموویەتی: (هەر موسڵمانێك بەڵایەکی بەسەردا هات ئەو ئایەتە بڵێت کە خوا فەرمانی پێداوە ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ ئەوا خوا شوێنی بە خێرو چاکە بۆ پڕدەکاتەوە)[٢٨]. وە هەروەها لەفەرموودەیەکی تردا دەفەرموێت (ئەگەر خۆشەویستێکم لەبەندەیەکم سەندەوە و ئارامی گرت ئەوە پاداشتی بەهەشتە)[٢٩].

❖ وە دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) چەند پارەو موڵکێکی بەش دەکرد بەسەر موسوڵماناندا کەسێك وتی: ئەم شێوە بەشکردنە ویستی خوای تیادا نییە. کاتێك ئەمەیان بۆ پێغەمبەر گێڕایەوە فەرمووی: (خوا لەموسا خۆش بێت لەم شێوەیە زیاتر ئازاریان ئەداو ئارامی گرت)[٣٠].

---

[٢٧] الصحيحين مسلم والبخاري (١٣٨/٣) ومسلم (٦٢٦).

[٢٨] صحيح مسلم (٩١٨) وأبوداود (٣١١٩).

[٢٩] في صحيح البخاري.

[٣٠] في الصحيحين.

❖ وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (هەرکارێك تووشی موسڵمان بێت لەخەمو خەفەت و بەڵاو ئازار، هەتا دڕکێکیش بچێت بەلاشەیدا خوا تاوان و هەڵەی پێ لا ئەبات)[31].

❖ وە لەگێڕانەوەیەکی تردا دەفەرموێت: (خوای گەورە هەر پلەیەك بەرزی دەکاتەوەو تاوانێکی پێ لادەبات). (رواه مسلم)

❖ پیاوێك پرسیاری کرد و وتی: ئەی پێغەمبەر ئایا ئەم نەخۆشیانەی ئێمە تووشمان دێت هیچ پاداشتمان هەیە؟! پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (لابردنی تاوانە).[32]

❖ وەهەروەها پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (هەربەڵایەك رووی کردە بەندەیەك و پێی ناخۆش بوو ئەوە دەبێتە هۆی پاك بوونەوەی لەتاوان بەمەرجێك باوەڕی بەوە بێت کە ئەو بەڵایە لەلایەنی خواوەیە وە پەناوهاوار نەبات بێجگە لەخوا شیفای بدات)[33].

❖ پێغەمبەر (ﷺ) دارێکی راوەشاند گەڵاکانی وەرین، فەرمووی: (بەڵاو ئێش و ئازار تاوانەکانی ئادەمیزاد لادەبات زووتر لەم شێوە گەڵا وەرینەی ئەم دارە)[34].

❖ وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (نزاو پاڕانەوەی نەخۆش ناگەڕێتەوە هەتا چاك دەبێتەوە)[35]. واتە: نەخۆش کەوتن کاتێکە لەو کاتانەی نزای تێدا وەردەگیرێت.

[31] في الصحيحين رواه البخاري (٥٦٤١) ومسلم (٢٥٧٣).
[32] السنن الكبرى النسائي، مسند إمام أحمد (٢٣/٣).
[33] سەرچاوەی پێشوو.
[34] سنن النسائي.

❖ وه پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویت: (سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە هەر فەرمانێك خوا بیدا بەسەر بەندەیەکیدا هەر بەخێرو چاکە بۆی دەنوسرێت، ئەگەر فەرمانەکەی خوا تووشی خێری کردووە سوپاسی خوای لەسەر کرد ئەوا خواش بەخێر بۆی ئەنوسێت وە ئەگەر زیانو نارەحەتی بوو وە ئارامی لەسەرگرت ئەوە خوایش بەخێرو چاکە بۆی دەنوسێت ئەمە بۆ هیچ کەس نییە ئەگەر موسڵمان نەبێت)[٣٦].

وتەی یاوەرانی پێغەمبەر (ﷺ) و زانایان:

❖ عومەری کوڕی خەتاب خوا لێی رازی بێت ئەفەرموێت: (سەبرو ئارامگرتن خۆشترینژیانی بۆ رەخساندووین).

❖ عەلی کوڕی ئەبی تاڵیب خوا لێی رازی بێت ئەفەرموێت: (ئارامگرتن لەئیماندا وەك سەر وایە لەلاشەدا وەهیچ کەس ئیمانی تەواو نییە ئەگەر ئارام نەگرێت).

❖ عومەری کوڕی عەبدولعەزیز خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: (هەر نیعمەتێك خوا لەبەندەکەی وەرگرتەوە ئارامگرتنی پێدەبەخشێت لەشوێنی ئەو نیعمەتە) وە ئارامگرتنیش نیعمەتێکی خوایە، هەندێك لە سەلەف فەرموویانە: ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ﴾[٣٧] مانای ئەوەیە بەئارامگرتنێك نارەزایی تێدا نەبێت.

[٣٥] سنن النسائي ومسند إمام أحمد.
[٣٦] رواه مسلم وأحمد.
[٣٧] سورة يوسف/ آية ١٨.

❖ سەعیدی کوڕی جوبەیر خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: (ئارامگرتن داننانی ئادەمیزادە بەخواو داوای پاداشتە لێی) وەك واتای ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ی کردبێت، داندەنێت بەوەی خوای گەورە خاوەنی هەموو بوونەوەرێکە خۆی هەڵیدەسوڕێنێت ﴿ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ ئێمەش ئەیگێڕینەوە بۆ لای، واتە ئەڵێین بەویستی خواو تاوەکو پاداشتمان بداتەوە.

❖ پرسیاریان کرد لە خواناسێك تەواوی ئارامگرتن چۆنە؟ وتی: (ئەبێ ئەو رۆژەی بەڵاکەی بەسەردا هاتووە وەك دوێنێ وابێت کە بەڵاکەی بەسەردا نەهاتووە).

ئارامگرتن و جیاوازی پلەکانی:

ئارامگرتن بەگوێرەی پلەو پاداشت لای خوای گەورە دوو جۆرە:

١ـ ئارامگرتنی هەڵبژاردەیی (إختياري).

٢ـ ئارامگرتنی بێدەستەڵات (إضطراري).

ئارامگرتنێك بەویستو رەزامەندی و هەڵبژاردنی خۆت بێت پلە بەرزترەو مایەی هەموو پاداشت و رێزێکە لای پەروەردگار، واتە لەبەر پاداشت و رەزامەندی خوا پێت خۆشە ئەو ناخۆشیانەت بەسەردابێت تاوەکو ئارامگرتنێك کە هیچ دەسەڵاتێکی خۆتی تێدا نییە و لەپڕ بێت بەسەرتا و بێ ئاگابیت لێی ئیتر بەناچاری ئارامی لەسەر بگریت.

نموونە: هەروەك ئارامگرتنی یوسف (عليه السلام) لەسەر فێڵی ئافرەتەکان و زیندانی لەسەری ﴿ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ

﴾[38]. ئەمەیان پلە بەرزترە وە خوای گەورە بە وەسف ناوی دەبات تاوەکو جۆری دووەم کە بەبێ دەستەڵات ئارامی لەسەرگرت هەروەك ئارام گرتنەکەی لەسەر فێڵی براکانی و خستنە ناو بیروفرۆشتنی بەشێوەی بەندە، لەبەرئەوە ئارامگرتنی (إختیاری) دوو بەشە لەسێ بەشەکەی ئارامگرتن کە ئەویش (١ـ أمر ، ٢ـ نهی)یە، وە هەروەها وەکو پێغەمبەران (ئیبراهیم و موسا و نوح و عیسا) علیهم السلام ئارامیان گرت لەسەر ئەو هەموو دژایەتییە کەبەسەریاندا هات لەپێناوی (توحید)دا، بۆیە ناوبراون بە (ألوا العزم) خاوەنی هەڵوێست و ئارامی لەسەر دژایەتی کردنەکان بەرەزامەندی خۆیان بووە، بۆیە خوای گەورە فەرمان ئەدات بە محمد (ﷺ) کە وەك ئەو پێغەمبەرانە هەڵوێستی ئارامی رەزامەندیت هەبێت ﴿ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ ﴾[39] ، ئەمانە هەموویان ئارامگرتنیان هەڵبژارد بۆیە فەرمان دەدات بە (خۆشەویستی) کە وەکو ئەوان وابێت نەك وەکو ئەوانەی لەناچاریدا ئارامیان گرت لەبەرئەوەی پلەی کەمترە ﴿ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴾[40] لەبەرئەوەی یونس علیه السلام ئارامگرتنی (إختیاری) نەبوو بەڵکو ئارامگرتنی ناچاری هەبوو (إضطراری)، بەڵکو بەشی دووەمیش بێ بەش نییە لەپاداشت هەروەك لەدوای ئەوەوە دەفەرموێت ﴿ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾[41] هەروەك (ئەیوب علیه

[38] سورة يوسف/ آية ٣٣.
[39] سورة الأحقاف/ آية ٣٥.
[40] سورة القلم/ آية ٤٨.
[41] سورة الأنبياء/ آية ٨٧.

السلام) هەمان ئارامگرتنی هەبوو ﴿ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾[٤٢].

وە هەروەها (یەعقوب علیە السلام) بەهەمان شـێوە دەفـەرموێت ﴿ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ ﴾[٤٣] کەواتە ئارامگرتنێکی ناچـاری (إضـطراری) بێبەش نییە لەپاداشت، وە لەرەزامەندی خوا، بەڵکو یەکەمیان کە خاوەنەکەی بەرەزامەندی خۆی هەڵیدەبژێرێت پتەوتر و مایەی رەزامەندی و پلە بەرزترە لای خوای گەورە واتە هەردوو جۆرەکەی ئارامگرتن پاداشت و پلەبـەرز و نـاوبراون لای خوای گەورە هەروەك قورئان هەردوولایان باس دەکـات وە (حکمـەت) لـە ئارامگرتندا گەڕانەوەیە بۆ لای خوای خۆت‌و داوای یارمەتی لێکردنە و لاوازی و بەندایەتی دەربڕینەوە وەك دەفەرموێت ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ﴾[٤٤].

ئەو هۆیانەی یارمەتی دەدەن لەسەر ئارامگرتن:

ئارامگرتن کارێکی بەدەستهێنانە (إکتساب)یە، بۆیـە بۆبەدەسـتهێنانی ئەو کارە پێویستیت بەهەندێك روونکردنەوەو پێشەکی هەیە وەکو هۆکارێك بۆ یارمەتیدانی ئەو کارە، وە ئێستاش ژمارەی هەندێك لەو هۆیانە باس دەکەین:

١ـ زانیاری و ئاگاداربوون بەسەر سروشتی ژیاندا کە دەبێت بەرز و نزمـی تێدا بێت وەکو (جوان و ناشیرین و دەوڵەمەندی و هەژاری و خۆشی و ناخۆشی و زانین و نەزانین و ...هتد) لەبەرئەوەی ژیان بەبێ ئەمانە پێکنایەت وە ئەبێت

[٤٢] سورة الأنبياء/ آية ٨٣.
[٤٣] سورة يوسف/ آية ٨٦.
[٤٤] سورة المؤمنون/ آية ٧٦.

(هەمووی بەسەریا بێت ئەوەی لەسەری نووسرابێت (جفت القلم بما أنت لاقيه) كە ئەمەتزانی ئەبێتە مایەی بچووكبوونەوە و سروشتی كارەكە.

٢ـ دروستبوونی باوەڕی تەواو بەپاداشتی ئەو ناخۆشییە تاوەكو تاڵی ناخۆشییەكەت لا كەم ببێتەوە وە هەروەك نەخۆشێك چۆن پێی خۆشە و رازییە ئەو دەرمانە تاڵە بخوات لەبەر زۆری سوودەكەی ﴿ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾[٤٥] پاداشتیان بەباشتر لە كردەوەكانیان دەدرێتەوە.

٣ـ دروستبوونی باوەڕی تەواو بەوەی كە بەهەتایی بەسەریەوە نابێت بەڵكو پاش ماوەیەك لادەچێت ﴿ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴾[٤٦]، ﴿ فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴾[٤٧].

٤ـ پەنا بردنە بەر پەروەردگاری خۆت كە یارمەتیت بدات لەسەر ئارامگرتن و باشترین یارمەتی دەرە بۆ ئارامگرتن ﴿ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ﴾ ، ﴿ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا ﴾[٤٨]، ئەمەش بە دوعا و زیكر دەبێت لەكاتی ناخۆشیەكەدا، لەكاتی نەبوونی بەڵادا نەیلێت چونكە دەبێتە داواكردنی بەڵا.

٥ـ بۆ یارمەتیدانت لەسەر ئارامگرتن چاو لەكارو پاشەڕۆژی ئارامگران بكە ﴿ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ ﴾ هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) باسی موسڵمانانی زووی دەكرد بۆ یاوەرەكانی لەمەككەدا تاوەكو ئارامگر و بەهێزتربن و نەڕوخێن و پشت نەدەنەوە.

[٤٥] سورة النحل/ آية ٩٦.
[٤٦] سورة شرح/ آية٥.
[٤٧] سورة هود/ آية ٤٩.
[٤٨] سورة البقرة/ آية ٢٥٠.

٦ـ یارمەتیدانێکی تر باوەڕبوونە بەوەی کە بەهۆی کارە خراپەکانەوە خوای گەورە ناخۆشی بەسەر ئادەمیزاددا دەدات زۆرکات. ﴿ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ﴾[49]، ﴿ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ ﴾[50]، لەبەرئەوەی باش وایە پەنابەرینە بەر داوای لێخۆشبوون و گەڕانەوە لەتاوانەکان و وشەی داوای لێخۆشبوون (أستغفر الله) لەسەر زمانمان بێت.

٧ـ یارمەتییەکی تر سەیرکردنی ئەوانەی لەخوار خۆتەوەن لەڕوانگەی ژیان یاخود لاشە یا سامان یا...هتد، کە تۆ هێشتا زۆر باشتریت لەهەموو لایەنێك لەوانەوە تاوەکو ناخۆشییەکەت ئاسان بێت وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (.. أنظروا الى من هو أسفل منكم..)[51].

٨ـ کەمکردنەوەو دوورکەوتنەوە لەوشتانەی ئەبێتە هۆی کاری ئارام نەگرتن لەسەر ئەو کارە وەکو پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمان دەدات بەو گەنجانەی کە ناتوانن خێزان بهێنن بەرۆژوو بن وەکو یارمەتییەك لەسەر گەنجیەتی.. خۆڕاگرتن.

٩ـ خۆپاراستن لە بزوێنەری داواکارییەکان کە سەیرکردنە (النظر) وەك دەگێڕنەوە (النظر سهم مسموم من سهام إبليس)[52]، سەیرکردن تیرێکە لە تیرە ژەهراوییەکانی شەیتان. چاوگرتن واتە قەڵای پاراستن. (ماناکەی تەواوە بەڵام پلەکەی (ضعيف)ە و (إبن قيم) باسی پلەکەی نەکردووە.

---

[49] سورة شورى/ آية ٣٠.
[50] سورة روم/ آية ٤١.
[51] رواه البخاري ومسلم، وفي البخاري رقم (٦٤٧).
[52] السلسل الضعيفة الألباني رقم (١٠٦٥).

١٠ـ پاراوكردن و تێركردنی دەروون لە حەلاڵەكان وەكو بەدیل و گۆڕانكاری لەحەرامەكاندا لەبەرئەوەی هەرچییەك دەروونی ئادەمیزاد داوای بكات لەحەرام حەلاڵی لەبەردەمدا هەیە.

١١ـ بیركردنەوە لەزیانو خراپی حەرام وە تاوانەكەی لەژیانی دونیادا بەسە بۆ دووركەوتنەوە لەتاوانەكە ئەگەر بێتو بەهەشت و دۆزەخیش نەبێت بەڵام چاوی ئارەزوو كوێرە، وەك ئەبوبەكرو عوسمان (خوایان لێ رازی بێت)ە نە ئارەقیان خواردووتەوە و نە زیناشیان كردووە لەبەر زیان و ناشیرینی كارەكە لە ئەقلّیەتی پاكدا.

١٢ـ بیركردنەوە وە لەشێوازو وێنە راستەقینەی كارەكە كە هەموو دەروونێكی پاكو بەرز نەفرەتی لێدەكات و نایەوێت، وەك شاعیر دەڵێت:

إذا كثر الذباب على طعام رفعت يدي ونفسي تشتهيه

وتجتنب الأسود ورود ماء إذا كاك الكلاب يلغن فيه

ئەگەر مێش زۆر بوو لەسەر خواردنێك دەستی لەسەر هەڵدەبڕمو دەروونم داوای دەكات. شێر دوور دەكەوێتەوە لە گۆماوێك كە سەگ ئاوی لێبخوات.

١٣ـ بەهێزكردنی لایەنە دینییەكە: واتە یارمەتییەك بۆ درووكەوتنەوە لەتاوان پیاچوونەوەیەكی كارەكە بكات لەسەر روانگەی دینەكەی تاوەكو بزانێت تا چ رادەیەك لێی دوور بكەوێتەوە، وە شێوازی پیاچوونەوەكان ئەمانەن:

أ) شەرمكردن لەخوای گەورە كە تاوان بكات وە فەرمانەكانی بشكێنێت لەگەڵ ئەوەشدا خوای گەورە ئەبیسێت و ئەبینێت كارەكەی بە

(حقیقی) واتە فەرمانی یەکێك ئەشکێنیٚ کە سەیرت ئەکات و چاودێرە بەسەرتەوە ئەمە مایەی هەموو شەرمێکە.

ب) نەکردنی کارێك خوا پێی خۆشە ئەو کارە نەکەیت تۆ پشت هەڵدەکەیت لەخۆشەویستی خوا لەگەڵ ئەوەشدا تۆ خۆشەویستی و خواناسی خوا دەردەبڕیت. وەکو ئیمامی شافیعی دەفەرمویێت: (لە دیوانەکەیدا لە لاپەڕە ٥٨دا):

تعصي الإله وأنت تظهر حبه هذا محال في القياس بديع
لو كان حبك صادقا لأطعته إن المحب لمن يحب مطيع

تاوان ئەکەیت و خۆشەویستی خوا دەردەبڕیت ئەمە کارێکی نابەجێیە لە عەقڵ. ئەگەر خۆشەویستییەکەت راست بوایە گوێڕایەڵیت دەکردوە خۆشەویست گوێڕایەڵیٚ خۆشەویستییەتی.

ج) سەیری نیعمەت و بەخشندەکانی خوا بە بەسەرتەوە ئایا یەکێك چاکەت لەگەڵدا بکات شایستەیە پێچەوانەی ویستەکانی بجولێیتەوە، کەواتە پاداشتی چاکە هەر چاکەیە ﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴾[٥٣].

د) چاوەڕێکردن و ترساندن لە ئەنجامی کارە خراپەکانت کە هەمووی مایەی توڕەبوون و تۆڵەسەندنەوەی پەروەردگارە لێت. کەواتە لە توڕەو سزای خوای خۆت خۆت بپارێزە ﴿ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ﴾[٥٤]، ﴿ اتَّقُوا رَبَّكُمُ ﴾[٥٥].

ه) ناوو نازناوی ناشیرین لێیان ئەنجامی کارە خراپەکان بەسە بۆ ئەوەی دووربکەویتەوە لە تاوان، لەبری ناوو نازناوی شیرین، وەك (**متقي و مؤمن و**

[٥٣] سورة الرحمن/ آية ٦٠.
[٥٤] سورة آل عمران/ آية ٢٨.
[٥٥] سورة النساء/ آية ١.

محسن) گۆڕان بۆ (السارق و الفاجر و العاصي و الظالم) له ئایندا وه ناوی چاك بۆ كەسێك چاك دەبێت.

و) لەگەڵ نەبوونی پەروەدگار لەگەڵ ئەوكەسانەی تاوان دەكەن بەسەر بۆ خراپی ئەنجامی كاری تاوان ﴿ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ ﴿ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴾[56].

سەرپەرشتی و پاراستنی تایبەتی بۆ كەسانی باوەڕدارو چاكەكاران، داماوی بۆ ئەو كەسەی كە خوای گەورە سەرپەرشتی ناكات و لەگەڵیدا نییە لەكارەكانیدا وە دەیداتەوە دەست دەروونی خۆی.

وە (إبن القيم) خوا لێی رازی بێت چۆنیەتی ئارامگرتن دەكات بە سێ بەشەوە لەبواری خواپەرستی و تەوحیددا (١ـ الصبر بالله ، ٢ـ الصبر لله ، ٣ـ الصبر مع الله)[57].

١) ئارامگرتن بەخوای گەورە: واتە پشتبەستن بەخوا لەسەر ئارامگرتن ئەمە پەیوەندی بە (توحيد الربوبيه)ەوە هەیە. (الصبر بالله).

٢) ئارامگرتن لەبەر خوا: ئەوەیە ئارامبگریت لەبەر رەزامەندی خوا ئەمە پەیوەندی بە (توحيد الألوهية)ەوە هەیە. (الصبر لله).

٣) ئارامگرتن لەگەڵ خوادا: واتە گەڕانی بەندەیەك لەگەڵ مەبەستەكانی دینی خوادا (الإرادة الدينية) وە ئارامگرتن بۆ بەجێهێنانی فەرمانی خوا بەهەموو شێوەیەك، بەڵام لەهەموویان بەهێزتر ئارامگرتنە لەبەر خوا كە هەمووی دەبێتە مایەی خواپەرستی، بەڵام یەكەم داواكاریەو یارمەتییە وە

[56] سورة النحل/ آية ١٢٨.
[57] مدارج السالكين ج٢ ص ١٥٢.

سێیەم تواناو ڕەزامەندی تۆی تێدا نییە، بەڵام دووەم ڕەزامەندی و تواناو داوای تۆی تێدایە بۆیە لە هەردوو بەشەکە لەبەرزترە. (الصبر مع الله).

کەواتە با هەموو ئارامگرتنێکمان بچێتەوە سەر خاڵی دووەم کە لەبەر خوای پەروەردگار بێت مایەی ڕەزامەندی ئەومان مەبەست بێت.. کە پەیوەندی بە (توحید الألوهیة)وە هەیە.

هەندێك لە ئارامی پێغەمبەر (ﷺ) و یاوەرانی:

ڕوونو ئاشکرایە کە چاکترین سەدەیەك کە ئادەمیزادی تیا ژیابێت سەدەی سەردەمی پێغەمبەر (ﷺ)و هاوەڵانی بووە لەبەرئەوە هەموو فەرمانەکانی خواو پێغەمبەریان تێدا بەڕێوەبردووە، هەر لە بچووکەوە هەتا گەورە لەهەموو ساتێك و کاتێکدا لەبەرئەوە نمونایەتی بەڕێوەبردنی یاساو فەرمانەکانی ئیسلامیان دەکرد لەسەر زەوی.

وە ئێستاش چەند کاتو ژیانێکیان باس دەکەین کە هەریەکێکیان شاخێکی پۆڵایین بوون بەرامبەر هەموو ئەو کاتە دڵتەزێن و سامناکانەی کە تووشیان بووە لەژیانی ڕۆژانەیاندا.

❖ وەك عەبدوڵلای کوڕی مەسعود خوا لێی ڕازی بێت دەفەرموێ: چوومە لای پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتی نەخۆشییەکەیدا تایەکی زۆر توند و تیژی هەبوو، وتم: ئەی پێغەمبەر تایەکی زۆرت هەیە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بەڵێ بەئەندازەی دووانی وەك ئێوە تام هەیە. وتم: دوو پاداشتت هەیە؟ فەرمووی: بەڵێ سوێند بەو کەسەی گیانی منی بەدەستە هەر مووسڵمانێك لەسەر زەویدا.. وە هەر ئێش و ئازارو نەخۆشییەکی تووش

بێت خوای گەورە تاوانەکانی پێ لادەبات وەك چۆن گەڵا بەدارەوە دەوەرێت.[٥٨]

❖ وە دایکی موسوڵمانان عائیشە خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: هیچ ئێشوئازارێکی توندم نەبینوە وەك ئێش‌وئازارەکەی پێغەمبەر (ﷺ)[٥٩].

❖ ئوسامەی کوڕی زەید خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: یەکێك لە کچەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ناردی بەدوای پێغەمبەردا کە پێی بڵێن منداڵێکم خەریکە دەمرێت!! پێغەمبەر فەرمووی: سلاوی منی پێبگەیەنن بڵێن: خوای گەورە بەدەستی خۆیەتی ئەوەی کە دەیبەخشێت وە هەموو کارێك لای خوا تا کاتی دیاریکراوی خۆیەتی، با ئارام بگرێت تا پاداشتی بداتەوە. بەڵام کچەکەی پێغەمبەر دووەمجار ناردیەوە بەدوایدا.. پێغەمبەر (ﷺ) هەستا لەگەڵ سەعدی کوڕی عەبادەو موعازی کوڕی جەبەل و ئوبەیی و زەیددا چوون بۆ ماڵی کچەکەی لەوێ منداڵەکەی گرتە باوەشی و منداڵەکە هەر دەتلایەوە لەباوەشیدا، پێغەمبەر (ﷺ) فرمێسك بەچاویدا هاتە خوارەوە. سەعد وتی: ئەمە چییە ئەی پێغەمبەر؟ (واتە بۆچی دەگریت) لەگەڵ ئەوەشدا فەرمانت داوە بە نەگریان لەسەر مردوو؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەمە بەزەییە کە خوا دەیخاتە دڵی ئەو بەندانەی کە دەیەوێت، وە خوا بەزەیی دێتەوە بەو بەندانەی کە بەزەییان لە دڵدایە[٦٠].

❖ وە ئێستاش ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی رازی بێت بەسەرهاتێکی ترمان بۆ دەگێڕێتەوەو دەفەرموێت (بینیم ئیبراهیمی کوڕی پێغەمبەر

---

[٥٨] رواه البخاري ومسلم.
[٥٩] رواه البخاري ومسلم.
[٦٠] صحيح سنن النسائي ـ الألباني ـ باب الجنائز ، والبخاري (١٠٢/٣) ، ومسلم (٩٣/٣).

(ﷺ) تەپاوتلی دەدا لەباوەشی پێغەمبەردا خەریك بوو گیانی دەردەچوو، چاوەکانی پێغەمبەر پڕبووبوون لە فرمێسك و بەچاویدا دەهاتە خوارەوە فەرمووی: چاو فرمێسك دەڕێژێت و دڵ بریندار و نارەحەت دەبێت و هیچ ناڵێین تەنها ئەوە نەبێت کە خوا پێی خۆش نەبێت سوێند بەخوا ئەی ئیبراهیم ئێمە بە دووری تۆ دڵتەنگ و خەفەتبارین[٦١].

❖ وە عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود خوا لێی رازی بێت زۆر نەخۆش بوو هەندێك لە هاوەڵانی چوون بۆ سەردانی بینیان زۆر ناساغە وتی: دەمێکە کەوتووم لەجێگادا و لەشم وشك بۆتەوە سوێند بەخوا حەز ناکەم خوا بەئەندازەی سەرەنینۆکێك ئەم نەخۆشیەم لێ کەمبکاتەوە[٦٢].

❖ وە ئەبوبەکری سدیق خوا لێی رازی بێت ناساغ بوو یاوەرەکان صەحابە چوون بۆ لای پێیان وت با پزیشکێکت بۆ بانگ بکەین. وتی: پزیشك منی بینیوە. وتیان: ئەی چی پێ وتی؟ فەرمووی: پێی وتم (إني فعال لما أريد) ـ لە ئایەتی ﴿ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴾[٦٣] ئەوەی بمەوێت دەیکەم ـ.

❖ هەروەك عوروەی کوڕی زوبێر لەگەڵ کوڕەکەیدا موحەمەد چوون بۆ لای خەلیفە وەلیدی کوڕی عەبدولمەلیك)، محەمەدی کوڕی عوروە سیمایەکی جوانی هەبوو بەلاشەو هەیکەل بوو جلێکی جوانی لەبەرکردبوو، کاتێك وەلید ئەم کوڕەی بینی وتی: کوڕانی قوڕەیش جاران ئاوابوون. لەدوای ئەم قسەیە هاتنە دەرەوەو کوڕەکەی بەچاوییەوە بوو تاکو مردووە قاچی عوروەیش باوکی تووشی خۆرە بوو. وتیان: ئەگەر نەیبڕیتەوە ئەیداتە هەموو

[٦١] سلسلة الصحيحة ـ الألباني حاشية رقم ٤٢٧، أخرجة البخاري (١٣٥/٣) ومسلم.
[٦٢] عدة الصابرين ص٨٩.
[٦٣] سورة البروج/ آية ١٦.

لەشت. ئەویش وتی: بیبڕنەوە. وتیان: شتێکت نەدەینێ تا هەست نەکەیت بە ئازار. وتی: نەخێر بەڵکو خوا ئەمەی داوە بەسەرما تا ببینێت رادەی ئارامگرتنم. کاتێك مشاریان خستە سەرقاچی دەستیان کرد بەبڕینەوە و بورایەوە.. دوای هاتەوە سەرخۆی و قاچەکەی کە بڕیانەوە هەڵیگرتو وتی: ئەی قاچەکە من تا ئێستا سوێند بەخوا بەتۆوە نەچووم بۆ هیچ حەرامێك و تاوانێك تەنانەت بۆ ئەوەی کە خوا پێی ناخۆشە. دوای ئەوە فەرمانیدا بنێژرێت، لەدوای ئەمانە گەڕایەوە بۆ شاری مەدینە هەر خۆی.. خزموکەسوکارەکانی ئەهاتن بۆ لای سەرخۆشیان لێئەکرد ئەویش وتی: ﴿ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ﴾[٦٤].

❖ پێغەمبەر (ﷺ) زۆر هیلاك بوو لەو نەخۆشییەدا کە کۆچی دوایی کرد فاتمەی کچی هاتە ژوورەوە بۆ لایی و گریا بەدەنگی بەرز و وتی: ئای چەندە باوکم لەهیلاکییەکی زۆر دایە! پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: لەمڕۆ بەدواوە لە هیلاکیدا نامێنم.[٦٥] دوای ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی دوایی کرد ناشتیان، فاتمە چووە ئەو ژوورەی کە پێغەمبەریان تیا ناشت و رووی کردە ئەنەس و وتی: چۆن دڵتان رێگە دەدات خۆڵ بکەن بەسەر پێغەمبەری خوادا؟! ئەنەس وتی: سوێند بەخوا بەدەست ئەیکەین‌و دڵمان دژایەتیمان دەکات، ئەو کاتە فاتمە خوا لێی رازی بێت چنگێك خۆڵی لەسەر گۆڕی پێغەمبەر (ﷺ) هەڵگرت و ئەم شیعرەی وت:

ماذا على من شم تربة أحمد ألا يشم مدى الزمان غواليا

---

[٦٤] سورة الكهف/ آية ٦٢.
[٦٥] البخاري (١١٣/٨) وأحمد (١٩٧/٣).

صبت علي المصائب لو أنها صبت على الأيام عدن لياليا

ئەبێت حاڵی ئەو کەسە چی بێت کە تا ئێستا بۆنی خۆڵی سەرگۆڕی پێغەمبەری (ﷺ) بەسەردا نەهاتووە. بەڵایەك بەسەر مندا رژاوە ئەگەر بێت‌و بەسەر رۆژاندا بڕژایە ئەبوو بەشەو[٦٦].

❖ کاتێك ئەبو دەرداء نەخۆش کەوت هاوەڵەکانی چوون بۆ لای بۆ ماڵەوە وتیان: چ نەخۆشیەکت هەیە؟ وتی: نەخۆشی تاوان و گوناهمە (واتە ئەمەوێت بەم نەخۆشییە تاوانەکانم لابچێت)، وە وتیان حەز لەچی دەکەیت؟ وتی: حەز لە بەهەشت دەکەم. وتیان: ئەی پزیشکت بۆ بانگ نەکەین؟ وتی: ئەو منی خستووە لە جێگەدا. بەو شێوەیە هاوەڵەکان هەموو دەم حەزیان کردووە ئەوەی کە خوا پێی خۆشە تووشیان بێت.

❖ هەروەك زەیدی کوڕی ئەرقەم خوا لێی رازی بێت ئەڵێت: چاوم ئازار و ئێشێکی زۆری ئەکرد نەخۆش کەوتم بەدەستیەوە، پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لام فەرمووی: ئەی زەید ئەگەر هەرچاوت دابێت چی دەکەیت؟ وتم: ئارام دەگرم و چاوەڕێی پاداشت دەبم لای خوا، فەرمووی: ئەگەر چاوت هەروابێت و ئارام بگریت پاداشتت بەهەشتە.

❖ کاتێك زەید و جەعفەرو عەبدوڵڵای کوڕی رەواحە، شەهیدکران پێغەمبەر (ﷺ) دەستی بەرزکردەوە و داوای لێخۆش بوونی بۆ ئەکردن فرمێسك بەهەر دوو چاویدا ئەهاتە خوارەوە دوای ئەوە چوو بۆ ماڵی هەریەك لەوانە کاتێك چووە ماڵی زەیدی کوڕی حاریسە کچە بچکۆلەکەی

---

[٦٦] صحيح البخاري.

بــەقورگی پــڕ لەگریانــەوە خــۆی خســتە باوەشــی پێغەمبــەر (ﷺ) وە پێغەمبەریش دڵی پڕ بوو گریا[٦٧].

❖ ئوسامەی کوڕی زەید خوا لێی ڕازی بێت دەفەرموێت: کاتێـك بـاوکم شەهید بوو لەشەڕی مۆتە چووم بۆ لای پێغەمبەر، کە منی بینی فرمێسك بەچاویدا هاتە خوارەوە.

❖ هەروەها عەبدوڵڵای کوڕی ئەبوبەکر خوا لێــی ڕازی بێــت لەجــەنگی تائیفدا تیرێکی بەرکەوت شەهید بوو، ئەمە بە چل ڕۆژ دوای کۆچی دوایــی پێغەمبەر (ﷺ) ڕوویدا، ئەبوبەکری سدیق دوای ئەوە چوو بۆ لای عائیشە و وتی: ئەی کچم سوێند بەخوا هەروەك گوێی مەڕێك بگرم و لەماڵ بیبەمە دەرێ (دیارە عائیشە خەفەتی ئەخوارد) وە وتی: ئەی کچــم ئێــوە ئەترسـن عەبدوڵلام بەزیندوویی خستبێتە گۆڕ، ئەویش وتی: ئەی باوکە ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾. کاتێك نوێنەری (ثقیف) هاتن بۆ لای خەلیفـە ئەبوبـەکری سدیق ئەویش چوو ئەو تیرەی عەبدوڵڵای کوڕی پێ شەهید کرابوو هێنــای و وتی: خاوەنی ئەم تیرە ئەناسنەوە کێیە؟! دوای تێڕوانین یەکێکیان وتی: ئــەم تیرە بەدەستی من دروستکراوە و هاوێژراوە لەشەڕدا. ئەبوبــەکر خــوا لێــی ڕازی بێت فەرمووی: ئەم تیرە بــوو عەبـدوڵڵای کــوڕی ئەبوبــەکری کوشـت سوپاس بۆ خوا کەلەسەر دەستی تۆدا شــەهید بــوو وە بەدەســتی ئــەو تــۆ نەکوژرای لەسەر بێباوەڕی تا ڕوورەش بیت لای خوا[٦٨].

---

[٦٧] حياه الصحابه ج٣ ص١٦٩ ، صحيح النسائي ـ الألباني ـ البخاري (١٣٩/٣) ومسلم (٧٠/١).

[٦٨] حياة الصحابة ج (يوسف كاندهلوي)٣/ص١٧٤ أخرجه الحاكم ج٣/ ص٤٧٧.

❖ هەروەها رۆژێك بە ئەبوزەریان وت: تۆ هیچ منداڵت بۆ نامێنیت (وەك كەموكوڕییەك دایانە پاڵی) ئەویش وتی: سوپاس بۆ ئەو خوایە لەدونیا لێمدەستێنێت و لەرۆژی دوایی بۆم كۆدەكاتەوە.

❖ وە هەروەها كاتێك حەمزە خوا لێی رازی بێت شەهید كرا، مامی پێغەمبەر (ﷺ) لەجەنگی ئوحوددا پێغەمبەر (ﷺ) چووە سەری و بینی لەشیان پارچە پارچە كردووە بەشێوەی (هەتككردن) پێغەمبەری خوا (ﷺ) مامی بینی بەم شێوەیە ئارامی گرتوو بینی ئافرەتێك بەرەو رووی شەهیدەكان رادەكات فەرمووی: ئەو ئافرەتە.. ئەو ئافرەتە. پێی ناخۆش بوو بەو شێوەیە بیانبینێت. زوبەیری كوڕی عەوام وتی: زانیم ئەو ئافرەتە دایكمە (صفیە)یە وە پوری پێغەمبەر (ﷺ) بوو بەرەو رووی رامكرد و پاڵم پێوەنا نەمدەهێشت ئەویش هەر هەوڵی ئەداتە بچێتە مەیدانی جەنگەوە تا وتم: ئەی دایكە پێغەمبەر فەرمانی داوە نەهێڵین و بتگێڕینەوە، ئینجا وەستاو دوو پارچە قوماشی دەركردوو وتی: دەباشە بەم دوو پارچە كفنی حەمزەی برام بكەن بیستوومە كە شەهید كراوە بەڵام ئارام دەگرم[٦٩].

❖ عەبدوڵڵای كوڕی مەسعود كاتێك كە بیستی بەكۆچی دوایی عوتبەی برای فرمێسك بەچاویدا هاتە خوارەوە و پێیان وت: ئەوە ئەگریت؟ ئەویش وتی: ئەوە بەزەییەكە خوا خستوویەتییە دڵی بەندەكانیەوە وە ئادەمیزاد هیچ تواناو دەسەڵاتی بەسەردا نییەو وە عوتبە لەگەڵ ئەوەشدا برام بوو هاوڕێی

[٦٩] حیاة الصحابة ج٣ ص١١٧٥ أخرجه الحاكم ج٣ ص١٩٧ و رواه أحمد ١٤١٨ سنده حسن والبیهقي ٤٠١٣ صحیح.

ئیسلامم بوو حەزم دەکرد من لەپێش ئەودا بمرم تا ئەو ئارامی بگرتایە پاداشتی بدرایەتەوە لەسەر من.

❖ وە دایکی موسوڵمانان زەینەبی کچی جەحش کاتێ کۆچی دوایی کرد برایەکی کوێری هەبوو پێیان وت: باوکی ئەحمەد سەرینەکەی زەینەبی خوشکی گرتبووە باوەش و ئەگریا، عومەری کوڕی خەتاب خوا لێی رازی بێت فەرمووی: ئەی باوکی ئەحمەد سەرینەکە دابنێ هیچ سودت پێناگەیەنێت. وتی: ئەی عومەر ئەمە تەسکینیم پێدەگەیەنێت و گەرمایی دڵم سارد دەکاتەوە. عومەر فەرمووی: بیگرە.. بیگرە.

❖ کاتێ عومەری کوڕی خەتاب بریندار کرا پێش ئەوەی کۆچ بکات فەرمووی: ئەگەر مردم نانو خواردن بۆ ئەو خەڵکە ئامادە بکەن و بەڕێیان کەن. لەدوای ئەوەی وەفاتی کرد و ناشتیان و گەڕانەوە بۆماڵەوە خواردن ئامادەکراو هاوەڵەکان هەموویان دانیشتن بەڵام هیچیان بۆ نەدەخورا لەخەفەتدا، عەباسی مامی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی خەڵکینە پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی دوایی کرد لەدوای ئەو خواردمان و خواردمانەوە وە ئەبوبەکر کۆچی دوایی کرد لەدوای ئەویش دەستمان کردەوە بە خواردن و خواردنەوە ئەبێت هەر بخۆین. ئیتر عەباس دەستی راکێشا بۆ خواردنەکە و موسوڵمانانیش دەستیان راکێشا.

❖ وەعەلی کوڕی ئەبوتاڵیب خوا لێی رازی بێت سەرخۆشی لە ئەشعەسی کوڕی قەیس کرد کە کوڕەکەی مرد بوو فەرمووی: ئەم قەدەرەت بەسەردا هاتووە ئەگەر ئارام بگریت خوا پاداشتت دەداتەوە، وە ئەگەر ئارام نەگریت و

بگریت و هاوار بکەیت ئەوا تاوان بارئەبیت و لەگەڵ ئەوەشدا کە هەر هاتووە بەسەرتدا و ناگەڕێتەوە.

❖ رۆژێك ئیمامی عومەر خوا لێی رازی بێت و چەند هاوەڵێکی مردوویەکیان ئەبرد بۆ گۆڕستان.. لایەکی نەعلەکەی پێی ئیمامی عومەر پچڕا ئەویش فەرمووی ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾. وتیان: ئەی خەلیفە ئەوەت وت بۆ پچڕاندنی نەعلێك؟! فەرمووی: بەڵێ هەرشتێك موسوڵمان تووشی بێت و پێی ناخۆش بێت ئەوە بەلایە (**مصیبة**) وە لەکاتی بەلادا ئەبێت ئەوە بوترێت. بەم شێوەیە ئارامی هاوەڵەکان شاخێکی پۆلایین بوون بەرامبەر بای تاریکی خەم و خەفەت، نەك هەر پیاوان بەڵکو ئافرەتانیش بەهەمان شێوە بوون وەك لەمەوپێش هەندێکمان باس کرد وە ئێستاش هەندێکی تر لەئارامیان باس دەکەین.

❖ عەبدوڵلای کوڕی عەباس خوا لێی رازی بێت بە (**عطاء**)ی وت: ئەتەوێت ئافرەتێکی بەهەشتیت پیشان بدەم؟ دەستی بۆ ئافرەتێکی رەش راکێشاو وتی: ئەو ئافرەتە رەشەیە، هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) وتی: من ئەبورێمەوەو خۆم رووت دەکەمەوە (نەخۆشی پەرکەمی هەبوو) بۆم بپارێرەوە لای خوا لەسەرم لابدات، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەگەر ئارام بگریت ئەوە پاداشتت بەهەشتە، وە ئەگەر دەتەوێت داوا دەکەم لەخوا لەسەرت لابدات؟! ئافرەتەکە وتی: ئارام دەگرم قەیناکا بەلام دوعام بۆ بکە خۆم رووت نەکەمەوە. پێغەمبەریش (ﷺ) دوعای بۆ کرد وە لەدوای ئەو دوعایە خۆی

رووت نەدەکردەوە[70]. بوخاری ئەفەرموێت (عطـاء) وتی: ئەو ئافرەتە رەشە دایکی ئیمامی زوفەر بوو کە قوتابی ئەبوحەنیفە بووە.

❖ هەروەها لە جەنگی بەدردا حارسی کوڕی سوراقە تیرێکـی بەرکـەوت شەهید بوو لەدوای جەنگەکە دایکی هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ)و وتـی: ئەی پێغەمبەر هەواڵم بدەرێ حارسەی کوڕم ئەگەر لەبەهەشتدایە بـا ئـارام بگرم و پێی دڵخـۆش بم وە ئەگـەر لـە بەهەشـتیش نییـە بادەسـت بکـەم بەخۆکوشتن و گریان (هێشتا لەم کاتـەدا خۆکوشـتن لەسـەر مـردوو حـەرام نەبووبوو). پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئایا تێکچوویت؟ خۆ یەك بەهەشت نییە چەندەها بەهەشتە کوڕەکەی تۆ لەبەرزترین پلەی بەهەشتە (فیردەوس). دایکی کە ئەمەی بیست وتـی: ئـارام دەگـرم وە بەپێکەنینـەوە لەخۆشـیدا گەڕایەوە.[71]

❖ وە کاتێك عوسمانی کوڕی مضـعون کۆچـی دوایـی کـرد پێغەمبـەر (ﷺ) ناوچاوی ماچ کرد و فرمێسك بەچاوەکانیدا دەهاتە خـوارەوە تـاوای لێهات ئەکەوتە سەر روومەتی عوسمان.[72]

❖ ئێستە لەگەڵ بەسەرهاتی ئافرەتێکی باوەڕدار کە ناوی دایکی سـەلیم بوو رۆژێك هاتەوە بۆ لای مێردەکەی کە موسڵمان نەبوو بوو هەموو جارێك هـەواڵێکی بـۆ ئـەهێنا، رۆژێـك هاتـەوە وتـی: هـەواڵێکم بـۆ هێنـاوی. مێردەکەشی وتی: هەموو جارێك هەواڵێکی ناسازم بۆ دەهێنیتەوە لای ئەو کابرایە (مەبەستی پێغەمبەر بوو) دوایی وتی: دەیبزانم هەواڵی چیت پێیە؟!

---

[70] حياة الصحابة ج٣ ص١٨٠ رواه البخاري ومسلم.
[71] حياة الصحابة ج٣ ص١٧٠ أخرجه الشيخان عن أنس.
[72] أخرجه الترمذي وصححه ١٣٠/٢ ومجمع الزوائد ٢٠/٣.

دایکی سەلیم وتی: عەرەق حەرام بووە. مێردەکەشی وتی: ئائەمە جیاوازییە لەنێوان من و تۆداو مرد بەبێ باوەڕی.. دوای ماوەیەك ئەبوتەڵحە چوو بۆ داوای شووی پێبکات، دایکی سەلیم وتی: من چۆن شوو دەکەم بەتۆ کە تۆ پیاوێکی بێ بڕوای وە تەختەیەك دەپەرستی کە بەندەکەم پیسایی لادەکات. (ئەبو تەڵحە) وتی: نەخێر مەبەستت ئەوە نییە (واتە مەبەستت موسوڵمان نەبوونی من نییە). ئەویش وتی: ئەی مەبەستم چییە؟ وتی: مەبەستت ئاڵتوون و زیوە. دایکی سەلیم وتی: تۆ گەواهی بدە لەگەڵ پێغەمبەردا ئەگەر موسڵمان بیت شووت پێدەکەم وە مارەییەکەم موسوڵمان بوونت بێت. وتی: ئەی چۆن بچم بۆلای پێغەمبەر؟ ئەڵێت کاتێك نزیك بووینەوە لە پێغەمبەر (ﷺ) گوێی لە قسەکانمان بوو فەرمووی: ئەوە ئەبوتەڵحەیە لەنێوان هەردوو چاویدا موسوڵمان بوونی تیا دیارە. گەیشتە لای پێغەمبەر (ﷺ)و سلاوی کردو وتی باوەڕم هەیە کە هیچ خوایەك نییە بێجگە لە (اللّه) وە موحەمەدیش بەندەو نێراوی خوایە. موسڵمان بوو وە پێغەمبەر دایکی سەلیمی لێ مارە کرد لەسەر ئیسلام بوونی وە منداڵێکیان بۆ زۆری خۆش دەویست ئاواتی زۆری پێبوو. منالەکە نەخۆش کەوت (ئەبوتەڵحە)ش چوو بوو بۆ سەفەر کاتێك گەڕایەوە منداڵەکە مرد، دایکی سەلیم هەستا منداڵەکەی لەسووچێکی ماڵەکەدا دانا سەری داپۆشی. کاتێك ئەبوتەڵحە گەڕایەوە دایکی سەلیم پێی وت: ئەمڕۆ خواردنت دواکەوت یان خواردنت بۆ بێنم. ئەویش پرسیاری منداڵەکەی کرد وتی: چۆنە؟! دایکی سەلیم وتی: ئێستا بێدەنگ بووە بەڵکو بحەسێتەوە. نانی خوارد و شەو داهات و بەجوانترین شێوە خۆی بۆ رازاندەوە ئەوسا هەواڵی دایەو پێی وت: ئەی

ئەبوتەڵحە ئەگەر یەکێك شتێکی بە ئەمانەت هێناو ماوەیەك لات بوو دوای ئەوە خاوەنەکەی بردییەوە ئایا پێویست دەکات دڵگران بیت و پێت ناخۆش بێت؟ وتی: نەخێر. دوای ئەوە وتی: کوڕەکەت خوا بردییەوە بۆ لای خۆی و مردووە. پرسیاری لێکرد: لەکوێیە؟ وتی: ئەوەتا لەو سوچەدا دامپۆشیوە. کاتێکی بینی مردووە وتی: (إنا لله و إنا إليه راجعون). دوای ئەوە چوو بۆ مزگەوت و دوای نوێژی بەیانی هەواڵی دا بە پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش فەرمووی: خوا بەرەکەت بخاتە ئەم شەوەتانەوە. لەدوای ئەمە خوا منداڵێکی پێ بەخشین. ئەنەس ئەم هەواڵەی گەیاند بە پێغەمبەر (ﷺ) وە فەرمووی: ئەی ئەنەس بڕۆ بۆلای دایکت پێی بڵێ خوابەرەکەتی تێبخات وە ببێت بەخواناسێکی خێرومەند وە پێی بڵێ هیچی لێنەکات هەتا دێم ئەویش ناوکی بڕی و داینا هەتا پێغەمبەر هات، کاتێك پێغەمبەر هات خستیە باوەشی و فەرمووی هیچی لەگەڵ دایە وتی: بەڵێ چەند خورمایەکی لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) دەنکێ لە خورماکانی دەرکردو وە کردیە دەمی منداڵەکە و دەمی شیرین کردو منداڵەکەش دەمی دەجوڵاند بەدوای شیرینییەکەدا. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەنصاری (واتە خەڵکی مەدینە) حەز لەخورما دەکەن دوای ئەمە ناوی نا (عبدالله) وە (سفیان) دەڵێت: لەنەوەی ئەم کوڕە نۆ کوڕم بینی هەموویان قورئانیان ئەخوێند دوعاکەی پێغەمبەر (ﷺ) هاتە دی بۆیان نەوەیەکی زۆرو هەموویان باوەڕدارو خواناس ئەمەش بەبۆنەی ئارامگرتنی دایکی سەلیمەوە[٧٣].

[٧٣] رواه البخاري ج٢ ص٨٢٢ ومسلم ٤٠/٣ وأحكام الجنائز - الألباني ص٢٦.

❖ کاتێـك نەخۆشـی تـاعون بڵاوبـووەوە لەشـام ئەبوعوبەیـدە وتـارێکی پێشکەش کردو وتی: ئەی خەڵکینە ئەم نەخۆشـییە رەحمەتێکـە بۆمـان وە دوعای پێغەمبەرە (واتـە داوای کـردووە نەخۆشـیمان تـووش ببێـت تـاکو لەتاوانـەکانمان پـاك ببینـەوە) وە مردنـی پیاوچـاکانە لـەپێش ئێـوەدا وە ئەبوعوبەیدەیش داوا دەکات ئەم نەخۆشییە بەشـی ئەبوعوبەیـدە تیـا بێـت دوای ئەمە تووشی بوو کۆچی دوایی کرد دوای ئەمە مەعاز بوو بەپێشەوای موسوڵمانان بەهەمان شێوە وتـاری پێشـکەش کـردو وتـی: خوایـە بەشـی مەعازی تیابێت لەدوای ئەمە دوو کچی تـاعون لێـی دان و مـردن دەسـت بەجێ دوای ئەمە کوڕەکەی عبدالرحمن تووشی هەمان نەخۆشی بـوو کاتـێ مەعاز لە مزگەوت گەڕایەوە وتی: ئەی عبدالرحمن چۆنی؟ وتی: ئەی باوکـە ﴿ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴾[٧٤] لایەنی خوایەو دڵگـران مـەبن مەبەستی بەمە بوو. وە باوکی وتـی: ﴿ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴾[٧٥] وە بەئیزنی خوا ئێمەش ئارام دەگرین ئەو شەوە عبدالرحمن کۆچی دوایی کرد بەتاعون و بەیانی ناشتیان دوای ئـەوە مـەعاز داوای کـرد لـەخوا کـە خۆیشی تووشی بێت، تاعون دای لە دەستی هەموو جـار سـەیری ئـەکردو ئەیوت ئەمەم لەهەموو شـتێك بـەلاوە خۆشەویسـترە یـەکێك لای مـەعاز ئەگریا پرسیاری لێکرد بۆ ئەگریت وتی: لەبەرئەوە ئەگریم تۆ بمریت زانست و زانیاری یەکی زۆرت لەگەڵ دەڕوات وتی: ئەگەر من مردم بڕۆن بۆ لای چوار کەس بۆ زانست و زانیاری (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود ، عەبدوڵڵای کـوڕی

---

[٧٤] سورة البقرة/ آية ١٤٧.
[٧٥] سورة الصافات/ آية ١٠٢.

سـەلام ، سـەلمان فارسـی ، ئـەبو دەرداو) دوای ماوەیـەك وەفـاتی کـرد بەنەخۆشی تاعون[76] ، هەزاران هەزار درودو سلاو لە گیانی پاکی بەرزی بێت و جێگەی فیردەوسی بەریت بێت اللهم آمین.

چۆنیەتی ئارامگرتن لەکاتی بەلادا و گریان لەسەر مردوو:

گریان لەسەر مردوو پێغەمبـەر (ﷺ) قەدەغـەی نـەکردووە بەمـەرجێك قژرنینـەوەو هـاوارکردن و لاواندنـەوەی تێـدا نـەبێت کـە ئەمانـە هـەمووی پێغەمبەری خوا بەکردەوەی سـەردەمی نـەفامی (جاهلیـة) نـاوی بـردووە وە پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك دوور کەوێتەوە لەو کردەوانەی کە تاوانبار دەبێت لەسەری و بەتایبەتی گریان لەسەر مردوو کە مردووەکەیش ئازاری پـێ ئەچێژێت بەوبۆنەیوە وە ئێستاش بەچەند فەرموودەیەکی پێغەمبەر (ﷺ) ئەم باسە شیتەڵ دەکەینەوە:

❖ وەك جابری کوڕی عەبدوڵلا خوا لێی رازی بێت دەفـەرموێت: کاتێـك باوکم شەهید بوو لەجەنگی ئوحددا من گریام هاوەڵەکان پێیان ئەوتم مەگریە بەلام پێغەمبەر هیچی نەدەفـەرموو وە پـورە فاتیمـەم دەگریـا پێغەمبـەر (ﷺ) فەرمووی: بگرین و نەگرین بەردەوام فریشتەکان بەباڵیان سێبەری بۆ دەکەن هەتا بەرزی دەکەنەوە.[77]

❖ عەبدوڵلای کوڕی عومەر خوا لێی رازی بێت ئەڵێت: سـەعدی کـوڕی عەبادە ناساغ بوو لەماڵـەوە پێغەمبـەرو عەبـدولرەحمانی کـوڕی عـەوف و

[76] حياة الصحابة (يوسف كاندهلوي) ج٣ ص١٧٠.
[77] أخرجه الشيخان والنسائي وأحمد ٢٩٨/٣ ـ أحكام الجنائز ـ الألباني ص٢٠.

سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس و عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود کاتێ چوونە ژوورەوە بۆ لای بینیان بوراوەتەوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: کۆچی کردووە؟ وتیان: نەخێر، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەوشێوە بینی دەستی کردە گریان و هاوەڵەکان بینیان پێغەمبەر گریا ئەوانیش گریان. وە فەرمووی: ئەی نەتانبیستووە کە خوا بەفرمێسکی چاو و خەفەتی دڵ کەس ئازارو سزا نادات وە دەستی ڕاکێشا بۆ زمانی و فەرمووی بەڵام بەمە ئازاری ئەدات لەبەرئەوە لاواندنەوەو هاوارکردن و قیژاندن هەر بەزمان دەکرێت[78].

❖ وە لەو کاتەدا ڕوقیەی کچی پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی کرد ئافرەتەکانی چواردەوری ئەگریان وە عومەری کوڕی خەتابیش بێدەنگی ئەکردن. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی وازیان لێبێنە ئەی عومەر بابگرین بەڵام ئاگایان لەخۆیان بێت نەقیژێنن و هاوار نەکەن وەك هاواری شەیتان.[79] هەروەك لەشوێنێکی تردا دەفەرموێت: گریان هەتا بە فرمێسك و بە خەفەتی دڵ بێت ئەوە لەلایەن خواوەیە وە لەبەزەیی و ڕەحمەوەیە وە ئەگەر لەلایەن دەست و زمانەوە بێت لەلایەنی شەیتانەوەیە. واتە ئەگەر گریان دووربێت لە قژرنینەوە و خۆڵ کردن بەسەرداو قیژاندن و هاوارکردن و یەخەدادڕین ئەوە تاوانبار نابێت لەسەری وە ئەگەر بەپێچەوانەوەی ئەمانەوە بوو ئەوا تاوانبار دەبێت وە هەر ئەمانەیشە بەدەست و زمان دەکرێت.

❖ هەروەها لە مردنی ئیبراهیمدا بە پێغەمبەریان فەرموو ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تۆ فەرمانت نەداوە کە نەگرین؟ پێغەمبەر (ﷺ)

---

[78] في الصحيحين، وسلسلة الصحيحة رقم ٤٢٧.
[79]. مسند الإمام أحمد.

فەرمووی: نەخێر بەڵکو فەرمانم داوە بە نەکردنی دەمو چاوڕنینەوە و یەخەدادڕین و هاوارکردن[80].

وەلەم بارەیەوە ئێستاش چەند رووداوێك باس دەکەین کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) تیایاندا گریاوە:

❖ وەك لە ساڵی ٨ی کۆچیدا کاتێ مەککەیان گرتەوە و چووە سەر گۆڕی دایکی و گریا.

❖ وە هەر لەوساڵەدا گریا لەسەر زەینەبی کچی کاتێ کۆچی دوایی کرد.

❖ وە رهە لەو ساڵەدا کاتێك زەیدو جەعفەرو عەبدوڵڵای کوڕی رەواحە شەهیدبوون دەستی بەرزکردەوە بۆیان و یەکەیەکە ناوی دەبردن و دوعای خێری بۆ دەکردن و فرمێسك بەچاویدا ئەهاتە خوارەوە. رەواە مسلم ١/٧٠.

❖ هەروەها گریا بۆ مردنی سەعدی کوڕی مەعاز خوا لێی رازی بێت لەساڵی پێنجەمی کۆچیدا.

❖ وەکاتێك چووە سەر عوسمانی کوڕی **مضعون** بینی کۆچی کردووە ناوچاوی ماچ کرد و فرمێسك بەچاویا ئەهاتە خوارەوە ئەوەندە گریا هەتا فرمێسکەکان ئەکەوتنە سەر رووەمەتی عوسمان[81].

❖ ئەبوبەکری سدیق گریا لەسەر پێغەمبەر (ﷺ) کاتێ کۆچی دوایی کرد[82].

[80] جامع الترمذي عن جابر بن عبدالله وصحيح النسائي للألباني وسلسلة الصحيحة رقم ٤٢٧
[81] صحيح الأرواء ٦٣٩ عن عائشة ، وإبن ماجة ١١٩١.
[82] صحيح النسائي ـ الألباني ـ باب الجنائز.

❖ وەك کۆمەڵێ ژن ئـەگریان و عومـەری کـوڕی خـەتاب نەیدەهێشـت بگرین، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: وازیان لێبێنە ئەی عومەر نەفس تووش بووە و چاو فرمێسك دەڕێژێت و تازە مردووەکەیان لێمردووە.[83]

❖ وەگریان بەدەنگی بەرز و هەڵـدان بەسـەر مـردوودا مردووەکـە سـزا دەدرێت لەگۆڕدا وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: لە ئێمە نییە هەرکەسێك رووی داڕنێت و یەخە دابدڕێت و هەڵدات بەسـەر مـردوودا وەك سـەردەمی نەفامی[84].

❖ هاوەڵێکی پێغەمبەر (ﷺ) کەناوی ئەبوموسای ئەشعەری بوو جارێك نەخۆش بوو، بورایەوە ئافرەتێکیش لەوکاتـەدا قیژانـدی ئـەویش سـەرەتای بورانەوەکەی بوو نەیتوانی نەیەڵێت دوای ئەوەی کە هۆشی هاتەوە وتی: من بەریم لەوەی کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێی بێ بەرییە پێغەمبـەر (ﷺ) بەریە لەقیژاندن و قژڕنینەوە و یەخەدادڕین[85].

وە ئەم کردەوانە هەمووی بەس لە ئافرەت ئەوەشێنەوەو کردەوەی ئافرەتـە بۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتێـك ئافرەتـەکان هـاتن پـەیمانیان لێـوەرگرتن فەرمانیدا: پەیمان بدەن کە بت نەپەرستن و هاوەڵ بۆ خوا دانەنێن و زینا نەکـەن و دزی نەکەن و لەسەر مردوو شین و گریـان و لـەخۆدان نەکـەن. یـەکێك لـەو کۆمەڵە ئافرەتەی پەیمانیدا بە پێغەمبـەر (ﷺ) نـاوی (أم عطيـة) بـوو کـە دەڵێت یەکێك لەو پەیمانانەی کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێی وەرگـرتین ئـەوە

---

[83] مسند الإمام أحمد عن ابي هريرة وضعيف سنن النسائي الألباني ١٨٥٩، وإبن ماجة ١٥٨٧ ضعيف.

[84] البخاري ١٢٧/٣ ، ومسلم ٧٠/١.

[85] البخاري ١٢٩/٣ ، ومسلم ٧٠/١ ، أحكام الجنائز ص٣٠.

بوو: نابێت شین و گریان لەسەر مردوو بکەین وە لە هەموو ئەو کۆمەڵە ئافرەتە پەیمانەکەیان نەبردە سەر بێجگە لە پێنج ئافرەت نەبێت[٨٦].

❖ عەبدوڵڵای کوڕی عومەر خوا لێی رازی بێت ئەڵێت پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: مردوو بەگریان لەسەری ئازار دەچێژێت لەگۆڕدا[٨٧].

❖ هەروەك عەبدوڵڵای کوڕی رەواحە جارێك ناساغ بوو بورایەوە خوشکەکەشی بەدەنگی بەرز ئەگریا و ئەی لاواندەوە هەرجارێ بەشێوەو وەسفێك کاتێ هۆشی هاتەوەسەرخۆی عەبدوڵڵا بەخوشکەکەی وت: هەرچییەك وەسفت دەکردم و ئەتلاواندمەوە یەکەیەکە پێیان ئەوتم.. تۆ ئەوەی.. تۆ ئەوەی.. ئیتر ئەو خوشکەی وازی لەو کردەوەی هێنا تەنانەت عەبدوڵڵاش شەهید بوو لە جەنگی (مؤتة) نەگریا.[٨٨] بەڵام ئەگەر چەند وشەیەك بەکاربهێنن و بیڵێن لەکاتی مردنی کەسێکی خزمیدا کە دوور بێت لەوەسفو ریایی دونیاوە وە مەبەستی نارەزایی دەربڕین و لاواندنەوە نەبێت لەناوخەڵکیدا ئەوە رێگەی دراوە و تاوانبار نابێت بە ئیزنی خوا..

❖ پێش ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی دوایی بکات چەند جارێك ئەبورایەوە، فاتمە هاتە ژوورەوەو وتی: هاوار باوکم چەند لەئیش‌وئازاردایە پێغەمبەر فەرمووی: لەمڕۆ بەدواوە باوکت لەئێش و ئازاردا نابێت[٨٩]. دوای

[٨٦] صحيح البخاري ١٣٧/٣ ومسلم ٤٦/٣ ـ أحكام الجنائز ص٢٨.
[٨٧] رواه البخاري ومسلم وإبن ماجة في صحيحه وأحكام الجنائز الألباني ص٢٨.
[٨٨] رواه البخاري والبيهقي ٦٤/٤ أحكام الجنائز الألباني ص٢٩.
[٨٩] البخاري ١١٣/٨.

ئەوە پێغەمبەر کۆچی دوایی کرد.. فاتمە وتی: ئەی باوکە خوا داواکەی لێوەرگرتیت[⃖]. ئەی باوکە بەهەشتی فیردەوس جێگاتە و جوبرەئیل هاوەڵتە.

❖ وەکاتێ ئەبوبەکر خوا لێی رازی بێت چووە سەر پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی دوای کردبوو نێوان هەردوو چاوی ماچکرد و وتی: ئەی هاوار بۆ پێغەمبەری خوا بۆ هاوڕێی خۆشەویست بۆ هەڵبژاردەی خوا[٩٠].

❖ ئەم وشانەی کە باسمانکرد هیچی نارەزایی دەربڕین و هەڵەی تێدا نەبوو لەبەرئەوەی هەمووی وەسفی راستی و چۆنیەتی مردووەکەی تێدا بوو. بەوشێوە باسی کرد کە هەموو کەس زانیویەتی و هەستی پێکردووە هەروەك کاتێك ئیبراهیمی کوڕی پێغەمبەر مرد فەرمووی: ئەی ئیبراهیم بەبۆنەی دوورکەوتنەوەی تۆوە خەفەتبارو دڵگرانین[٩١].

بەلام ئێستاش بابێینە سەر سزای گۆڕی مردووەکە:

❖ عەبدوڵلای کوڕی عومەر[⃖] خوا لێی رازی بێت ئەلێت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: مردوو ئازار دەدرێت بەگریانی زیندوو لەسەری[٩٢] هەربەم شێوەیە بەپێنج هاوەڵ ئەم فەرموودەیەیان گێڕاوەتەوە. عومەری کوڕی خەتاب خوا لێی رازی بێت و عەبدوڵلای کوڕی موغیرەی کوڕی شەعبەو عەمرانی

[⃖] مەبەستی ئەوە بوو کە پێغەمبەر فەرمووی لەمرۆ بەدواوە لەئێش و ئازاردا نامێنمەوە وادیارە بۆ سبەینێ ئەو رۆژە کۆچی دوایی کردووە.

[٩٠] البخاري ٨٩/٣ والنسائي ٢٦٠/١ وإبن ماجة في صحیحه ٢١٥٥.

[٩١] سلسلة الصحیحة رقم ٤٢٧.

[⃖] مەبەستی ئیمامی عومەر و کوڕەکەیەتی.

[٩٢] سنن النسائي ١٧/٤.

کوڕی حەصین و ئەبوموسای ئەشعەری بەڵام کاتێك هاوەڵـەکان ئەمـەیان بـۆ عائیشەی خێزانی پێغەمبەر گێڕایەوە، دژایەتی کردوو وتی ئەوە نییە خـوای گەورە دەفەرمویێت ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ﴾ هیچ کەس تاوانی کەسـی بـۆ ناچێت بەڵام ئێوە لەیەکێکەوە ئەگێڕنەوە نەدرۆزنن نەناوبراون و بەخراپە بەڵام بیستن هەڵە دەکات (واتە رەنگـە بەهەڵـە تێگەیشـتبن)... بـەڵام پێغەمبـەر (ﷺ) جارێك تێپەڕ بوو بەسەر گۆڕێکی جولەکەدا فـەرمووی خـاوەنی ئـەم گۆڕە لەسزادایە و کەس و کاریشی بۆی دەگرین.

❖ عائیشە دەیگێڕێتەوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی خوا ئازاری بـێ بڕوا زیاد دەکات لەگۆڕدا کاتێك خزمو کەسوکاری لەسەری ئەگرین[٩٣].

بەڵام ئەو دوو ریوایەتەی نێوان عومەری کوڕی خەتاب و چـوار هاوەڵـەکان لەگەڵ عائیشە خێزانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) زانـای بـەرزی ئیسـلام (إبن تیمیـة) دەڵێت هەموو موسڵمانێك ئەگەر زانی کـاتی مـردن شـین ئەکـەن و ئەگرین لەسەری پێویستە ئامۆژگاریان بکاتو وەسیەت بکـات کـە نـەگرین لەسەری وە وەسیەتی نەکرد کە نەگرین لەسەری ئەوە رەزامەنـدە پێـی وەکـو ئەوە وایە کە خراپە ببینێتو فەرمان بەلابردنی نەکات لەگـەڵ ئەوەشـدا کـە توانای بەسەریدا بشکێت وەکو ئەم چۆن تاوانبار دەبێت ئەویش ئاوا تاوانبـار دەبێت، واتـە وەکـو کـردەوەی خـۆی لێـدێت و سـزا دەدرێـت لەسـەر ئـەو کردەوەیەی، بەم شێوەیە لەگەڵ ئایەتەکەدا دەگونجێت.

[٩٣] رواه البخاري ومسلم.

هیچ کەس لەبەر کردەوەی کەس ئازار نادرێت وەك عائیشە دژایەتی گێڕانەوەی حەدیسەکەی عومەری کوڕی خەتاب دەکات، وەهیچ دوور نییە کە هەندێك شت دووربووە لە عائیشەوە نەیبیستووە لە پێغەمبەر (ﷺ) لەبەرئەوەی ئامادە نەبووە لەوکاتەدا وە شتێکی روون و ئاشکرایە کە هەڵە و لەبیرچوونەوە دەربارەی عومەری کوڕی خەتابو ئەو چوار هاوەڵە گەورانە شتێکی زۆر دووروونادروستە، وە رای زۆربەی زانایان لەسەر ئەوەیە کە ئەگەر وەسیەت بکات بەگریان لەسەری ئەوکاتە تاوانبار ئەبێت و سزای لەسەر ئەدرێت، بەڵام وەسیەت بکات کە نەیکەن یاخود نارازی بێت ئەو تاوانبار نابێت لەسەری.[94]

هەروەك عەبدوڵلای کوڕی موبارەك ئەفەرموێت: ئەگەر لە ژیاندا فەرمان بەنەکردنی بکات وە لە دوای خۆی ئەو کارانەیان کرد ئەوە بە تاوان نانوسرێت لەسەری[95].

ئارامگرتن و سوپاس و ستایشکردنی خودا :

ئایا خوای گەورە کامیانت پێ ببەخشێت لە (ئارامگرتن یان سوپاس و ستایشکردنی خودا لەکاتی هەژاریدا وە یاخود لەکاتی دەوڵەمەندیدا تاوەکو جێگەی رەزامەندی خوا بێت لەدونیا و قیامەتدا.. وە یاخود کامیان دەبێتە هۆی پلە.) بەرزی ئادەمیزاد لای پەروەردگاری هەموو جیهان تا لەسزای ئاگر دوورەپەرێز بێت و بەبەهەشتی بەرین شاد بێت.

---

[94] أحكام الجنائز ـ ألألباني ص٢٩.
[95] عمدة القارئ شرح صحيح البخاري ٧٩/٤.

مامۆستا (أبي فرج الجوزی) لـەم وتوێـژەدا سـێ رای زانایـان بـاس دەکات:

یەکەم/ ئارامگرتن (الصبر) باشترە.

دووەم/ سوپاس‌و ستایشی کردنی خوا (الشکر) باشترە.

سێیەم/ هەردووکیان.

بەڵام تەواوی کاری باوەڕوو (ئیمان) هەردووکیانن وەك عەبـدوڵڵای کـوڕی مەسعود دەفەرموێت: باوەڕ دوونیوەن نیوەی ئارامگرتنە ئارامگرتنە وە نیوەی سوپاسگوزرایە) هەروەك خوای گەورە لەسورەتەکانی (إبراهیم ، شوری ، سبأ ، لقمان) هەردووکیانی کۆ کردۆتـەوە وە ئەفـەرموێت ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾..

عومەری کوڕی خەتاب خوا لێی رازی بێت فەرموویەتی: ئەگەر ئارامگرتن وشترێك بێت و سوپاسکردنی خوا وشترێك بێت سورای هـەرکامیان بـبم وەکـو یەکە بەلامەوە. واتە هەردووکیان مایەی سەربەرزی موسوڵمانان بۆ لای خـوا!! ئەگەر زمـانێکی پـاراوی شـوکرانەت پـێ ببەخشـێت‌و ئـارامێکی زۆرت پـێ ببەخشێت لەسەر هەژاری‌و دەوڵەمەندی یاخود کاتێ خۆشی و بەڵا‌و ناخۆشی.. وە ئێستەش بۆ روونکردنەوەی باسەکە هەریەك لەو دووانە بەبەڵگەی قورئـان و فەرموودەکان باس دەکەین تـا شـارەزابین بەسـەر هـەردوولادا. ئەمانـەی کـە ئارامگرتن بە پلە بەرزترین دادەنێن تاوەکو سوپاسگوزاری، ئەڵێن:

خوای گەورە لەزۆر شوێنی قورئاندا وەسفی باسی ئارامی کردووە بەچەندەها شێوەو پەیوەندی بەستووە بەهەموو کردارەکانی خێرو چاکەوە جا لەقورئاندا باسی کردووە هەرجارەی بەشێوازی پلە و باسێکەوە، وەك دەفەرموێت ﴿ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾[٩٦]. وە خواپەرستی ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ.. ﴾[٩٧]، وەخوا هەموو سامانو ئاڵتونی بەخشی بەپێغەمبەر بەڵام پێغەمبەر (ﷺ) وەرینەگرت فەرمووی: بەڵام رۆژی تێربم و رۆژێ برسی باشترە. وەئەگەر وەریشی بگرتایە هەمووی لەپێناوی خوادا سەرف دەکرد.

ئەمانەو چەندەها بەڵگەی ترمان هەیە کە باسمانکردووە لەو باسانەی پێشوودا پێم وایە دووبارەیە ئەگەر باسیان بکەینەوە جالەبەرئەوەی تا ئێستا لەسەردان بەخۆداگرتن بووە باسەکەمان وە زیاتر ئەم لایەنەمان روون کردووتەوە کەواتە بابچینە سەرباسی سوپاس و ستایش بزانین تا چ رادەیەك مایەی پلە بەرزییە ئەگەر یەکێك خوا زمانێکی سوپاسگوزاری پێ ببەخشێت.

سوپاس و ستایشی خودا ﴿ الشكر ﴾

وە ئەوانیش کە سوپاسگوزاری بە پلە بەرزتر دادەنێن نموونەی بۆ دەهێننەوە و ئەڵێن:

---

[٩٦] سورة النحل/ آية ٩٦.
[٩٧] سورة البقرة/ آية ٤٥.

هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) زۆر لە پاڕانەوەکانی ئەوە بووە کە خوا زمانێکی پێ ببەخشێت کە پاراوبێت بەسوپاس و ستایشی خوا وە هەر شوکرانەی خوایە دەبێتە هۆی لەبیرنەچوونی ئەو بەندەیە لای خوا ﴿ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴾[98] وە بەهۆی زیادبوونی ماڵ و سامانە ﴿ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾[99] وە هەرسوپاسگوزاریە دەبێتە هۆی ڕەزامەندی خوا ﴿ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ﴾[100] وە پاداشتی بێگومانیان هەیە ﴿ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴾[101] لای خوا شوێنی ڕێزە بۆیە بەموسا (عليه السلام) دەفەرموێت ﴿ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾[102] وە وەسفی ئیبراهیم دەکات (عليه السلام) دەفەرموێت ﴿ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾[103] وە بەکەم ناوی بردوون دەفەرموێت ﴿ وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴾[104] و ﴿ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾[105] و ﴿ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴾[106] وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەوەندە شەوونوێژی دەکرد تەنانەت هەردوو قاچی ئاوسابوون عائیشە خێزانی وتی: بۆ وادەکەیت ئەی پێغەمبەر کە خوای گەورە لە تاوانی لەمەوپێش و لەمەوپاشت خۆش بووە، پێغەمبەری خوا (ﷺ)فەرمووی: ئەی نابێ بەندەیەکی سوپاسگوزاری خوابم[107]. وە فەرموویەتی: هەرکەس خوا چوار شتی پێ ببەخشێت ئەوە هەموو

---

[98] سورة البقرة/ آية ١٥٢.
[99] سورة إبراهيم/ آية ٧.
[100] سورة الزمر/ آية ٧.
[101] سورة آل عمران/ آية ١٤٤.
[102] سورة الأعراف/ آية ١٤٤.
[103] سورة النحل/ آية ١٢١.
[104] سورة سبأ/ آية ١٣.
[105] سورة الأنفال/ آية ٢٦.
[106] سورة البقرة/ آية ١٥٢.
[107] البخاري ٨/٤٤٩ ، ومسلم ٢٨٢٠.

خێرو چاکەی سەر زەوی و ڕۆژی دوایی پێبەخشیوە دڵێکی سوپاسگوزارو زمانێك یادی خوا بکات (ذاكر) وە لاشەیەك لەسەر بەلا ئارامبگرێت وە ئافرەتێك کە خیانەت نەکات لەخۆی و ماڵیدا[108]. وە دەفەرموێت: خوا هەر نیعمەتێکی بەبەندەیەکی بەخشی وە بەندەکە زانی بەوەی کە ئەم نیعمەتە لەلایەنی خواوەیە ئەوە خوا بەچاکە و سوپاسگوزرای بۆ دەنوسێت پێش ئەوەی سوپاسی خوا بکات لەسەری. وە خوا بە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴾[109] و ﴿ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾[110] عەلی کوڕی ئەبو تالیب خوا لێی ڕازی بێت دەفەرموێت: نیعمەتی خوا بە سوپاسگوزاری بەندەکەیەوە بەستراوە وە سوپاسگوزاری خوایش بە زیادو زۆربوونەوە بەستراوە ئەمانە پەیوەندییان بەیەکەوە بەستراوە[111]. سوپاسکردنی خوا بەشێوەیش دەبێت دەربڕدرێت وەك زمان و دڵ دەردەبڕێت.

یەکێك لەیاوەرەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ئەڵێت چوومە لای پێغەمبەر شێوەم نارێك بوو، واتە جلوبەرگ چڵکن و پڵکن و دڕاو شێوەی سەروچاو تێکچوو بوو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: سەروەت و سامانت هەیە؟ وتم: بەڵێ. فەرمووی: چ شێوە ماڵێك؟ وتم: لەهەموو جۆرە ماڵێك لە وشتر لە ئەسپ لەمەڕو ماڵات. فەرمووی: کەواتە خوا ماڵی زۆری پێبەخشیوی و پێتەوە دیار نییە[112]. لەشوێنێکی تردا دەفەرموێت: خوا پێی خۆشە ڕەنگدانەوەو شێوەی

[108] السلسلة الضعيفة ١٠٦٦ ضعيف الجامع ٧٥٦ الألباني ضعيف.
[109] سورة الضحى/ آية ١١
[110] سورة إبراهيم/ آية ٧.
[111] ذكره إبن أبي الدنيا كما قاله إبن القيم رحمه الله.
[112] أخرجه أحمد في مسنده ج١ ص٢٧٤ وسنده حسن الخ.. حديث عن نعمان بن بشير، عدة الصابرين ص١١٦ ذكره إبن أبي الدنيا.

نیعمەت بەبەندەکەیەوە دیاربێت. وە دەفەرموێت: هەرکەس سوپاسی شتی کەم نەکات سوپاسی شتی زۆریش ناکات هەرکەس سوپاسی خەڵکی نەکات سوپاسی خواش ناکات[113].

❖ پێغەمبەر (ﷺ) ئامۆژگاری موسوڵمانان دەکات دەفەرموێت: ئەو کەسەی دەیەوێت بزانێت خوا چەندێ نیعمەتی پێبەخشیوە باسەیری ئەوانە بکات کەلەخواری خۆیەوەن سەیری لەخۆی سەرووتر نەکات[114].

❖ عەبدوڵلای کوڕی عومەر خوا لێی رازی بێت دەڵێت ئێمە (واتە هاوەڵەکان) لەرۆژێکدا چەندەها جار بەیەك دەگەیشتین هەواڵی یەکترمان دەپرسی هەموومان سوپاسی خوامان دەکرد لەسەر نیعمەتەکانی، وە هەواڵ پرسیەکەشمان بەس لەبەر سوپاسکردنی خوا بوو.

❖ پرسیاریان لەخواناسێك کرد وتیان: سوپاسکردن لەسەر چاو کە خوا پێی داویت چۆنە؟[1] وتی: هەر چاکەیەکم پێ بینی بێت باسم کردووە وە هەر خراپەیەکم پێ بینی بێت شاردوومەتەوە. وتیان: ئەی گوێ؟ وتی: هەر خێرێکم پێ بیستبێت بەکارم هێناوە هەر خراپەیەکم پێ بیستبێت دوورەپەرێز بووم. وتیان: ئەی دەست؟ وتی: شتێك مافی خۆن بووبێت پێم وەرگرتووە وە مافی خوام تێدا قەدەغەنەکردووە. وتیان: ئەی سك؟ وتی: خوارەوەی بۆ خواردن سەرەوەی بۆ زانست و زانیاری ئەمانە هەمووی سوپاسگوزاری راستەقینەن وەکۆتایی پلەی راستەقینەی سوپاسگوزاریش ئەوەیە کە کڕنوش ببات و

[113] سلسلة الصحيحة رقم ٤١٦ وأبوداود ٤٨١١ والترمذي ١٩٥٥.
[114] متفق عليه.
[1] واتە سوپاسکردنی خوا بەچ شێوەیەك بکەین کە چاوی پێبەخشیوین.

بەکەوێت بەکڕنوشدا بۆ خوا (سجدة الشكر). هەروەك پێغەمبەری خوا کڕنوشێکی زۆر درێژی برد کە جوبریل هەواڵی بۆ هێنا هەرکەس سەڵەواتێك بدا لە پێغەمبەر[١١٥] خوای گەورە دەجار سڵاواتی پێدەگەیەنێت وە کڕنوشی برد لەوکاتەدا کە خودا تکاکاری پێ دەبەخشێ بۆ گەلی موسوڵمانان (شفاعة) وە کڕنوشێکی برد لەوکاتەدا کە هەواڵی کوشتنی (أبو جهل)یان بۆ هێنا.

- ❖ ئەبوبەکر خوا لێی رازی بێت جێنشینی پێغەمبەر کڕنوشی برد کاتێك هەواڵی کوشتنی موسەیلەمەی درۆزن یان بۆ هێنا.
- ❖ عەلی کوڕی ئەبوتالێب کڕنووشی برد کە بینی ئەوەی پێغەمبەر وەسفی کردووە[→] کوژراوە لەناو خەوارجەکان.
- ❖ وە کەعبی کوڕی مالیك کڕنوشی برد کە هەواڵی لێخۆشبوونی خوایان بۆ هێنا بەهۆی ئەوەی کە دواکەوتبوو لەجەنگی تەبوك.
- ❖ حەسەنی بەسری کڕنوشی برد کاتێ هەواڵی مردنی حەجاج یان بۆ هێنا.

لەبەرئەوەی کڕنووش واتای بەندایەتی و سوپاسگوزاری تێدایە بەرامبەر بەخوا وە واتای گەورەیی و دەسەڵاتداری خوای تێدایە.

ئەو کڕنوش بەرانەی باسمانکرد کاتێك کڕنوشیان بردووە کە ئەوەی پێیان خۆشە هاتووەتە دی وە ئەوانیش کڕنووشیان بردووە لەسەر ئەو خۆشییە کە ئاواتیان بووە، ئەمە ئەوپەڕی سوپاس و ستایش دەربڕینە بۆ خوای گەورە.

---

[١١٥] كتاب (فضل الصلاة على النبي ﷺ) ـ الألباني سنده صحيح.

[→] پێغەمبەر وەسفی شێوەی زەلامێکی کرد کە ورگ زلو سەرسنگی گەورەی هەیە هەرکاتێك بینیان بیکوژن لەدوای خۆی وە هەواڵیدا کە ئەو زەلامە دەردەچێت لە موسڵمانان وە کۆمەڵەکەیشی دەردەچێت لە ئیسلام وەك چۆن تیر دەردەچێت لەکەوانەدا. وەکو ئیمامی عەلی حەدیسەکەی پێغەمبەر دەگێڕێتەوە (صحيح مسلم)دا.

وەزانایانی ئیسلام چەندەها وردەکاری باس دەکەن لەبارەی سوپاسگوزاریەوە هەموو پڕ سوودو بەنرخە ئێستەش چەند وتەیەکی جوانیان لێ باس دەکەین: وەك هەندێکیان ئەڵێن بەسێ پلە نەبێت سوپاسکردن تەواو نابێت و مافی خۆی پێ نادەیەت:

١ـ دان نان بەنیعمەتەکانی خوا.

٢ـ سوپاس و ستایشکردنی خوا لەسەری.

٣ـ بەکارهێنانی ئەو ماڵە لەپێناوی رەزامەندییەکانی خوا هەروەك ئەڵێن ئەگەر ناتوانێت بەدەست سەرفی بکەین لەپێناوی خوادا (واتە رەزیلی) با زمانت پاراوبێت بەسوپاسگوزاری خوا.

سوپاسکردنی خوا بەسێ شت لەلەشدا سوپاسی تەواوی پێدەکرێت:

١) بەدڵ (هەست بەونیعمەتە بکەیت).

٢) بەزمان (سوپاس و ستایشی خوای پێبکات).

٣) ئەندامەکانی لاشە بەکاری بهێنێت لەرەزامەندی خوا و دوور لەتاوانباری..

بۆ روونکردنەوەی ئەم بابەتە کە ئایا ئارامگرتن یان سوپاسگوزاری کامیان پلەیان بەرزترە لای خوای گەورە، زانایان ئەم دوو شێوازەیان بردۆتەوە سەرخاوەنەکانیان کە هەژارێکی ئارامگر باشتر و پلە بەرزترە لەسەر هەژارو نەبوونی یەکەی کە هیچ سکاڵاو نارەزانییەکی تێدا دەرنەبڕێت یاخود دەوڵەمەندێکی سوپاسگوزار کەلەپێناو رەزامەندی خوا ماڵو سامانەکەی بەکاربهێنێت و سوپاس و ستایشی خوای لەسەر بکات.

هەریەك لەزاناكان لایەكیان بەباشترە داناوە تالایەكی تر بەگوێرەی بیروبۆچوونی خۆیان و تێگەیشتن لەبەڵگەكان بەڵام (إبن القیم) خواپاداشتی بداتەوە هاتووە وەكو كۆبوونەوەیەكی باوەڕداران تێكەڵ لەهەردوولا لەسەر زمانیان بەڵگەكانی روون كردووەتەوە تاوەكو وەكو شێوەیەكی راستی بەسەرهات. خوێنەر لەبابەتەكەی تێبگات وەلە دوای دارشتنی باسی هەردوولایان دەربڕینی هەموو راستییەكیان هەڵدەستێت بە (صلح) و كۆتایی هاتن بەدووبەرەكایەتی هەردوولا و یاسا (حكم)ی راستی دەدات بەسەر بابەتەكەدا و كۆتایی بەهەموو باس و لێكۆڵینەوەیەكی نێوانیان دەهێنێت. بەشیتەڵ كردنەوە ئەیسەلمێنێت كە هەردوو لایان مایەی خێرو رەزامەندی هەردوو دونیایە هەریەكەی بەشێوەیەك: پلەی خێریان دەست دەكەوێت وەكو ئەم فەرموودانەی شیتەڵی دەكاتەوە.

پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: هەژارەكانی گەلی من دەچنە بەهەشتەوە لەپێش دەوڵەمەندەكانەوە بەنیو رۆژ ئەویش ٥٠٠ ساڵە[١١٦][→] ئەمەش بەڵگە نییە لەسەر ئەوەی كە هەژارەكان پلەیان بەرزترە وە پلەیان زیاترە لە دەوڵەمەندەكان بەڵكو لەبەرئەوەیە هەژارەكان زووتر یاخود ٥٠٠ ساڵ پێش دەوڵەمەندەكانەوە دەچنە بەهەشتەوە كەلەدادگای خوا (محاسبة) زووتر تەواو دەبن چونكە خاوەنی ماڵ و سامانێكی زۆرتر نەبوون تاكو دادگاكەیان درێژتر بخایەنێت بەڵام دەوڵەمەندەكان لەبەرئەوەی خاوەنی ماڵ و سامانێكی زۆرن لێپرسراوی زیاتریان هەیەو درەنگتر لێ ئەبنەوە وە رەنگە دەوڵەمەندەكان لەبەر

---

[١١٦] رواه الترمذي ٢٣٥٤ وصحيح سنن إبن ماجة ـ الألباني ٣٣٢٦.

[→] هەر رۆژێك قیامەت هەزار ساڵی ئێمەیە وەكو خوا دەفەرموێت ﴿ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴾.

لێپرسینەوە (محاسبة) درەنگتر بچێتە بەهەشتەوە و پلەی بەرزتر بێت لەهەژارێکی کە زووتر ئەچێتە بەهەشتەوە.

❖ کۆمەڵێك هەژار هاتن بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) وتیان: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) دەوڵەمەندەکان بەبۆنەی ئەوەوە کە پارەو سامانیان هەیە بەخێرو چاکە دەکەن و بەندە ئازاد دەکەن وە کردەوەیان زۆر دەبێت پێش ئێمە دەکەون بۆ چوونە بەهەشتەوە. پێغەمبەریش فەرمووی[117]: کارێکتان پێ بڵێم ئەگەر بیکەن ئێوەش وەك ئەوان خێروچاکەتان زۆر دەبێت یادی خوا بکەن لەدوای هەموو نوێژێك ٣٣ جار سبحان الله ، ٣٣ جار الحمدلله ، ٣٣ جار الله أكبر ، وە یەکجار لاإله إلاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير. کاتێك دەوڵەمەندەکان ئەمەیان بیست ئەوانیش دەستیان کرد بەهەمان زیکرو یاد خوێندن. هەژارەکانیش زانیان بەمە چوونە لای پێغەمبەر (ﷺ) بۆیان گێڕایەوە کە دەوڵەمەندەکانیش بەوشێوەیە زیکر دەخوێنن سەرەرای دەوڵەمەندییەکانیان. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەوە بەخشش و پلەیەکە خوا دەیبەخشێت بەو بەندانەی کە ویستی لەسەرە. لێرەدا مەبەستی هەژارەکان ئەوە بوو کە بگەنەوە بەکردەوەی دەوڵەمەندەکان، بەڵام پێغەمبەر پێی نیشاندان کە هەریەکەتان رێگەو کاری خێری تایبەتی خۆی هەیە.

بەڵام بائەویش بزانین دەوڵەمەندی ماڵ و سامان هۆیەکە بۆ تاقیکردنەوەی بەندەکانی، هەروەك هەژاریش تاقیکردنەوەیە کە بۆ دەرکەوتنی ئارام و رەزامەندی بەندەکانی وەك دەفەرموێت: ﴿ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ

---

[117] رواه مسلم ٤١٨/١ والبخاري.

وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ ﴾[118]، ﴿ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾[119]، ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾[120].

ئەمانە هەمووی بەڵگەن بۆ ئەوەی هەژاریی و دەوڵەمەندیی هۆیەکن بۆ تاقیکردنەوەی ئادەمیزاد لەدونیادا وەکو هەموو شتەکانی تر، هەروەك عبداللە کوڕی عەباس خوا لێی رازی بێت ئەفەرموێت: نەرمی و توندوتیژی و لەشساغی و نەخۆشی و هەژاری و دەوڵەمەندی و حەلاڵی و حەرامی هەموویان بەلاّن بۆ تاقیکردنەوە.

هەروەك باسمانکرد هەژارو دەوڵەمەند هەریەك پلەوپایە و خێری تایبەتی خۆی هەیە بەگوێرەی توانـاو بـارودۆخی ژیـانی خـۆی وەکـو و هێنانـەوەی یەکسانییەك لەنێوانیاندا، لەبەرئەوە زۆرجار کاری هەژارێك دەچێتە ریزی کاری دەوڵەمەندێك، هەروەك جارێك سێ کەس هاتن بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) یەکەمیان وتی: سەد ئوقیەم هەبوو دە ئوقیەم لێکرد بەخێر. دووەمیان وتی: سود دینارم هەبوو دە دینارم لێکرد بەخێر. سێیەمیان وتی: دە دینارم هەبوو دینارێکم لێکرد بەخێر. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەمووتان لەپاداشتدا یەکسانن هەریەکەتان بەدەیەکی ماڵەکەتان کردووە بەخێر[121]. لەگەڵ ئەوەشدا سەد ئوقیە زیاترە لە سەد دینار وە سەد دینار زیاترە لە دە دینار.

❖ ئارامگرتن و سوپاسگوزاری خوا هەموو نیعمەتێکی مایەی تاقیکردنەوەیە وەکو پێغەمبەر سولەیمان فەرموویەتی کە خوا ئەو هەموو

[118] سورة الأنعام/ آية ١٦٥.
[119] سورة الأنبياء/ آية ٣٥.
[120] سورة الكهف/ آية ٧.
[121] رواه البيهقي كما في مسند أمام أحمد ج١ ص١١٥ في فضائل على بن أبي طالب (رضي الله عنه).

نیعمەتەی پـێ بەخشـی بـوو ﴿ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ﴾ سورة النساء/ آية ١٣٥.

❖ پیاوێك جارێك بەعوسمانی کوڕی عەفانی وت خوا لێی رازی بێت: ئـەی خاوەن ماڵ و سامانەکان بەبۆنەی سامانەکانتانەوە خێروچاکە و حەج و بەندە ئازادکردن پاداشتی زۆرتان دەست دەکەوێت. ئیمامی عوسمان فەرمووی: ئێوە ئاوات بەئێمە دەخوازن و ئێمەش ئاوات بـەئێوە، سـوێند بـەخوا درهـەمێك لەسەر نەبوونی و هەژاری و کەم دەسـەڵاتی بکـەی بـەخێر پاداشـتی هـەزار درهەمی هەیە کەلەسەر پارەو ماڵێکی زۆر بیکەی بەخێر.[122]

❖ وە لە پێغەمبەریان (ﷺ) پرسـی: چـاکترین خێـر کامەیـە؟ فـەرمووی: لەسەر کەم دەسەڵاتی[123] بەمەرجێك بزانیت کە ئارام دەگریت لەسەر نەبوونی و هەژاری.

❖ یەکێك چووە لای سەهلی کوڕی عەبدوڵلا خوا لێی رازی بێت وتـی: دز هاتووەتە ماڵەکەم هەرچی تیابوو بردوویەتی. ئەویش فەرمووی: سوپاسی خوا بکە ئەی ئەگەر دز بچوایەتە دڵتەوە (شەیتان) یەکتاپەرسـتی لێتێکبدایتایـە چیت دەکرد؟!

وە ئێستاش با بێینە سەر بەڵگەی هەردوو لایان بۆ روونکردنەوەی باسەکە.

بەڵگەی هەژارەکان لەسەر پلەی هەژاری لای خودا:

هەژارەکان سەرەی وتوێژیانەو دەڵێن: پێشەکی ئەی دەوڵەمەندەکان خـوای گەورە لە قورئاندا باسی پارەو ماڵ ناکات تەنها بەم شێوانە نەبێت:

[122] عدة الصابرین ص١٧٣.
[123] مسند إمام أحمد وإبن حبان وأبي داود وإبن خزيمة وصحيح تهذيب الترغيب والترهيب ج١ ص٢٦٩٠.

١ـ خوای گەورە لەقورئاندا بەشێوەی زەم و مایەی یاخی بوونی ئـادەمیزاد ناوی دەبـات ﴿ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى ، أَنْ رَآَهُ اسْتَغْنَى ﴾[١٢٤] وە ﴿ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ ﴾[١٢٥] مەبەستی هەردوو ئایەتەکە یاخی بوونی مرۆڤە لەکاتی دەوڵەمەندیدا.

٢ـ وە باسی دەکات بەهۆیەك بۆ تاقیکردنەوەی موسوڵمانان ﴿ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ﴾[١٢٦] وە ﴿ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾[١٢٧] واتــە مایە تاقیکردنەوەو هەڵسەنگاندنە.

٣ـ وە ماڵ و سامان هـیچ شـتێك لەسـەر خاوەنەکـەی لانابـاتو نزیکـی ناکاتەوە لە خوا وەك دەفەرموێت ﴿ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى ﴾[١٢٨].

٤ـ ماڵ و سامان تامو چێژی ئەو کەسانەیە کە بەس لەدنیادا بەشیان هەیە وە لەرۆژی دواییدا بێ بەشن وەك دەفەرموێت: ﴿ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ﴾[١٢٩] وە ﴿ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ﴾[١٣٠] وەك پێغەمبەر (ﷺ) بـە عومـەری کـوڕی خەتابی فەرموو: ئەی رازی نابیت رۆژی دوایی بۆ ئێمە بێتو دونیا بـۆ ئـەوان بێت؟![١٣١]

---

[١٢٤] سورة العلق/ آية ٦ـ٧.
[١٢٥] سورة شورى/ آية ٢٧.
[١٢٦] سورة التغابن/ آية ١٥.
[١٢٧] سورة الأنبياء/ آية ٣٥.
[١٢٨] سورة سبأ/ آية ٣٧.
[١٢٩] سورة طه/ آية ١٣١.
[١٣٠] سورة الأحقاف/ آية ٢٠.
[١٣١] متفق عليه وصحيح سنن إبن ماجة ـ الألباني ٣٣٥٠.

٥ـ كاتێك باسی دەوڵەمەندەكان دەكات بەشێوەی لۆمەو خراپە باسیان دەكات ﴿ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ﴾[١٣٢] وە ﴿ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا ﴾[⁻¹] كەواتە دەوڵەمەندەكان هۆی سەرەكی تیاچوونی خەڵكین.

٦ـ خوای گەورە بەشێوەی رەخنە ناوی ئەو كەسانە دەبات كە پارەو ماڵیان خۆش دەوێت ﴿ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ، وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴾[١٣٣].

٧ـ وە بەخراپە ناوی ئەمانە دەبات كە ئاواتیان ماڵی دنیایە وە وەسفی ئەوانە دەكات كە مەبەستیان رۆژی دوایییە ﴿ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ، وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴾[١٣٤].

٨ـ وە تەنانەت باسی ئەوانە بەخراپە دەكات كە گومانیان وایە بەس بەپارە و ماڵ هەموو شتێك دەكرێت وە هۆیەكی سەرەكییە ﴿ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ ﴾[١٣٥].

٩ـ وە هەواڵمان پێدەدات كە ماڵ و سامان دەبێتە مایەی سەرقاڵی و بێئاگایی لەرۆژی دوایی ﴿ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ، حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴾[١٣٦].

---

[١٣٢] سورة الواقعة/ آية ٤٥.

[⁻¹] سورة الإسراء/ آية ١٦.

[١٣٣] سورة الفجر/ آية ١٩ـ٢٠.

[١٣٤] سورة القصص/ آية ٧٩ـ٨٠.

[١٣٥] سورة البقرة/ آية ٢٤٧.

[١٣٦] سورة التكاثر/ آية ١ـ٢.

دوای ئـەم خاڵانــە دەســت دەکـەن بەبەڵگـە هێنانــەوەی فــەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ بەهێزکردنی ئەم خاڵانە و دەڵێن:

ئەوە بوو خوای گەورە بە پێغەمبـەری فـەرموو: ئەگـەر دەتـەوێت کلیلـی هەموو گەنجینەی سەر زەویت پێدەبەخشم. بەڵام پێغەمبەر (ﷺ) وەرینەگرت و فەرمووی: بەڵام ڕۆژێ برسی دەبم و ڕۆژێ تێر دەبم[137]. وە دەفەرمویێت: (اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا) واتە ئەی پەروەردگار ڕۆزی کەسی موحەمـەد بەگوێرەی پێویست بێت[138].

ئەگەر ڕۆژێ ماڵ و سامان باش بوایە پێغەمبـەر (ﷺ) وەریـدەگرت. وە ئیمامی ئەحمەد خوا لێی رازی بێت دەڵێت: عائیشە خوا لێی رازی بێت دەڵێت: ئافرەتێکی مەدینەیی هات بۆ لام و ئەو جێگایەی بینی کە پێغەمبەر لەسەری دادەنیشت کۆنەوشی بۆتەوە. کاتێك گەڕایەوە بـۆ ماڵـەوە پارچـەیەك ڕاخـەری خوری بۆ ناردین. پێغەمبەر (ﷺ) هاتەوە بۆ ماڵەوە بینـی فـەرمووی: ئـەوە چییە؟ وتم: فلانە ئافرەت ئەوەی بۆ ناردوین کاتێ ڕاخەرەکەی بینیوە. فەرمووی: بۆی بنێرەوە. ئەڵێت: دووجارە پێی وتم کە بۆی بنێرمەوە بـەڵام منـیش حـەزم لێدەکرد لەماڵەکەمدا بێت، تا سـێ جـار پێـی وتم، ئەوسـا فـەرمووی: ئـەی عائیشە[139] ئەگەر بمویستایە خوا شاخی بـۆ دەکـردم بـە ئـاڵتوون و زیـو دوای ئەخستم. ئەگەر دەوڵەمەندی باش بوایە پێغەمبەری خـوا (ﷺ) لەبچـوکترین شتەوە کە ڕاخەرێکـە وەریـدەگرت و کـۆی دەکـردەوە تـا گـەورەترین شـت وە پێغەمبەری خـوا هـەموو دەم ڕەزامەنـد بـوو بەنـەبوونی و کەمدەسـتو زۆر

[137] مسلم ٥٧/١٥.
[138] البخاري ٣٦١/١١ ، ومسلم ٢٧٣٦ ، وصحيح سنن إبن ماجة ٣٣٣٩.
[139] رواه أحمد والسلسلة الصحيحة الألباني ٢٤٨٤.

کۆنەکردنەوە هەموو کات ڕەزامەندبووە بەدان بەخۆداگرتن لەسەر برسێتی و تینوێتی و تێرنەبوون هەروەك لەم کۆمەڵە فەرموودانەی خوارەوە بۆمان دەردەکەوێت:

❖ ئەنەس خوا لێی رازی بێت دەڵێت: من بزانم پێغەمبەری خوا هەتا کۆچی کرد نە نانێکی گەنمی نەرم و نە مەڕێکی برژاوی قەت نەخواردووە[١٤٠].

❖ عائیشە خوا لێی رازی بێت دەڵێت: پێغەمبەر (ﷺ) لەوکاتەوە خزموکەسوکاری هاتوونەتە مەدینە سێ شەو لەسەریەك نانی گەنمیان نەخواردووە هەتا کۆچی کرد.[١٤١]

❖ ئەنەس دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) کراسی ئاسنینی شەڕ (درع)ەکەی لەبری هەندێك جۆ لای خاوەنەکەی دانابوو تاپارەکەی بۆ دەبات لەبەرنەبوونی ماڵ.[١٤٢]

❖ عومەری کوڕی خەتاب دەفەرموێت: ئەمبینی پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژی وا هەبوو ئەمایەوە هیچ نەبوو بیخوات.[١٤٣]

❖ عەبدوڵڵای کوڕی عەباس خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: پێغەمبەر (ﷺ) چەندەها شەو ئەمایەوە لای خێزانەکانی هیچ نەبوو بیخۆن.[١٤٤]

❖ فاتمەی کچی پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژێ لەتێ نانی هێنا بۆ باوکی. وە پێغەمبەر فەرموی: ئەم لەتە نانە چییە ئەی فاتمە؟ وتی: ئەوە لەتێك نانە دڵم

[١٤٠] رواه البخاري.
[١٤١] البخاري ٤٧٨/٩ ومسلم ٢٩٧٠.
[١٤٢] رواه البخاري ومسلم.
[١٤٣] صحيح ومسلم.
[١٤٤] رواه الترمذي برقم ٢٣٦٠.

تاقەتی نەگرت تا هێنام بۆت. پێغەمبەر فـەرمووی: ئەمـە یەکـەم خواردنـە دەچێتە دەمی باوکتەوە ماوەی سێ ڕۆژە.[١٤٥]

❖ وە ئیمام ئەحمەد دەگێڕێتەوە لەجابری کـوڕی عەبـدوڵڵاوە دەڵێـت ئـەو کاتەی پێغەمبەر چاڵەکەیان هەڵدەکەند (شەڕی خەندەق) بەدەوری مەدینـەدا برسێتیەکی زۆر ڕووی تێکردین هەتا پێغەمبەر (ﷺ) وای لێهات بـەردێکی لەبرسا بەست بە سکیەوە.[١٤٦]

❖ وە بەهەمان گێڕانەوە عوروە دەڵێت: گوێم لێبوو عائیشە خوا لێی ڕازی بێـت دەیـوت: مـانگ بەسـەرماندا تێپـەڕ ئـەبوو لـەماڵێك لەماڵـەکانی پێغەمبەردا ئاگر نەدەکرایەوە. عوروە وتی: ئەی پورێ[١] بەچی دەژیان؟ وتی: بە خورماو ئاو ناویان دەبرد بە (الأسودان)[١٤٧] واتە دوو ڕەشەکە لەبـەر زۆر خواردنی.

❖ ڕۆژێك پێغەمبەر (ﷺ) لەبرسا چوو بۆ مزگەوت وە کـاتی پێغەمبـەر (ﷺ) لەبرسا چوو بۆ مزگەوت وە لەدوای ئەو ئەبوبەکر و عومەریش چـوون بۆ مزگەوت بەدوای یەکەوە وە کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) بینینی فەرمووی: بـۆ لەم کاتەدا هاتوون بۆ مزگـەوت؟ وتیـان: لەبرسـیەتیدا. فـەرمووی: سـوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە منیش لەبەرئەوە هاتووم کـە ئێـوە لەبـەری

---

[١٤٥] مسند إمام أحمد.

[١٤٦] رواه البخاري وإمام أحمد.

[١] عوروەی کوڕی زوبێر کوڕی ئەسمای خوشکی عائیشە بوو هەردووکیان کچی ئەبوبەکری صدیق بوون خوا لەهەموویان ڕازی بێت.

[١٤٧] رواه إمام أحمد ـ البخاري ٤٧٨/٩ ومسلم ٢٩٧٠.

هاتوون. دوای ئەوە چوون بۆ ماڵی ئەبوئەیوبی ئەنصاری خوا لێی رازی بێت لەوێ خواردنیان بۆ ئامادەکراو نانیان خوارد.[١٤٨]

❖ ئەبوتەڵحە دەڵێت: سکالای برسێتیمان کرد لای پێغەمبەر (ﷺ) وە هەریەکێك لەئێمە بەردێکمان لەسەر سکمان لادەبرد لەبرسا، پێغەمبەریش سکی هەڵدایەوە دوو بەردی لەسەر سکی لابرد.[١٤٩]

❖ ئیمامی عەلی خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: رۆژێك زۆرم برسی بوو هیچم دەست نەکەوت بیخۆم تەنانەت لەماڵی پێغەمبەریشدا چوومە دەرەوە گەڕام بۆ ئەوەی شتێکم دەست کەوێت بیخۆم، رۆیشتم چوومە لای دیوارێکەوە سەرم هەڵبڕی و بینیم جولەکەیەك ئاوی لەبیرێك هەڵدەگۆزا تا حوشترەکەی ئاو بدات. کاتێ منی بینی وتی: چیت دەوێت؟ ئەگەر ئاوم بۆ هەڵبکێشیت هەموو دۆلکەیەك دنکێك خورمات دەدەمێ. منیش دۆلکەکەم لێوەرگرت و ئاوم هەڵگۆزی هەموو جارێك دەنکە خورمایەکم لێوەردەگرت تا چنگم لێ پڕکرد دوای ئەوە دۆلکەکەم دانا و وتم بەسمە.[١٥٠]

❖ ئەبوبوردە دەڵێت چووینە لای عائیشە خوا لێی رازی بێت کراسێکی درێژی تا سەر ئەژنۆی پیشان داین زۆر زبرو رەق و قورس بوو وتی: پێغەمبەر ئەمانەی لەبەر دەکرد تا کۆچی دوایی[١].

❖ ئەگەر دەوڵەمەندی بە سوپاسگوزاری خواوە باشتر بوایە لەهەژاری بە ئارامگرتنەوە ئەوا پێغەمبەری خوا هەڵیدەبژارد بۆ خۆی بەو ژیانە کەم

[١٤٨] رواه مسلم والترمذي ورياض الصالحين ص٢٢٤ باب فضل الجوع.
[١٤٩] وضعفه الألباني في ضعيف الترمذي برقم ٤١٣.
[١٥٠] روى الترمذى عن علي رضي الله عنه ومسند إمام أحمد ج١ ص١٣٥ فضل علي بن أبي طالب.
[١] البخاري ١٤٩/٦ ومسلم ٢٠٨٠.

دەستیە نەدەژیا. وە هیچ هەڵنابژێرێ تا خوا بۆی هەڵنەبژێرێ و بەخێر و باشی نەزانێ بۆی چونکە خۆشەویسترین دروستکراویەتی. ئیمامی ئەحمەد خوا لێی رازی بێت ئەگێڕێتەوە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: باشترین خۆراك ئەوەیە بەئەندازەی پێویستی خۆت بێت وەباشترین زیکرو یادی خوا ئەوەیە کە بەنهێنی بکرێت[١٥١].

❖ وە پێغەمبەری خوا دەفەرموێت[١٥٢]: ئەگەر بینیتان یەکێك لەسەر تاوان بەردەوام بوو وە خواش ماڵ و سامانی پێدەبەخشێت ئەوە لە خۆشەویستیدا نییە کە پێیدەبەخشێت بەڵکو رۆچوونە لە تاواندا (ألإستدراج) دوای ئەوە ئەم ئایەتەی خوێندەوە ﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ﴾[١٥٣]. ئەگەر یادو فەرمانی خوایان لەبیرچوو وە بەرێوەیان نەبرد ئەوا خوا دەرگای هەموو شتێکیان بۆ دەکاتەوە چی داوا بکەن پێیان دەبەخشێ بۆ ئەوەی سەقاڵ بن تا کاتی مردن.

❖ ئیمامی ئەحمەد دەگێڕێتەوە رۆژێك پێغەمبەر (ﷺ) نوێژی ئەکرد بەکۆمەڵ بۆ یاوەرەکانی کەلەنوێژەکەدا بوو یەکێك لە ریزی دواوە بەدەنگی بەرز وتی: ئەی پێغەمبەری خوا خورما سکی سوتاندووین واتە ئەوەندەمان خواردووە. کە پێغەمبەر گوێی لەمە بوو وتارێکی بۆ دان فەرموی: سوێند بەخوا ئەگەر بزانم گۆشت و نان لەکوێ هەیە دەرخواردم دەدان بەڵام کاتێك دێت بەسەرتاندا خواردنێکی زۆر وە خانوەکانیان دائەپۆشن وەك دیواری

---

[١٥١] رواه إمام أحمد وضعيف الجامع ٢٨٨٧ ولكن بلفظ (خير الرزق الكفاف) صحيح سلسلة الصحيحة ١٨٣٤.
[١٥٢] سلسلة الصحيحة رقم ٤١٣ وإمام أحمد.
[١٥٣] سورة الأنعام/ آية ٤٤.

کەعبە. وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ئەو ڕۆژە باشە بۆ ئێمە یاخود ئەم ڕۆژە؟ فەرمووی: ئەمڕۆ خێرو باشترە لەو ڕۆژە (دووجار فەرمووی) وە فەرمووی: لەو ڕۆژە کوشتن و بڕین لەناویاندا بڵاودەبێتەوە.[154]

❖ وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: لەبۆ هەموو گەلێك فیتنەیەك هەیە کە مایەی لەناوچوونیانە فیتنەو هۆی لەناوچوونی گەلی من سامان و ماڵە[155].

❖ ئیمامی ئەحمەد خوا لێی ڕازی بێت دەگێڕێتەوە: ڕۆژێك پێغەمبەری خوا قسەی بۆ هاوەڵەکانی دەکرد یەکێکی هەژار هات و لای دەوڵەمەندێکەوە دانیشت دەوڵەمەندەکەش تۆزێك خۆی هێنایەوە یەكو جولاّ وەك ئەوەی خۆی لێبپارێزێت. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی فلاّنەکەس ترسای دەوڵەمەندییەکەت بچێت بۆ ئەو یاخود هەژاریەکەی بێت بۆت؟ وتی: ئەی پێغەمبەری خوا بۆ خراپە هەیە لە دەوڵەمەندیدا؟ فەرمووی: بەڵێ دەوڵەمەندییەکەت ڕات دەکێشێ بۆ دۆزەخ[1] بەلاّم هەژارییەکەی ئەو رایدەکێشێت بۆ بەهەشت. وتی: ئەی چۆن ڕزگارم ببێت؟ فەرمووی: یەکسانیکە لەگەڵیدا (واتە هەژار بێ بەش نەکەیت) وتی: باشە دەیکەم.[156]

❖ ئەگێڕنەوە ئەبو عوبەیدە خوا لێی ڕازی بێت بەشتومەك و ماڵێکی زۆرەوە گەڕایەوە مەدینە خەڵکی بیستیان ئەبوعوبەیدە بەشت و مەکەوە لە

---

[154] رواه إمام أحمد وإبنه عبدالله رحمه الله.

[155] رواه الترمذي رقم ٢٣٣٦ وقال صحيح حسن ، وفي رياض الصالحين ص٢١٩ باب فضل الزهد.

[1] ڕەنگە مەبەستی ئەو دەوڵەمەندییە بێت بەشێوەی ئەو پیاوە خۆی بەرز بگرێت بەسەر هەژاراندا و یارمەتی زۆریان نەدات.

[156] رواه إمام أحمد.

بەحرەین گەڕاوەتەوە هەموویان نوێژی بەیانی لە مزگەوت بوون دوای نوێژ پێغەمبەر بینی زۆر هاتوون بۆ مزگەوت زەردەخەنەیەك گرتی و فەرمووی: وابزانم بیستوتانە ئەبوعوبەیدە بە شتومەکی زۆرەوە لەبەحرەین گەڕاوەتەوە؟! وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا. فەرمووی: مژدە بدەن وە چیتان پێخۆشە بیبەن سوێند بەخوا لەهەژاری ناترسم بەسەرتانەوە بەڵام دەترسم دونیاتان بۆ بکرێتەوە وە ماڵ و سامانتان زۆر بێت ئێوەش هەموو دەم لەهەوڵدان دا بن بۆ ی وەکو گەلانی پێشوو تیاچوون بەهۆی ماڵ و دونیاوە[157].

❖ ئەگێڕنەوە رۆژێك پیاوێکی دەوڵەمەند تێپەڕ بوو بەلای پێغەمبەر و یاوەرەکانیدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: چی دەڵێن دەربارەی ئەم پیاوە؟ وتیان: ئەگەر بچێت بۆ داوای ئافرەت دەیدەنێ و تکا بکات تکای دەگێڕێت و هەرچییەکیش بڵێت گوێی لێدەگیرێت. دوای ئەوە هەژارێك تیپەڕ دەبێت. پێغەمبەر فەرمووی: چی دەڵێن دەربارەی ئەمە؟ وتیان: ئەگەر بچێت بۆ داوای ئافرەت نایدەنێ وە تکا بکات تکای ناگیرێت وە هەرچیەکیش بڵێت گوێی لێناگیرێت. پێغەمبەر فەرمووی: ئەمە لەهەموو سەرزەوی خێری زیاتر و چاکترە لەوەی پێشووتر.[158]

❖ هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) بە هەژارە مەککییەکانی (أهل الصفة)[1] فەرموو: ئەگەر ئەتانزانی چۆنن لای خوا حەزتان دەکرد ئەوەندەی تر هەژار و کەمدەست بن. وە پێغەمبەری خوا مژدەیەکی داوە بە هەژارەکان کە نەیداوە

---

[157] البخاري ١١/ ٢٤٣ ومسلم ٩٥/١٨.

[158] رواه البخاري ٩/ ١١٧.

[1] مەبەست لەو هەژارانەیە کە پێغەمبەر لە گۆشەیەکی مزگەوتدا جێگای بۆ کردبوونەوە وە لەبەر بێ کەسی و پارەو ماڵ کۆچەرییەکانی مەککە بوون کەسیان نەدەناسی.

به دەوڵەمەندەکان فەرموویەتی: موسڵمانە هەژارەکان دەچنە بەهەشتەوە پێش دەوڵەمەندەکان بەنیو ڕۆژ ئەویش (٥٠٠) ساڵە.[١٥٩]

❖ پێغەمبەر دەفەرموێت: دوو موسوڵمان بەیەك دەگەن لەدەرگای بەهەشتدا هەژارێکی موسوڵمان و دەوڵەمەندێکی موسوڵمان ڕێگەی هەژارەکە دەدەن دەچێتە بەهەشتەوە بەڵام ڕێگەی دەوڵەمەندەکە نادەن، دوای ماوەیەکی زۆر لەبەهەشت بەیەك دەگەن، هەژارەکە پرسیاری لێدەکات دەڵێت: بۆ ڕێگەیان نەدایت (واتە ئەوەندە دواکەوتیت)؟ تا وام لێهات وتم تیاچوویت؟ وتی: ئەی برا لەدوای تۆ توشی کارێکی زۆر ترسناك و گەورە بووم[*] تا ڕزگارم بوو.[١٦٠] ئەوەندەمان بەسە کە پێغەمبەری خواش (ﷺ) مژدەی بەهەشتی پێداوین کە زۆری دانیشتوانی بەهەشت هەژارەکانن وتیان دەوڵەمەندەکان زۆریان سووتەمەنی دۆزەخن، دەفەرموێت: سەیری بەهەشتم کرد زۆری بەهەشتییەکان هەژارەکانن وە سەیری دۆزەخم کرد زۆری دۆزەخییەکان دەوڵەمەندو ئافرەتن.[١٦١]

❖ ڕۆژێك عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف خوا لێی ڕازی بێت بە ڕۆژوو بوو هەندێك خواردنیان بۆ هێنا وتی: موصعەبی کوڕی عومەیر شەهید بوو زۆر لەمن باشتر بوو کفن کرا بە پارچە قوماشێك سەریان پێ دائەپۆشی قاچی دەردەکەوت قاچیان دائەپۆشی سەری دەردەکەوت وە حەمزەش بەپارچە قوماشێك کفن کرا لەمن باشتر بوو دوای ئەوان بەم شێوەیە دونیا بۆ ئێمە زۆر

[١٥٩] رواه إمام أحمد والترمذي وقال حسن صحيح ٢٣٥٤.
[*] مەبەستی لە دادگاو لێپرسینەوەی خوایە.
[١٦٠] رواه أحمد ٣٠٤/١ وأورده الهيثمي في المجمع ٢٦٣/١٠.
[١٦١] رواه البخاري ومسلم.

بوو تاوامان لێهاتووە ئەترسین ئەم ماڵ و سامانە بەش و پاداشتی کردەوەکانمان بێت لەدونیادا دوای ئەمە ئەوەندە گریا خواردنەکەی بۆ نەخورا"[→] .[١٦٢]

نەك هەر عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف کوڵی دەروونی لەمبارەیەوە کوڵا بێت بەڵکو ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و عەلی و ئەبوعوبەیدە و عەممار و سەلمان و عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود و عائیشە (خوا لێیان رازی بێت و بەبەهەشتی بەرینیان شاد بکات) هەموویان بەو شێوەیە یادی دوارۆژ و بوونی سامانی ئەم دونیایەیان کردووەتەوە و کوڵەی دەروونیان هاتووە و گریاون کەلەچەندەها پەرتوکدا وتەکانیان نوسراوتەوە کە دەفەرموون:

❖ وەکو محەمەدی کوڕی عطاء خوا لێی رازی بێت دەڵێت: رۆژێ لەگەڵ ئەبوبەکردا خوا لێی رازی بێت دانیشتین باڵدارێکی بینی فەرمووی: مژدە هەر بۆتۆ بێت لەو دارە دەخۆیت و ئەیکەیت بەریقنە و هیچ لێپرسینەوەیەکت لەسەر نییە خۆزگە من لەشوێنی تۆ بوومایە. وتم: تۆ وادەڵێیت کە هاوڕێی پێغەمبەر (ﷺ) بوویت.

❖ هەروەك کاتێ کە سامان و پارەو ماڵەکەی کیسرایان هێنا بۆ لای ئیمامی عومەر خوا لێی رازی بێت کاتێ ئەو هەموو پارەو ماڵەی بینی دەستی کرد بە گریان. عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف وتی: ئەی ئەمیری موسوڵمانان بۆ دەگریت؟ ئەمەرۆژی خۆشی و سوپاسی خوا مژدەیە. ئیمامی

[→] عەبولرەحمان خوا لێی رازی بێت مەبەستی ئەم ئایەتە بوو ﴿ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ﴾.
[١٦٢] رواه البخاري عن إبن عبدالرحمن بن عوف.

عومەر فەرمووی: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەرکۆمەڵێك ئەمانە کەوتنە ناویان خوا هەردوو بەرەکایەتی و رق و کینە دەخاتە نێوانیان.

ئەمە مایەی ماڵ و سامانە هەروەك بەم شێوەیەی خوارەوە پێغەمبەر (ﷺ) باسی شێوازی دونیا و ماڵ و سامان دەکات، ئەگەر ماڵ و سامانی دنیا شوێنی رێز بوایە لای خوا فەرمانی نەدەدا بەدوورکەوتنەوەی و بوونە مایەی دووبەرەکایەتی بەڵکو فەرمانی داوە بەئارامگرتن تیایدا وە دنیا زیندانی موسوڵمانە وە ئەگەر رێزی هەبوایە لای خوا بەئەندازەی باڵە مێشێك نەیدەهێشێت کافر قومێك ئاوی لێبخوات[١٦٣] وە دنیا لای خوا وەکو مردارەوەبویەك وایە کە لە زبڵداندا فڕێی دەدەن[١٦٤] وەکو دڵۆپێك ئاو وایە لەدەریایەك[١٦٥] وە هەموو دنیا مایەی زیان و خراپە و دوورییە لەخوا بێجگە لەیادی خواو زاناو زانیاری نەبێت[١٦٦] وە فەرمانیداوە کە موسوڵمان وەك رێڕەو وابێت[١٦٧] تیایدا ئەگەر بەیانی کردەوە بەتەمای ئێوارە نەبێت وە ئێوارەی کردەوە بەتەمەمای بەیانی نەبێت. وە نەفرەتی کردووە لەوانەی بەندەی دونیاو درهەمن[١٦٨] وە دنیای کردووە بەوێنەی سەوزێکی شیرین[١] وە هەواڵی داوە خۆی یەکێکە لەوانەی لەدونیادا ئەژین وەکو رێڕەوێك وایە لەژێر سێبەری دارێکدا تۆزێك پشوو دەدات و دوای دەڕوان و بەجێی دەهێڵێت وە فەرمانی داوە دەبێت

[١٦٣] رواه الترمذی رقم ٢٣٢٠ وقال حدیث صحیح، وإبن ماجة ٣٣١٨.
[١٦٤] رواه الترمذی رقم ٢٣٢١.
[١٦٥] رواه الترمذی رقم ٢٣٢٣ صحیح سنن إبن ماجة (الألباني) ٣٣١٦.
[١٦٦] البخاري ١١/ ٢٣٣.
[١٦٧] صحیح سنن إبن ماجة ٣٣٢٢ والترمذی برقم ٢٣٣٣.
[١٦٨] صحیح سنن إبن ماجة ـ الألباني ٣٣٣٦ والبخاري ٢٥٣/١١ بلفظ (تعس) ولفظ (لعن) ضعفه الألباني في ضعیف الترمذي برقم ٤١٤.
[١] مەبەست لە سەوزە دنیا لەبریق و باقدا وەك سەوزەیەك وایە وە نیعمەتەکانیش وەکو شیرینییەکەی وایە.

لەژیانی دونیادا سەیری لەخوار خۆتەوە بکەیت[١٦٨] وە هیچ شتێك ئامانجی دونیا نییە بێجگە لەبەڵاو خراپە و دووبەرەکایەتی نەبێت وە هەواڵی داوە بە رزگاربوونی ئادەمیزاد لە دونیادا بەدوورکەوتنەوە و پتەوکردنی ئیمانی وە هەموو جار دەیفەرموو: خوا ئەگەر بەندەیەکی خۆش بوێت دەیپارێزێت لەدنیا وەکو چۆن نەخۆشێك ئەپارێزێت لە خواردن و خواردنەوە کە زیانی پێدەگەیەنێت[١٦٩] وە نموونەی گێڕاوە بەکۆتایی خۆراکێکی زۆر خۆش کە ئادەمیزاد دەیکات بە پاشەڕۆك وە لەپێشدا چەندە بەتام و بۆن خۆشە. لەکۆتاییشدا چەندە بۆنی پیسە دونیا وەك ئەو خواردنە وایە.[١٧٠]

❖ وە کاتێك عوسمانی کوڕی مضعون خوا لێی رازی بێت کۆچی کرد نێوان هەردوو چاوی ماچ کرد و فەرمووی: خوات لێ رازی بێت ئەی عوسمان لایەنی دونیات نەگرت و دونیاش بەسەرتا زاڵ نەبوو[١٧١]. وە سەلەف[١٧٢] فەرموویانە: سەری هەموو هەڵەیەك خۆشەویستی دونیایە. ئەمانە هەموو حاڵ و چۆنیەتی ژیانی دانیشتوانی دونیان لەچاو رۆژی دواییدا.

دونیا بەشێوەی نمونە:

سەرەتاو کۆتایی و ئامانجی دونیا بەشێوەی چەند نمونەیەك باس دەکەین تازیاتر روون کردنەوەی باسەکەمان بێت:

---

[١٦٨] واتە: ئەوانەی کەلەتۆ کەمتر پارەوماڵیان هەیە. رواه مسلم.

[١٦٩] صحيح تهذيب الترغيب والترهيب رقم ٣٠٩٨.

[١٧٠] سلسلة الصحيحة ـ ألألباني رقم ٣٨٢.

[١٧١] أخرجه الترمذي ١٣٠/٢ ومجمع الزوائد ٢٠/٣ وصححه أحكام الجنائز للألباني ص٢٨.

[١٧٢] مەبەست لە سەلەف (صحابە و تابعين)ە ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و صەحابەیان بینیوە لەو سەردەمە ژیاون لەبەرئەوەیە یان دەوترێت سەلەف یا پێشینی سەردەمی ئیسلام.

نمونەی یەكەم/

پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویت: نمونەی مـن و دونیـا وەك رێبوارێـك وایـە لەژێر سێبەری دارێكدا كەمێك پشـوو بـدات و دوای ئـەوە هەڵسـێت و جێـی بهێڵێت[١٧٣]. دونیا وەك سێبەری ئەو دارە وایە كە ماوەیەك ئەمێنێتەوە و دوایی كۆتایی پێدێت. كەواتە سێبەر شایستەی ئەوە نییە خانووبەرەو شتومەكی تیادا بنیاد بنرێت.

وە دەفەرمویت (ﷺ) رۆژی دونیا لەچاو رۆژی كۆتاییـدا وەك ئـەوە وایـە پەنجە بخەیتە دەریایەكەوە دوای ئەوەی دەریبێنیت و سەیری بكەیت چەند ئـاوی لەگەڵدا دێتە دەرەوە[١٧٤]. بێگومان دڵۆپێك و دوو دڵۆپی ئاوی پێوە دێتە دەرەوە واتە دونیا بەو ئەندازەیەیە.

نمونەی دووەم/

دونیا وەك ئەو خۆراك و خواردنە رازاوەی دونیا وایە كـە ئـادەمیزاد ئـەی خوات و ئەبێت بەو پاشەڕۆكە هەتا خواردنەكە بەتامو خۆشتر و بەلەزەتتر بێـت زیاتر پاشماوەكەی پیستر دەبێت.[١٧٥]

وە هەندێك لە پێشین (سلف) زۆرجار ئەیانفەرموو: بابڕۆین دونیاتان پیشان بدەین ئەیانبردن بۆ سەر زبڵدان و ئەیان وت سەیر بكەن ئەوە میوەو مریشـك و هەنگوین و چەورابیەكانتانە.

نمونەی سێیەم/

---

[١٧٣] رواه إمام أحمد وفي سلسلة الصحيحة للألباني رقم ٤٣٨ والترمذي ٢٣٧٨.

[١٧٤] رواه مسلم ١٩٢/١٧ وصحيح سنن إبن ماجة رقم ٣٣١٦.

[١٧٥] رواه الإمام أحمد ـ سلسلة الصحيحة ٣٨٢.

وەکو پاپۆڕێك وایە کۆمەڵێکی تیادا سوار بووبێت وە ڕێگەیان بکەوێتە نیوەدوورگەیەکەوە، خاوەن پاپۆڕکە بڵێت بەخەڵکەکە بۆ پشوودان کەمێك لائەدەینە ئەو دوورگەو وشکانییە بەڵام ئاگاداربن و دوانەکەون لەکاتی خۆی تاوەکو پاپۆڕەکە بەجێتان نەهێڵێت. کاتێك پاپۆڕەکە لایدایە دوورگەکە خەڵکەکە بڵاوبوونەوە بەباخ و بێستانەکان و بەرزی و نزمی و کانیاوی دورگەکەدا، ماوەیەکی پێچوو هەندێکی کەمیان لەترسی ئەوەی پاپۆڕەکە بەجێیان نەهێڵێت زوو گەڕانەوە بۆ ناو پاپۆڕەکە و شوێنی باش و فراوانیان گرت و هەندێکیشیان سەرقاڵ بوون بەسەیرکردنی گوڵ وگوڵزارو دەنگی ئەو باڵندانەوە کە دەیان خوێند وە بەکۆکردنەوەی بەردی هەمەڕەنگ و جوان بەڵام لەپڕدا بەبیریاندا هاتەوە کە پاپۆڕەکە بەجێیان دەهێڵێت ئەگەر دوابکەون، بەپەلە گەڕانەوە و بەباوەشیانەوە کۆمەڵێك گوڵ و بەروبووم و میوەیان پێیە کاتێك گەڕانەوە بۆ ناو پاپۆڕەکە بینیان شوێنی باشیان بۆ نەماوە تەنانەت ئەو شتانەی پێیانە جێگای نییە دایبنێن ناچار دەیانخستە باوەشیان و سەرملیان وەپەشیمان بوونەوە بەهێنانی ئەو شتانە و سیسو زەرد و بۆگەن هەڵگەڕان. بەڵام کۆمەڵێکی تریان زۆر دوورکەوتبوونەوە لەدوورگەکە بەبەردەوام دەگەڕان بۆ سەیرکردنی چڕی ئەو ناوباخو گوڵزارانەی تیایەتی. لەم کاتەدا پاپۆڕەوانەکە بەدەنگی بەرز هاواری کردو شاوری گەڕانەوەی لێدا، بەڵام بەهیچ شێوەیەك گوێیان لێ نەبوو، لەبەرئەوەی زۆر دوورکەوتبوونەوە وە سەرقاڵ بوون بەبۆنی ئەم گوڵ و راکێشانی ئەم چڵ و هەردەمە تامی جۆرە میوەیەك وە گوێگرتن لەو باڵندە و لەگەڵ ترسێکی زۆر لەمارو دووپشك و شێرو ئاژەڵە درندەکان کە زیانیان پێبگەیەنن لەدوای ئەوە پاپۆڕەکە دەمێك کەوتبووە رێ و

دوورکەوتبووەوە بەڵام ئەم کۆمەڵە هەر نەهاتەوە بیریان نە پاپۆڕو نەسەفەر تا وایان لێهات هەندێکیان هاتنەوە سەر رووبارەکە سەیریان کرد دەمێکە پاپۆڕەکە رۆیشتووە ئەوان بێئاگابوون لێی هەتا هەموویان مردن وە هەندێکیشیان لەناو چڕی دارستانی دوورگەکە دڕندە لەناوی بردن و وە هەندێکیشیان بێ سەرو شوێن بوون. ئەمانە هەمووی نمونەی دونیان ئەوانەی یەکەمجار گەڕانەوە وە بۆلای پاپۆڕەکە و شوێنی باشیان گرت ئەوانە هیچ گرنگییەکیان بەدونیا نەدا و سەرفرازبوون وە ئەوانەش دووەمجار گەڕانەوە بەشت و مەکەکانیانەوە کە هێنابوویان رزگاریان بوو بەڵام کردەوەی خراپیان هەبوو کە بووبە بۆگەن بەسەریانەوە، وە ئەوانەی کۆتایی بەبێ سەروشوێن نەگەڕانەوە تیایدا مردن و لەناوچوون ئەوانە بوون گرنگیان بەدونیا ئەدا تا دونیا لەناوی بردن بەبریق وباقەکەیەوە سەرقاڵی کردبوون لەهەموو بیرکردنەوەیەك.

نموونەی چوارەم/

پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: نمونەی من و دونیا وەکو کۆمەڵێك وایە کۆچ دەکەن بەشوێنێکی زۆر دووردا هەرناگەنە ئاوەدانی تاوایان لێدێت هیچ هیوایەکیان نامێنێت و نان و ئاویان کەمێك پێ ماوە نازانن بیخۆن یاخود نەیخۆن رێگا ماوە یان نەماوە، تا بگەنە ئاوەدانی لەم کاتەدا پیاوێکیان لێ دەردەکەوێت لە دوورەوە ئەوانیش دەڵێن دیارە نزیك بووینەتەوە لە ئاوەدانی کە پیاوەکە ئەگاتە لایان پرسیاریان لێدەکات ئەوانیش دەڵێن ئەم شێوەیەین کە ئەمان بینیت. ئەڵێت ئەگەر بتانبەمە شوێنێك کانیاو سەوزە بێت چیم دەربارە دەکەن؟ وتیان هەرگیز لە قسەت لانادەین. ئەڵێت باشە پەیمان ئەدەن بەخوا کە راست دەکەن؟ ئەوانیش پەیمانی ئەدەن بەخوا بەهیچ شێوەیەك لەقسەی لانەدەن

پاشان ئەیان گەیەنێتە شوێنی سەوزەو کانیاو ماوەیەك تیایدا دەمێننەوە دوای ئەوە پێیان دەڵێت ئەی خەڵکی خۆتان ئامادەکەن بۆ کۆچکردن. ئەوانیش دەڵێن: بۆ کوێ؟ ئەویش دەڵێت: بۆ لای ئاوێك و کانیاوێك و سەوزاییەك زۆر خۆشتر و دڵگیرتر بێت لێرە. زۆربەی کۆمەڵەکە دەڵێن بەخوا شوێنی وامان دەست ناکەوێت و بەتەما نەبووین ئەمەشمان دەست کەوێت ژیانێکمان ناوێت لەمە باشتر بێت! وە لەو کۆمەڵە کەمێکیان ئەمێنێتەوە و ئەڵێن: ئەی ئێوە نەبوون پەیمانتان دا بەخوا لەقسەی ئەم پیاوە دەرنەچن؟ یەکەمجار راستی نەکرد ئێمەی هێنا بۆ ئێرە؟ ئەمجارەش هەر راست دەکات!! وەکو یەکەمجار. ئەو کۆمەڵە کەمەی بەگوێی پیاوەکەیان کرد لەگەڵیا رێکەوتن و کۆچیان کرد ئەوانیش کە مانەوە زۆر بوون ماوەیەك مانەوە تا دوژمن هێرشی بۆ هێنان و زۆریان کوژران ئەوەشی کە مایەوە بەدیل گیران.[176]

لەم نمونەیەدا پێغەمبەر (ﷺ) وەکو ئەو پیاوە وایە کە ئەمانی برد بۆ شوێنی باش ونەبڕاوە وە کەمێك بەراستی بەگوێیان کردو دوای کەوتن و رزگاریان بوو ئەوانیش کە بەگوێی ناکەن و باوەڕی پێناکەن وە گرنگیان داوە بەدونیا وەکو کۆمەڵە زۆرەکەیان بەسەردێت.

نمونەی پێنجەم/

موستەوریدی کوڕی شەداد دەڵێت: من لەگەڵ ئەوانەدابووم کە وەستابوون لەگەڵ پێغەمبەری خوا لەسەر مردارەوەبوویەك، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەمە دەبینن کە زۆر پیس و بێ نرخ بووە لای خاوەنەکەی بۆیە فڕێی داوە.. سوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە دونیا لای خوا لەم مردارەوەبووە پیستر

[176] رواه إبن أبي الدنيا وأحمد والطبراني والبزار وفيه إنقطاع.

و بێنرخ ترە.[177] لەبەرئەوە رەنگە لەو مردارەوەبووە خوری و پێستەکەی یەکێك سوودی لێوەرگرێت بەڵام دونیا ئەو سوودە نرخەشی نییە بۆیە لای خوا کەمترە.

نمونەی شەشەم/

نمونەی دونیا وەك خەڵك و دەریایەك وایە پێویستە لەسەر خەڵکی پاپۆڕی رزگاربوون لە (سفینە النجاە) بیبڕن و بپەڕنەوە ئەوبەر کە ماڵ و شوێنانی لێیە هەندێك لەخەڵکی نەفام تا نیوەی رێگاکە سوار پاپۆڕەکە دەبن لەنیوەیدا دەڵێن بەمەلەکردن دەیبڕین تا دەگەینە ئەوبەرەوە، ئەکەونە مەلەکردن هەتا هێزیان تیایە دەڕۆن دوای ئەوە هێزیان نامێنێت و ناتوانن مەلە بکەن تیا دەچن و ئەخنکێن، بەڵام ئەوانەی کە سواری پاپۆڕەکە بوون رزگاریان ئەبێت وە بەمەبەستی خۆیان ئەگەن وەکو ئەوانەی لەگەڵ پێغەمبەر نوحدا سەلامی خوای لێبێت وان کە بەسواری پاپۆڕەکە رزگاریان بوو.

لێرەدا پاپۆڕەکە وەکو پێغەمبەران سەلامی خوایان لێبێت وایە خوا ناردوونی بۆ رزگارکردنی ئادەمیزاد لە تیاچوون و نوقم بوون لەتاوان، دونیاش وەکو دەریایەکە ئەوەی تیارۆچێت ئەبێت بەمایەی لەناوبردنی.

نمونەی حەوتەم/

دونیا وەکو جامێك هەنگوین وایە کە مێش دەورەی لێئەدەن هەندێکیان لە لێواری جامەکە ئەنیشنەوە ئەوەی مەبەستیانە لێی دەخۆن و دوایی ئەفڕن وە ئەوانەی ویستی زۆر و تەماحاوین لەلێواری جامەکە تێر ناخۆن دەچنە ناوەڕاستی جامەکە بۆ خواردن تاوایان لێدێت نوقم دەبن و ناتوانن دەربچن.

نمونەی هەشتەم/

[177] رواه الترمذي برقم ٢٣٢١، صحيح سنن إبن ماجة الألباني رقم ٣٣١٨.

کۆمەڵێك لەشوێنێکدا نیشتەجێ دەبن و ماڵ و سامانی زۆریان دەبێت وە یەکێك پەیدا دەبێت هاواریان لێدەکات وە دەڵێ: ئەی خەڵکینە بەم دووچاوەی خۆم سوپایەکی گەورەی دوژمنم بینیوە لەو دیو ئەو چاڵە هەتا زووە بادەربچین وە ئێرە بەجێ بێڵین و رزگارمان بێت. زۆریان ئەڵێن چۆن ئێمە ئەم ماڵ و سامانە بەجێ بێڵین هەندێکیان بەگوێی دەکەن دەست دەکەن بە کۆچ کردن ئەوەی بۆیان بڕوات لەگەڵ خۆیان دەیبەن تا رزگاریان دەبێت و دەرئەچنە بەلاَم ئەوانەی کە مانەوە دوژمن لەپڕ هێرشێك ئەدات بەسەریاندا و هەموویان لەناو دەبەن بەخۆیان و ماڵ و سامانیانەوە. کەواتە ئەوانەی گوێڕایەڵی پێغەمبەری خوا ناکەن ئەنجامی کارەکانیان تیاچوونە، پێغەمبەر (ﷺ) لەفەرموودەیەکی (متفق علیه)[178] نمونەی خۆی و دونیا بەم شێوەیە باس دەکات.

نمونەی نۆیەم/

پێغەمبەری خوا مەسیحی کوڕی مەریەم (علیه السلام) دونیای لەشێوەی پیرەژنێکی پیردا بینی کە هەموو جۆرە خشڵێکی پێوە بوو پرسیاری لێکرد چەند شووت کردووە؟ وتی: لە ژمارە نایەت! فەرمووی: هەموویان مردن یاخود تەلاَقیان دایت؟ وتی: نەخێر بەڵکو هەموویانم کوشتووە. مەسیح سەلامی خوای لێبێت فەرمووی: تیاچوون بۆ ئەوانەی لەمەودوا شویان پێدەکەیت کە پەند لەوانەی پێشوو وەرناگرن و یەکەیەکە لەناویان دەبەیت و خۆیان ناپارێزن لەتۆ.

وە لە وتەیەکی تردا مەسیح دەفەرموێت: دونیا مەکەن بەخوای خۆتان بانەتان کات بەبەندەی خۆی وە بزانن بناغەی هەموو تاوانێك خۆشەویستی دنیایە رەنگە خۆشەویستی دنیا خەمو خەفەتێکی زۆر بەدوایدا بهێنێت خۆشی

[178] البخاري ٢١٨/٣ ومسلم ٢٢٨٣.

دنیا تاڵی ڕۆژی دواییە، ڕێزمەگرن لەدنیا بالەڕۆژی دوایی ڕێزگیراوبن، هەموو ڕۆژێکی ڕاکێشانە بۆ تیاچوون و لەناوبردن ئەی بەنی ئیسرائیل ماڵەکانتان با وەك ماڵی میوان وابێت ئێوە هەر ڕێبوارن لەدونیادا، ئەی هاوەڵانم کێتان دەتوانێت لەسەر شەپۆلی ئاودا خانوو ماڵ دروست بکات؟! وە پرسیاریان لێکرد وتیان: پیاوێك دەچێت بەڕێگەیەکدا پارچە ئاڵتونێك ئەبینێت و خۆی لێ لائەدا و هەڵی ناگرێت و پیاوێکی تریش بەو ڕێگەیەدا ئەڕوات و هەڵیدەگرێتەوە سەرفی دەکات لەپێناو خوادا کامیان باشترە؟! فەرمووی: ئەوەیان کە ئاوڕی لێناداتەوەو هەڵیناگرێتەوە. ئەمە فەرموودەی مەسیحە (عليه السلام) کە حەزی نەکردووە بەهیچ جۆرێك گرنگی بدرێت بە دونیا لەبەرئەوە ڕەنگە ئەو ئاڵتونە ببێتە هۆی دووبەرەکایەتی و نەدرێت بەخاوەنی ماف ڕەوای خۆی (مستحق) وە کە ئەیاندرێتی ببێتە هۆی تاوانباری واتە بەکاری بێنن لەتاواندا واتە بەهۆی ئاڵتونەکەی ئەمەوە بوو تووشی تاوان بوون کەواتە هەڵنەگرتن و ئاوەڕنەدانەوە لێی باشترە.

هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) سامانی دونیای نەئەویست وە ئەگەر وەریشی بگرتایە سەرفی دەکرد لەپێناوی خوادا ئەمانە هەموویان ترساندن (الترهيب)ن بۆ ئادەمیزاد وە بۆ زۆر گرنگی نەدان بەدونیا نەك وازهێنان بەیەکجارەکی هەروەها دونیا نموونە کراوە بەخەو وە ژیانی بەخەو بینینەوە وە مردن بەهۆشکردنەوە و ئاگادار بوونەوە لەخەو دونیا کێڵگەیەکە کردەوە تیایدا تۆوەکەیەتی کە ئەیچێنن وەبەرهەمەکەی دوای دروێنە ئەکات وە نمونە کراوە بەخانوویەك دوو دەرگای هەبێت لەم دەرگایەوە دەچێتە ژووورەوە لەو دەرگایەوە دێتە دەرەوە. وە نمونەکراوە بە خواردنێکی بەتامو بۆن خۆش بەڵام ژەهراوی

کراوە ئەوەی ئەیخوات ئەیکوژێت و نموونە کراوە بەخواردنێك دوای ئەوەی ئەوەی لەش سوودی خۆی لێوەردەگرێت ئەگەر بمێنێتەوە لەلەشدا خاوەنەکەی تووشی ئێش و ئازار و ناخۆشی دەکات.

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود خوا لێی ڕازی بێت دەفەرموێت: هەموو کەس لەدونیادا میوانە وە ئەوەی هەیەتی ڕاسپاردەکانیەتی میوان لەسەر سەفەرە، ئەڕوات و ڕاسپاردەیش دەدرێتەوە بەخاوەنەکەی. وە یەکێك پرسیار لە پێغەمبەر (ﷺ) دەکات چ کردەوەیەك بکەم باشە کە خواو خەڵکی خۆشیان بوێم؟ فەرمووی: دوورە پەرێز ببە لەدونیا خوا خۆشی دەوێیت.. دوورەپەرێز بە لە داواکردن لەخەڵکی خۆشەویست دەبی لای خەڵکی.[179]

❖ ئیمام ئەحمەد دەگێڕێتەوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: سێ شت هەیە سوێندی لەسەر دەخۆم وە هەندێ شتتان پێ دەڵێم لەبەری بکەن ئەو سیانە سوێندی لەسەر ئەخۆم[←] هەر ماڵێك خێری لێبکرێت کەم نابێتەوە، هەر ستەمێکیان لەبەندەیەك کرد و ئارامی لەسەر گرت خوای گەورە هەر سەری دەخات و دەسەڵاتی پێ دەبەخشێت هەربەندەیە داوای کرد لەهەر کەسێك بۆ شتێك خوای گەورە هەر دەرگای پێویستییەکی تری لێدەکاتەوە.

وە ئەو شتانەش کە وتم لەبەری کەن دونیا بۆ چوارکەسە: بەندەیەك خوا سامان و زانینی پێ دەبەخشێت ئەو ماڵەی لەپێناوی خوا ئەبەخشێتەوە و یارمەتی خزمەکانی ئەدات، وە ئەزانێت چەندە مافی خوای تێدایە ئەی بەخشێت ئەم بەندەیە باشترین شوێنی هەیە لای خوا، وە بەندەیەك خوا زانستی

[179] صحيح سنن إبن ماجة ـ الألباني رقم ٣٣١٠.

[←] واتە پێغەمبەر سوێندی لەسەر دەخوات کە بێگومان وایە ئامانجی ئەو سیانەیە.

پێ دەبەخشێت بەڵام ماڵی پێ نابەخشێت ئەڵێت ئەگەر ماڵم هەبوایە وەك فلان کەس ئەم بەخشیەوە. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەم دووانە لەپاداشتدا یەکسانن وە بەندەیەك خوا ماڵی پێدەبەخشێت وزانستی پێ نابەخشێت ماڵەکەی هەروا سەرف دەکات مافی خوای تیا نادات‌و یارمەتی خزم‌و کەسی نادات ئەمە خراپترین شوێنی هەیە لای خوا.. وە بەندەیەك خوا ماڵ و زانستی پێ نەبەخشیوە ئەڵێت خۆزگە ماڵم ببوایە وەکو فلانە کەس بم بەخشیایەتەوە بمبردایە بەڕێوە (بەشدارە لەگەڵ دەوڵەمەندەکاندەکەدا بەگوێرەی نییەتی)[180].

پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت:

ئادەمیزاد رزگاری نابێت لەرۆژی دوایی تا پرسیاری لێنەکرێت لەچوار شتدا:

❖ تەمەنی لەپێناوی چیدا بردووتە سەر.

❖ وەکاتی گەنجیەتی لەپێناوی چیدا بەکارهێناوە.

❖ ماڵەکەی لە چ سەرچاوەیەك پەیداکردووەو لەپێناوی چیدا سەرفیکردوە

❖ وە لەو زانیاریەی ئەتزانی تا چەندێ کردەوەت پێکردووە.[181]

ئێستەش بەفەرموودەیەکی ئیمامی عەلی خوا لێی رازی بێت و حەسەنی بەسری خوا لێی رازی بێت کۆتایی پێ دێنین:

❖ عەلی کوڕی ئەبوتالیب خوا لێی رازی بێت ئەفەرموێت لەوەسفی دنیادا: دونیا خانوویەکە هەرکەس تێیدا گەنج بێت پیر دەبێت وە هەرکەس نەخۆش بێت پەشیمانە تێیدا و هەرکەس هەژاربێت تێیدا خەفەت بارە وە هەرکەس دەوڵەمەند بێت تێیدا تووشی بەڵاو ناخۆشی دەبێت وە لەحەلاڵەکانی دونیادا لێپرسینەوە هەیە وە لە حەرامەکانیدا سزای ئاگرە.

[180] أخرجه: صحيح إبن ماجة الألباني رقم ٣٤٠٦ والترمذي ٢٣٢٥ ومسلم ٢٥٧٨.

[181] رواه الترمذي وقال حديث صحيح ٢٤١٦.

❖ وه حەسەنی بەسری خوا لێی رازی بێت لەنامەیەکدا بۆ عومەری کوڕی عەبدولعەزیز ئەنوسێت: دونیا شوێنی کۆچکردنە نەك شوێنی داکوتان و مانەوە وە پێغەمبەر ئادەم (عليه السلام) لە سزای هەڵەکردنەکەیەوە نێراوەتە دونیا.

کەواتە شوێنێك کەلەئەنجامی سزادا بخرێتە ناوی ئەبێت چ خۆشی و حەواندنەوەیەکی تێدا بێت بەڵکو لەدنیادا بەشوێنی سزا دەوترێت بەندیخانە سجن بۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) نمونەی دنیای بەبەندیخانە لێکداوەتەوە بۆ موسڵمانان.[182]

بەڵگەی دەوڵەمەندەکان لەسەر پلەی دەوڵەمەندی لای خودا:

دوای گوێگرتنێکی دوورودرێژ و بێدەنگییەکی تەواو دەوڵەمەندەکانیش هەڵسان بەوتاردان چەند ئایەتەو حەدیسی و شیتەڵ کردنەوەیەکیان پێشکەش کرد بەمجۆرەی خوارەوەی دەستیان پێکرد:

یەکێکیان هەستا بەناوی دەوڵەمەندەکانەوە وتی: ئەی هەژارەکان باشترین بەڵگەو نمونەتان بۆ هێنایەنەوە ئێمەش ئەزانین ئەوەندەو چەندەهای ترتان هەیە بەڵام درێژەتان پێدا وە خۆتان هێنایە سەر ئەو لایەنەی کە بەتەواوی سەرکەوتنو خاوەنی پلەی بەرزن و بەرامبەرەکەتان پلەی بەدەست نەهێناوە، بەڵام ئێمەیش هەموو بەڵگەو نموونەکانمان ئەهێنین لەگەڵ نموونەو بەڵگەکانتان ئەیخەینە تەرازووی شەرع و ژیریەوە تا بۆمان دەرکەوێت باش لەباشتر بەڵام بالەنێوانماندا دەربکەوێت و دەرچێت ئەو کەسەی کە شێوەی خۆی کردووە بەیەکێکی زۆر هەژارو کەمدەستی هەرچییەك پەیدا ئەکات ئەیخاتە سەریەك و

[182] رواه مسلم ٢٨٥٨ وصحيح إبن ماجة ٣٣٢١.

رژدی (پیسکە) و بێ سوود بۆ خۆی و خزم و خەڵکی وەبەرگی هەژاری پۆشیوە بۆ کۆکردنەوە زیاتر ئەگەر خوا پێی ببەخشێت پێخۆشحاڵە ئەگەر لێی بگرێتەوە وە نارەزایە، بێ ئاگا لـەخوداو دوای ئارەزووەکـانی دونیـای کـەوتووە یـاخود هەژارێکی نارازی لەسەر هەژاریەکەی بەردەوام نارەزایی دەردەبڕێـت بـەزمان و شێوە ئەگەر خوا شتێکی پێ ببەخشـێت رەزامەنـد وە ئەگـەر لێـی بگرێتـەوە نارەزایە، وە بەهەموو کاتێك هەوڵ دەدات بـۆ دونیـا، بـەڵام باسـەیرێکی بـرا پێشووەکانمان (کاتی پێغەمبـەر و یاوەرەکـانی) بکـەین کـە هـەموو ژیانیـان پێشـبڕکێی بـووە بـۆ رەزامەنـدی خـواو رۆژی کۆتـایی هـەر بەهـەژارو دەوڵەمەندییەوە: ئەوانە برا بڕوادارەکانمان کە خەڵکی دەربارەیان دەڵێن کامیان بەرێزترین پلەیان بەرزترە لەکامیان هەژارانیان یا دەوڵەمەندیان؟! بـەڵام ئـەوان خۆیان سەیری ئەوەیان نەکردووە کامیان پلەیان بەرزترە لەکامیان بەڵکو سەیری ئەوەیان ئەکرد تا بزانن کامیان لەخوار کامیانەوەن لە پلەو سزای دوارۆژدا..

بەڵام لە قورئاندا لەچەندەها شوێندا باسی کردەوەی باش دەکات وە وەسفی خاوەنەکەی ئەکات وە ئەو کردەوانەش بەپارەو مـاڵ نـەبێت نایەتـە دی وەکـو (زەکات ، یارمەتی هەژاران ، و سەرفکردنی لەرێگەی چاکەدا وە خۆبەختکردن لەپێناوی خوا بەماڵ و ئامـادەکردنی پێداویسـتی شـەڕو بەنـدە ئـازادکردن و خواردن بەخشینەوە لەکاتی گرانیدا ئارامی هەژار لەکوێیە ئەگـەر دەوڵەمەنـد یارمەتیان نەدات و رزگاریان نەکات لەبرسییەتی و تینوییەتی و بێ پۆشاکی و ماندوویی، ئارامی هەژار لەکوێیە بەرامبەر سوودی دەوڵەمەنـد کـە هـەوڵی سەرکەوتن ئەدات لە پێناوی خوادا و دوژمن لەناو بردن و بەرزکردنەوەی ئاین و دامەزراندنی وڵات بۆ بەڕێوەبردنی فەرمان و یاساکانی پەروەردگار.

❖ ئارامیی ئەبوزەر لەکویٚ لەسەر هەژاری وشوکرانەی ئەبوبەکر لەکویٚ؟ کە چەندەها بەندەی ئەکڕیو ئازادی ئەکرد لەژێرسزای بیٚ باوەڕەکاندا! وە سەرفکردنی ماڵ لەپێناوی سەرکەوتنی ئیسلامدا! وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویٚت: ماڵی هیچ کەس بەکەڵکم نەهات وەك ماڵی ئەبوبەکر[183].

❖ ئارامیی هەژارانی (أهل الصفة) لەکویٚ و ئەو هەموو سەرفکردنی ماڵە لەپێناوی ڕێکخستنی سەربازانی ئیسلام بۆ پاراستنی دەوڵەتی ئیسلام و بڵاوکردنەوەی ئاینی پیرۆز لەکویٚ؟ وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی ئیمامی عوسمان کەبەماڵەکەی سوپایەکی زۆری ڕێکخست دەفەرمویٚت: هەرچی بکات عوسمان لەمڕۆوە بەدواوە زیان ناکات.[184] وە فەرموویەتی: خوالیٚت خۆش بێت ئەی عوسمان ئەوەی بە ئاشکرا ئەیکەیت و وە ئەوەی بەنهێنی.

❖ ئەگەر سەیرێکی قورئان بکەین ئەبینین ئەوەندەی باس و وەسفی چاکەکاران دەکات ئەوەندە وەسفی هەژارو ئارامگر ناکات، وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویٚت: ئەو دەستەی لەسەرەوەیە باشترە لەو دەستەی لەخوارەوەیە.[185] دەستی سەرەوە دەستی خێرەومەندەکەیە وە خوا بەپێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویٚت: ﴿ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴾[186] هەژارو کەمدەست بوویت دەوڵەمەندی کردیت، بێگومان خوا لە چۆنیەتیەکەوە پێغەمبەر نابات بۆ چۆنیەتیەکی تر ئەگەر باشتر نەبێت، واتە هەژاری بۆ دەوڵەمەندی. کەواتە دەوڵەمەندی خێرەو باشترە. بەڵام عەمری کوڕی عاص تەفسیری ئەم ئایەتە

[183] كتاب فضائل الصحابة ـ إمام أحمد ٢٥ إسناده صحيح.
[184] صحيح الترمذي ـ الألباني ـ ٢٩٢٠ والحاكم ٣١٠٢ وصححه.
[185] البخاري ١٩٣/٢ ومسلم ٧٥/٣.
[186] سورة الضحى/ آية ٨.

بەم شێوەیە ناکات و بەرپەرچی دەداتەوە و دەڵێت: ئەو کاتە عەرەب بەگشتی بێ دەسەلات و هەژار بوون ئەمە تێبینیەکە کە تێکەڵی باسەکەمان کرد.

❖ وە دەوڵەمەندی لەگەڵ سوپاس و ستایشی خوادا ریزو بەزەییە ﴿ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴾[187] وە هەر دەوڵەمەندە رەزامەندەکان دەبنە هۆی ئەوەی کە هەژارە ئارامگرەکان خواپەرستی بکەن بە یارمەتیدان و چاکەکردن لەگەڵیاندا وە یارمەتیدانیان بۆ خواپەرستی وە بێگومان پاداشتی دەوڵەمەندەکانیشی تێدایە بەبێ ئەوەی لەپاداشتی ئەوان کەم بێتەوە وەك رۆژوو شکاندنی رۆژوەوانێك رزگاربوونە لەدۆزەخ و لێخۆشبوونی هەیە لای خوا وە پاداشتی وەکو رۆژوەوانەکەیە.

❖ عومەری کوڕی خەتاب خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: خێروخێرات پاراستنی ئادەمیزادە لە ئاگر.

❖ وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت: خێرو خێرات سزای گۆڕ سارد دەکاتەوە لەسەر خاوەنەکەی وە دەبێتە سێبەر بۆی لە رۆژی دواییدا، لەژێریدا پشوو دەدات تا رزگاری ئەبێت لە دادگا.

❖ وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: خێرو خێرات هەڵەو خراپە لا دەبات وەك ئاو ئاگر دەکوژێنێتەوە[188].

❖ وەهەموو خێرو چاکەیەك بەلا دەگێڕێتەوە وە ئەگەر خوا خۆش بووبێت لەیەکێك لەبەر ئەوەی سەگێکی تینوی تێر ئاو کردبێت دەبێت پاداشتی ئەوانە

---

[187] سورة البقرة/ آية ١٠٥.
[188] ضعيف سنن إبن ماجة الألباني برقم ٩٢٢ وضعيف برقم ١٩٠١.

چۆن بێت کە چەندەها ئادەمیزادیان لەبرسیەتی و تینویەتی و بێ بەرگی رزگار کردووە.

❖ وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویت:[189] خۆتان بپارێزن لەدۆزەخ ئەگەر بەلەتە خورمایەکیش بێت ئەگەر نەتان بوو بە وتەو قسەیەکی باش. ئەگەر نەیان بوو بەماڵ ئەوە بابە قسە بێت. کەواتە ماڵ لە پێشترە سەرەرای ئەوەی کە چەندەها جار خوا خۆشەویستی خۆی دەردەبڕێت بەرامبەر بە خێرکردن و یارمەتیدان وە هەر بەبۆنەی ماڵەوە برایەتی و دۆستایەتی پێك دێت.

❖ وە لەیارمەتیدانی خەڵکیدا سوودێکی زۆری تێدایە کە ناژمێدرێت وەك ئیبراهیمی نەخعی خوا لێی رازی بێت دەڵێت: خێرو خێرات ستەم لەسەرت لادەبات وە تاوان لا دەبات وە ماڵ دەپارێزێت وە رۆزی زیاد دەکات وە دڵت خۆش دەکات وە دەبێتە شوێنی بڕواو گومانی باشی خەڵکی و دوورت دەخاتەوە لەخراپە هەروەك پیسکەی ئەبێتە هۆی شوێنی گومانی خراپی خەڵکی وە هەموو چاکەیەکت لەناودەبات و دڵگران و بەرچاوتەنگ دەبیت.

❖ چاکەکردن شەیتانت لێ دوور دەکەوێتەوە دڵ و دەروونت پاك دەبێت و خۆشەویست ئەبیت لای خواو خەڵکی وە دەبێتە هۆی شاردنەوەی هەموو ناتەواویەکت وە تەمەنت زیاد دەکات و ئەبێتە نزای خێری خەڵکی بۆت لەرۆژی دواییدا وە داوای لێخۆشبوونت بۆ دەکات لای خوا ئینشائەڵلا وە دەبێتە هۆی لابردنی هەموو خراپەیەك لەدونیا و رۆژی دواییدا وە هانت دەدات بۆ کردنی چاکەی زیاتر. وە سەرەرای ئەوەی هەرچاکەیەکی پێ بکەیت لە رۆژی دواییدا بەو وێنەیە پاداشتت دەدرێتەوە.

[189] مسلم ٧٠/١ والترمذي ١٤٩/٤ وأحمد ٣٥٩/٤.

❖ وه پێغەمبەر (ﷺ) لەچەندەها فەرموودەدا ئاگادارمان دەکاتەوە هەرکەس پۆشاکێك بۆ موسوڵمانێك بکات خوا لە پۆشاکی رازاوەی بەهەشت ئەیپۆشێ وە هەرکەسێك برسییەك تێر بکات خوا لەمیوەی بەهەشت تێری دەکات وە هەرکەسێك بەندەیەکی ئازاد بکات خوا هەموو ئەندامەکانی لەشی ئەو کەسە رزگار دەکات لە دۆزەخ دەست بەدەست و قاچ بەقاچ.. وە هەرکەسێك نارەحەتیەك ئاسان بکات لەسەر موسوڵمانێك خوا لەنارەحەتی دونیاو رۆژیی دوایی رزگاری دەکات وە هەرکەسێك بەڵایەك لەسەر موسوڵمانێك لابدات خوا لە قیامەت ئەیپارێزێت خوا لەگەڵ ئەو کەسەدایە کە بەردەوام لەگەڵ براکەیدایە بە یارمەتی. ئەمانە هەمووی فەرموودەو وتە جوانەکانی پێغەمبەرن (ﷺ) وە ئەمانە هیچی بەماڵ و سامان نەبێت نایەتە دی، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە دژایەتی ئارامی هەژاران ناکەین بەڵام ئارامگرتن لەکوێ و ئەم پلە بەرزانە لەکوێ کە بەبۆنەی دەسەڵاتی دونیاوە دێتە دی؟!

❖ پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: چاوتێبڕین (حسود)ی لەدوو شتتدا نییە پیاوێك قورئانی لەبەر بێت بەشەو و رۆژ نوێژ بکات وە تێیدا بیخوێنێت وە پیاوێك خوا سامان و ماڵی پێ ببەخشێت و شەو و رۆژ خەریکی بەخشینەوەی بێت لەپێناوی خوادا.[190] لێرەدا پێغەمبەر (ﷺ) دەوڵەمەندی و بەخشینەوەی لەپێناوی خوا خستوەتە ریزی قورئان و شەونوێژ و.. بێگومان هەروەك لەفەرموودەکەی پێشوودا کەباستان کرد کە دەوڵەمەند دەوڵەمەندییەکەی بە زانستەکەی بەکار ئەهێناو باشترین شوێنی بوو لای خوا بەڵام هەژارە کە بەزانستەکەی خۆزگەی پێدەخواست و نیەتی وابوو ئەگەر

[190] رواه البخاري ٦٥/٩ ، وصحيح سنن إبن ماجه ٣٣٩٣ ومسلم.

ئەویش دەوڵەمەند بوایە وەکو ئەو ئەبوو لیَرەدا هــەردووکیان پاداشــتیان وەك یەکــە لەســەر کــردەوەو نیــەت وەئــەوەیش بــزانین دەوڵەمەندەکــە کــردەوەو نیەتەکەی هەیە بەڵام هەژارەکە نیتەکەی هەیە لەگەڵ وتنیدایە بــەزمان ئــیتر کردەوەی نییە کەواتە بنەڕەتی پاداشت بۆ دەوڵەمەندەکەیــە لەگــەڵ ئەوەشــدا پاداشتیش هەیە بۆ هەژارەکە لەسەر نیەتەکەی بەڵام پاداشت لای خوا پلــەی زۆری هەیە هەروەك یــەکیَك نیــەتی هــەبیَت بچــیَت بــۆ حــەج وە بەتــەواوی حەجەکە بکات لەگەڵ ئەوەشدا لەپیَشدا نیەتی هەبووە لیَرەدا ئەوەی چووە بۆ حەجەکە بە نیەتەکەوە پاداشتی زیاترە لەوەی کــە بــەس نیەتەکــەی هەیــە و ماڵی نییە پیَــی بــڕوات بۆحــەجکردن پیَغەمبــەر (ﷺ) دەفــەرمویَت: ئــەو کەسەی بەدڵیَکی تەواو ئاواتی ئەوە بیَت بەپلەی شەهیدی بگات بەخوا پلەی شەهیدی پیَ دەبەخشیَت ئەگەر لەسەر جیَگــادا بیَــت[191]. واتــە پلەیــەك لــە پلەکانی شەهیدی پیَدەبەخشیَت کە سەد پلەیە ئیتر وەك پیَغەمبەر هــەواڵمان پیَ ئەدات پاداشتی خیَر لەیەکەوە تا دەو تا سەد لەسەدەوە تا حــەوت ســەد زیاتریش بەگویَرەی نیتەکەی.[1]

❖ هەروەها کاتیَك هەژارەکان گەڕانەوە بۆ لای پیَغەمبەر (ﷺ) وتیــان: ئەو زیکرەی بە ئیَمەت پیَشاندا لەدوای نویَژەکەوە بیکەین پاداشــتمان هەیــە وەك پاداشــتی کــردەوەی دەوڵەمەنــدەکان ئیَســتا دەوڵەمەنــدەکان ئەمــەیان بیستووە ئەوانیش سەرەرای کردەوەکانیان ئەم زیکرانە دەخــویَنن، پیَغەمبــەر

---

[191] رواه مسلم ٦/٤٩.

[1] هەروەك چۆن خوا دەفەرمویَت ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِئَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ سورە البقرە/ ئایە ٢٦١.

(ﷺ) فەرمووی: ﴿ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ﴾ ئەوە ریزو پلەیەکە خوا دەیبەخشێت بەهەرکەسێك ویستی هەبوو.. بەڵام لەگێڕانەوەیەکی تردا پێغەمبەر دوای ئەوە پێیان دەفەرموێت: ئەی مژدەتان نەدەمێ کە هەژارە موسڵمانەکان لە پێش دەوڵەمەندە موسوڵمانەکاندا دەچنە بەهەشتەوە بەپێنج سەد ساڵ[→] کەواتە لێرەدا هەژارەکان لەجیاتی ئەو کردەوەی دەوڵەمەندانە خاڵێکی تریان هەیە ئەویش ئەوەیە لەپێش دەوڵەمەندەکانەوە دەچنە بەهەشتەوە بەسەلامەتی بەڵام لەبەر نەبوونی دادگایی و لێپرسینەوەی قورس بەسەریانەوە نەك پلە بەرزی دەوڵەمەندی مایەی خێرە بۆیە خوا بەخێر ناوی دەبات ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ ... ﴾[١٩٢] ئەگەر یەکێك لەسەرەمەرگدا پارەو ماڵ و خێرێکی بەجێهێشت بۆ ئەوانەی دوای خۆی. وە دەفەرموێت: ﴿ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴾[١٩٣] وە ئەگەر پارەو ماڵ و هۆیەکی سەرەکی نەبێت بۆ هەڵسوراندنی ژیان خوا فەرمانی نەدەدا کە بیپارێزێت لەدەستی مندڵ و شێت و تێکچوو وەك پێغەمبەر (ﷺ) بەسەعدی فەرموو: ماڵی باش بۆ پیاوی باش[١٩٤].

وە سەعیدی کوڕی موسەییب خوا لێی رازی بێت دەڵێت: ئەو کەسە خێری تێدا نییە کە نایەوێت پارەو ماڵ کۆبکاتەوە تا یارمەتی خزم و کەسوکارو خەڵکی پێبدات وە مافی خوای لێبدات.[→→]

[→] وەك خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴾ سورة الحج/ آية ٤٧.
[١٩٢] سورة البقرة/ آية ١٨٠.
[١٩٣] سورة العاديات/ آية ٨.
[١٩٤] صحيح المسند مقبل بن ربيع الوادعي ١٠٠٩ وصححه الألاني مشكلة الفقر ١ غاية المرام ٤٥٤ وأحمد في فضائل الصحابة ١٧٤٥.
[→→] تلبس إبليس إبن الفرج الجوزي ص١٨١.

وە خوای گەورە خێرو بەخشندەی خستۆتە پێش کارە چاکەکانی ترەوە ﴿ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ﴾[195].

سوفیانی سەوری خوا لێی رازی بێت دەفەرمویێت: سامان و ماڵ لە ئەمڕۆی ئێمەدا چەکی موسڵمانە.[→→→]

واتە وەکو چەك بەکاردەهێنرێت بۆ خۆپاراستن ئەمانە هەمووی بەڵگەن لەسەر باشی دەوڵەمەندی بەڵام نەك دەوڵەمەندییەك نەزانێت چۆن سەرفی بکات وە ئەیدات بەخاوەنی راستی خۆی وە هەردەم دڵی بەدەوڵەمەندییەکەیەوە بەستراوبێت تا لێی کەمەوە نەبێت، بێئاگایی کردووە لەخواو رۆژی دوایی وە هەر سەرفی بکات لەپێناوی نەفس و ئارەزووەکانی دنیادا.

هەروەك پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمویێت: لەناوچێت بەندەی دینار و درهەم ئەگەر زیادبوو پێی خۆشەو ئەگەر کەمی کرد نارەزایە.[196] هەر بەبۆنەی ماڵەوە دەتوانیت خواپەرستی بکەیت و حەج و خۆبەختکردن و مزگەوت کردنەوەو بەندە ئازادکردن وەهەر بەماڵ ئەتوانیت ژنی پێبهێنیت کە یارمەتیت ئەدات بۆ ئەوەی ئیمانت پێی دابمەزرێت وە باشترە لە نوێژی سوننەت وە هەر بەبۆنەی دەوڵەمەندییەوە سیفەتی بەخشندەیی و سەربەرزی ئەبێت وە ئەبێتە هۆی دۆستایەتی و خۆشەویستی وە هۆی گەیشتن بە پلەی بەرزی رەزامەندی خوا.

[195] سورة الحديد/ آية ١٨.

[→→→] تلبس إبليس إبن الفرج الجوزي ص١٨١.

[196] رواه البخاري ١١/ ٢٥٣ صحيح سنن إبن ماجة ـ الألباني ٣٣٣٦.

هەروەك هەندێ لە سەلەف فەرموویانە پلە بەرز لای خوا بەدەست ناهێنیت ئەگەر بەکردەوە نەبێت وە کردەوەش بەس بەماڵ دەکرێت. وە هەندێکیان فەرموویانە ئەی خوایە من لەو بەندانەتم کە بەس دەوڵەمەندی بەکەڵکم دێت. هەروەك قەیسی کوڕی سەعد ئەم داواکارییەی وتووە. بەڵام هەندێکیش وەکو ئەبوزەر و هاوڕێکانی کەمدەستی و هەژاریان هەڵبژاردووە بۆخۆیان. وە هەر بەو ماڵە ئەچێتە بەرزترین پلەی بەهەشتەوە وە هەر بەو ماڵەیش ئەکەوێتە ناوەڕاستی دۆزەخەوە وەکو ئەو سیانەی کە خوا تاقیکردنەوە (کوێرەکەو گولەکەو کەچەڵەکە) لە ئەنجامدا تەنها کوێرەکە دەرچوو لەبەرئەوەی سوپاسی خوای کرد. وە ئەیزانی ئەمە خوا پێی بەخشیوە.

خۆبەختکردن (جهاد) بەرهەمی هەرە لوتکەی کردەوەیە خۆبەختکردن (جهاد) بەماڵ و سامان دەکرێت لەگەڵ دەروون‌دا وەهەندێ جاریش ماڵ باشترە لە دەروون (نفس). هەروەك ئیمامی عوسمان خوا لێی رازی بێت پلەو پایەی بەرزترە تا ئیمامی عەلی خوا لێی رازی بێت کە زووتر موسڵمان بووە وە بەردەوامیش بەشداری جیهادی کردووە لەبەرئەوەی ئیمامی عوسمان خوا لێی رازی بێت بەپارەوماڵ سەدەها خۆبەختکەری (مجاهـد)ی رێکدەخست بەڵکو سوپایەکی ئەرازاندەوە بەهەموو پێداویستییەکانی شەڕەوە.

❖ زوبێری کوڕی عەوام و عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف زۆر بەرێزتر بوون لە زۆری هاوەڵەکان (أصحاب) و (أهل الصفة) هەژارەکانی مەککە لە سوچێکی مزگەوتەکەدا بوون لەبەر ئەوە زوبێر و عەبدولرەحمان دەوڵەمەند بوون و لەپێناوی خوادا و بەرزکردنەوەی ئاینیدا سەرفیان ئەکرد و هەوڵیان

دەدا. وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: هەرکەسێك ماڵ و منداڵی بەدەوڵەمەندی بەجێبهێڵێت باشترە لەوەی بەهەژاری بەجێیان بهێڵێت.

❖ هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) بە سەعدی کوڕی ئەبی وەقاص فەرموو: ئەگەر خێزانەکەت بەدەوڵەمەندی بەجێبهێڵێت باشترە لەوەی بەهەژاری بەجێیان بهێڵێت وە دەست لە خەڵکی پان بکەنەوە.[197]

❖ وەجارێك باسی پیاوێکیان بۆ پێغەمبەر (ﷺ) گێڕایەوە کە بەرۆژوو بوو وە بەشەویش شەونوێژ دەکات هەرخەریکی خواپەرستییە. فەرمووی: کێ خزمەت و خواردنی ئەدات؟ وتیان: براکەی. فەرمووی: براکەی باشترە لەو (واتە خێر و چاکەی زیاترە لە براکەی تری). وە دەفەرموێت هیچ باشە و چاکەیەك نییە لەوکەسەدا کە حەز لەماڵ ناکات تاوەکو یارمەتی خزمەکانی بدات و پێ سپاردەکانی پێ بداتەوە وە پێویستی بەیارمەتی بەندەکانی خوانەمێنێت.

❖ وە ئەفەرموێت: هەرکەسێك پێویستیەك لاببات لەسەر برایەکییەوە لەدونیادا خوای گەورە حەفتا پێویستی لا ئەبات بەسەریەوە لەرۆژی دواییدا.

❖ وە دەفەرموێت: خوا موسوڵمانی خاوەنکاری خۆش دەوێت[198]. وە پێغەمبەر (ﷺ) لەزۆر پاڕانەوەدا داوای لەخوا کردووە لە هەژاری بیپارێزێت وەك دەفەرموێت: (اللهم إني أعوذ بك من الكفر والفقر)[199]. واتە:

---

[197] البخاري ١٣٢/٣ ومسلم ١٦٢٨.

[198] كتاب الفتوحات الربانية بالخطب والمواظع القرآنية. محمد سالم البيماني ص١٠٨.

[199] صحيح سنن أبي داود ٩٥٩/٣.

خوایە بمپارێزیت لەبێباوەڕی و هەژاری. وە هـەر هەژاریـە ئەبێتـە هـۆی بـێ باوەڕی.

وەلەگەڵ ئەوەشدا دژایەتی ئەوە ناکەین کە پێغەمبەر (ﷺ) هەژار بووە و خوا دەوڵەمەندی کردووە وە دەرگای بەزەیی بۆ کردوەتەوە، هەروەك خواردنی ساڵێکی ئەدا بە خێزانەکانی وە بەشی هەبووە لەوشتانەی کەلەشەڕدا گـیراوە وەك دەفەرموێت: ﴿ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ ﴾[٢٠٠] وە پێغەمبـەر (ﷺ) لـەخوای خـۆی پاڕایـەوە کـە موسـوڵمانان بـەگرانی لەناونەچن.[٢٠١]

ئەگەر دەوڵەمەندی سوپاسگوزار بەڵگـە بێنێتـەوە لەسـەر ژیـان و حـاڵی پێغەمبەر (ﷺ) لێی تێناگات و نایەتە دی هەتا ئەو کردەوانە نـەکات کـە پێغەمبەر (ﷺ) کردوویەتی وە ئەگەر هەژاری ئارامگریش بەڵگە بێنێتـەوە لەسەر ژیان و حاڵی پێغەمبەر (ﷺ) لێـی تێناگـات و نایەتـە دی تـا ئـەو کردەوانە نەکات کە پێغەمبەری خوا کردوویەتی..

هاوڕێیانی بەڕێز: هەژارانی ئارامگر باسی دوورکەوتنەوە و (زهد)[→]تان کرد لەدونیا بەڵام زوهـدو دوورکەوتنـەوەی دەوڵەمەنـد لەخراپـە پلـەی بـەرزترە لەبەرئەوەی لەبەردەستایەتی و دەسەڵاتی هەیە بەسەریا و نایکات بەڵام هەژار نیەتی و دەسەڵاتی بەسەردا نییە گرنگی بەلایەنی دونیاش نەدات لەبەرئـەوە کە نیەتی.

---

[٢٠٠] سورة الحشر/ آية ٧.
[٢٠١] رواه مسلم.
[→] زهد: واتای ئەوەیە خۆت بپارێزیت لەزۆر گرنگی نەدان بەجلوبەرگ و خواردنەوە و ئارەزوواتی دنیا.

❖ له پێغەمبەر (ﷺ)ەوە دەگێڕنەوە: زوهد لەدنیادا ئەوە نییە حەڵاڵ حەرام بکرێت، لەناوی بدەی، زوهد ئەوەیە پشت بەخوا ببەستێت لە رزق و رۆزی دونیادا و پشت بەخۆت نەبەستیت ئەگەر بەڵات بەسەرەوە بوو لەبەر پاداشتی حەز بکەی بەسەرتەوە بێت.[٢٠٢]

❖ پرسیارن کرد لە ئیمامی ئەحمەد خوا لێی رازی بێت: ئەگەر یەکێك هەزار دیناری هەبێت ئایا زوهدی تێدایە؟ وتی: بەڵێ بەمەرجێك ئەگەر زیادبوو پێی خۆش نەبێت وە کەم بوو پێی ناخۆش نەبێت.

❖ وە زانای بەرز ئیبن تەیمیە خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: زوهد ئەوەیە دووربکەویتەوە لەوەی کە بەکەڵکت نایەت وە وەرعیش ئەوەیە دووربکەوێتەوە لەوەی زیانت پێ دەگەیەنێت.

❖ وەهەندێك دەفەرموون: خاوەنی زوهد ئەو کەسەیە کە زۆربوونی حەڵاڵ نەبێتە هۆی بێ ئاگایی لە سوپاسگوزاری یان وە رووتێکردنی زۆری حەرام نەبێتە هۆی نەمانی ئارامیان، کەواتە بڕواداری بە هێزو توانا خۆشەویست و چاکترە لای پەروەردگار، وە ئیتر بزانین چ لایەك بەتوانا و کارمەندترە لەکارەکانیاندا خوای گەورە یارمەتی هەموو لایەك بدات بۆ کاری خێرو چاکەو وەرگیراو.

هەڵسەنگاندنی باسەکە:

[٢٠٢] ضعيف الترمذي الألباني رقم ٤٠٥، وضعيف إبن ماجة الألباني رقم ٤١٠٠، وضعيف الجامع الصغير ٣١٩٤.

لەدوای باسی بابەتەکـە بەشـێوەیەکی دووورودرێـژ لەهـەردوولادا لـەنێوان هەژارەکان و دەوڵەمەندەکاندا یاخود ئارامگرتن و سوپاسگوزاری پێویستی بەوە هەیە کە خوێنەر بۆی یەك لابێتەوە کام لایەن پلەی بەزترە و یاخود باشترە لەوی تریان.

ئیمامی ئیبن قەیم هەڵدەستێت بەگونجاندن و هەڵسەنگاندنی بابەتەکە وەکو ئەنجامێکی زانیاری بۆ یەکلاکردنەوەی باسەکە لەگـەڵ ڕەچـاوکردنی پلـەوکاری هەردوولادا وە دەفەرموێت:

نهێنی بابەتەکە ئەوەیە کە: ڕێگەی هەژاری و نەداری ڕێگەیەکی سەلامەت و دوور لە هەموو ئاڵۆزییەکە، وە ڕێگـەی دەوڵەمەنـدی بـوون ڕێگەیـەکی پـڕ ئاڵۆزی و لێپرسینەوەیە وە ئەگەر بێتو مافی خـوای تێـدا بـدات و یارمـەتی نەداران و لێقەوماوان و .. بکات ئەوا ڕێگەکـەی ڕزگـاربوون و بەدەسـتهێنانی هەموو خێرێکە کە ئەم ڕێگەیە لەسەروو ڕێگـەی سـەلامەتی هەژارەکانەوەیـە بەڵام ڕێگەکە پڕە لەترسناکی وە ئاگالێبوونێکی وردی دەوێت بۆ کۆکردنـەوەی سامان و سەرفکردنی کەواتە هەژارەکە وەکو نەخۆشێك وایە کە نەخۆشـیەکەی نایـەڵێت تووشـی تـاوان ببێـت وە دەوڵەمەندەکـە وەکـو موجاهیـدێك و مامۆسـتایەکی خێـر لـەناو خەڵکیـدا وایـە پێویسـتی بـە زۆر وردەکـاریی و بەئاگابوون هەیە.. وە پرسیاریش بکرێت کامیان پلە بەرزترە و باشـترە، ئەمـە وەکو پرسیارکردنە لەخواردن و خواردنەوە کە بەبێ یەك نابن کەواتە بەجێهێنانی فەرمانەکانی خوا نایەتەدی بە (صبر و شکر) نەبێت وە هەروەها خۆپاراستن لـە قەدەغـەکراوەکانی خـوا نایەتـە دی بـەبێ (صـبر و شـکر) ئـارامگرتن و سوپاسکردنی خوا نەبێت وە هەربەلایەك بەسـەر هەرکەسـێکدا بێـت ئـارامی

لەسەر گرت مانای سوپاسی خوای لەسەر کردووە، واتە ئەنجامی ئارامی و یەکەی شوکرە کەواتە هەرسێ بەشەکەی (صبر) کە ئەم سیانەی پێشوو بوو (أمر و نهی و مصائب) (صبر و شکر) ئارامی و سوپاسکردن تێکەڵیانە وە پەیوەست و نەپچڕاون بەیەکەوە، دەرکەوت دوو بابەتەکە زۆر لەیەکەوە نزیکن جیاوازیان ئەوەندە نییە بەڵکو تەواوکەری یەکن، بەڵام پرسیارێکی تردێتە پێشەوە: ئایا ئەگەر هەردووکیان لەرێكو هاوێنەی یەکتریدا بوون کامیان باشترە واتە دەوڵەمەند کە کەسێکی باوەڕداربوو خواناس بوو لەکردەوەکانیدا و هەژارەکەش بەهەمان شێوە کەسێکی باوەڕدار و خواناس بوو لەکردەوە و ژیان دا ئایا کامیان پلەو پایەیان بەرزترە؟

وەڵام: ئەو کەسەیانە کە زۆر گرنگی دەدات بەفەرمان و سونەتەکانی واجب و مندوب تیایدا واتە زیاتر فەرمانەکانی خوا و سوننەتەکانی پێغەمبەر (ﷺ) تێدا رەچاو دەکات وەك خوا دەفەرموێت ﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾[203] وە پلە بەرزیەتی لای خوای گەورە ئەگەڕێتەوە بۆ بەڕیوەبردنی کارەکە بە (واجب و مندوب)ەکان وەکو پێغەمبەر (ﷺ) لەفەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێت: (ماتقرب إلي عبد بمثل مداومةماافترضت عليه ولايزال عبدي يتقرب الي بالنوافل حتى أحبه)[204].

واتە: بەندەیەك لەمن نزیك نابێتەوە بەوێنەی ئەوانەی کە فەرمان و واجبم کردووە لەسەری وە بەردەوام لەمن نزیك دەبێتەوە بەکردنی سوننەتەکان هەتا خۆشم دەوێت کەواتە هەر کامێکیان زیاتر وردتر فەرمان و سوونەتەکان

[203] سورة الحجرات/ آية ١٣.
[204] البخاري ٢٩٢/١١.

بەڕێوەبرد ئەوەیان بە (تقوی) و خواناسترە و پلەی بـەرزترە لـەوی تریـان ﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ وە ئەگـەر هـەردووکیان بـە تقـوی بـوون ئـەوا هەردووکیان باش و پلە بەرزن، وە بەڵگەیەکی بەهێزترمان بۆ ئەم بابەتە ژیانی دوو پێغەمبەری خوان علیه السلام کە یەکەمیان سولەیمان علیه السلام کـە پاشا و دەسەڵاتدارو بەهێزبوو تەنانەت باڵندەو جیهانی جنی بۆ تەرخانکرا بوو لەژێر دەسەڵاتیدا سـەرەرای ئـەم هـەموو بـوون و دەسـەڵاتە پێغەمبـەرێك و خواناسێکی پەروەردگار بوو خوای گەورە وەسفی دەکات دەفەرموێت: ﴿ وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴾[٢٠٥] واتـە سـولەیمان باشـترین بەنـدە بـوو لەبەرئەوەی باشترین خواناسی و گوێڕایەڵی و پشت بەستن بەخوای خۆی تێدا بوو وە ئەیفەرموو: ﴿.. قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ﴾[٢٠٦].

دانی بەوەدا نا کـە هـەموو نیعمـەتی خوایـە و بـۆ تاقیکردنەوەیـەتی ئەگـەر هەردەوڵەمەندێك خواناس بێت بەباشی ئەوا وەکو سولەیمان (علیه السلام)ە.

وە پێغەمبەری دووەمان (ایوب) علیه السلام کە خاوەنی ١٨ ساڵ و بەڵاو ناخۆشییەکانی ژیان بوو ئارام گرێکی بەناوبانگ بوو وە خـوای گـەورە وەسـفی ئارامە پڕ خواناسییەکەی دەکات بەهـەمان شـێوازی وەسـفی سـولەیمان علیـه السلام وە دەفەرموێت ﴿ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴾[٢٠٧].

أیوب علیه السلام نموونەی هەژارە خاوەن بەڵاو ناخۆشیەکانی ژیانە، لێرە بۆمان دەردەکەوێت کە (صبر و شکر) هەردووکیان لای خوای گەورە پلەو پایـە بەرزن وە کامیان زیاتر رۆچوو بێت لەخواناسیدا ئـەوەیان لای خـوای گـەورە و

[٢٠٥] سورة ص/ آية ٣٠.
[٢٠٦] سورة النمل/ آية ٤٠.
[٢٠٧] سورة ص/ آية ٤٤.

باشترین بەندە و خواناسە وە ئەگەر هەردووکیانی هەبێت ئەوا هەردووکیان وەك بینیمان خوای گەورە بەیەك شێواز باسو وەسفی (سولەیمان و ئەیوب)مان بۆ دەکات کە باشترین خواناس بوون (نعم العبد إنه أواب) بۆ هەردووکیان ئەم شێوە بەکاردەهێنێت کەواتە (صبر و شکر) هۆکارێکن بۆ تاقیکردنەوەی ئادەمیزادو بەدەست هێنانی پلەی بەرز لای خوای گەورە وە هەریەکەیان رێگەیەکن بۆ کۆمەڵە کەسێك وەکو هەموو جۆرەکانی پەرستن (عبادە) وەك سولەیمان علیه السلام فەرمووی (لیبلوني ـ أشکر) خوای گەورە تاقیم دەکاتەوە تاکو سوپاسی خوا ئەکەم یان نا؟

وەخوای گەورە هەردووکیانی بەتاقیکردنەوە باسکردووە ﴿ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ (١٥) وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴾[٢٠٨] وە دەفەرموێت ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾[٢٠٩].

وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (عجبت لأمر المؤمن ...) سەرسامم لەکاری موسوڵمان هەموو کارێکی بۆ ئەو خێرە ئەگەر نیعمەتی بەسەردا برژێت سوپاسی خوای لەسەر دەکات بەخێر بۆی دەنوسرێت وە ئەگەر ناخۆشی بەسەردا بێت ئارام دەگرێت و هەر بۆ ئەو خێرە..)[٢١٠].

وەك سوفیانی سەوری خوا لێی رازی بێت دەفەرموێت: کەسێك شارەزا نییە لە دین کە بەڵا بەنیعمەت و بەبەخشندە نەزانێت وە خۆشی ژیان و نیعمەت بە موصیبەت و بەڵا نەزانێت. کەواتە هەردووکیان مایەی پاداشتن لەبەرئەوە

---

[٢٠٨] سورة الفجر/ آية ١٥ـ١٦.
[٢٠٩] سورة الكهف/ آية ٧.
[٢١٠] رواه مسلم ١٨/١٢٥.

ئەبینین لەهەردوو جۆرەکە لە ژیانی پێغەمبەردا (ﷺ) هەبوو وەك سەردەمی مەککە لەناخۆشیدا وە سەردەمی مەدینە لە خۆشیدا. لەهەردوو جۆرەکەدا تەواو رەزامەندی و خواویستی تێدا بەڕێوە بردووە، وە لە یارەکانیشیدا هەردوو جۆرەکەی تێدا بووە وەکو ئەبو زەرو هاوڕێکانی وەك بیلال و ئەبوهورەیرەو سەلمانو.. هتد. خوایان لێ رازی بێت لە هەژاریدا، وە وەکو ئەبوبەکر و عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف و عوسمانی کوڕی عەفان و زوبێری کوڕی عەوام لە دەوڵەمەندیدا.

لەگەڵ ئەویشدا خوای گەورە دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ﴾.[211] خوا لێیان رازییە لەبەر خواپەرستی و خواناسییەکەیان هەریەکەیان لەبواری خۆیدا.

وە سەرەرای ئەمانەش خوای گەورە خۆی بەبەزەیی و زانایە بەسەر بەندەکانیدا کە هەریەکەیان چی بەکەڵکی دێت لەهەژاریو دەوڵەمەندی لەدونیادا وە هەر ئەو (خبیر ، علیم ، حکیم) زانا و دانا و کاربەجێیە و بەئاگایە بەسەر بەندەکانیدا..

وە ئەمەیش لەلایەکی ترەوە بەڵگەیە کە ئیسلام هیچ لایەنێکی بەرنەداوە لە ژیان و دونیاداو گرنگی داوە بەهەموو لایەك کە بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدا بێت، وە ئیتر خوای گەورە یارمەتی هەموو لایەك بدات بۆ کاری پەسەندو وەرگیراو بێ بەشمان نەکات لەپاداشتی رۆژ دوایی وە خوای گەورە یارمەتی هەژاران و دەوڵەمەند و هەموو جۆرە ئیماندارێك بدات (اللهم آمين)...

[211] سورة البينة/ آية ٨.

(اللهم اجعل عملي صوابا واجعله خالصا ولاتجعله لأحد فيه شيئا) سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك

٤/رجب/ ١٤١٤ كۆچی

٢٤/١٠/١٩٩٤ زاینی

پێڕست

بابەتەکان **لاپەڕە**

وتە بەنرخەکان

- ☑ قال بعض الصحابة: (كنا ندع سبعين بابا من الحلال مخافة أن نقع في باب من الحرام).مدارج السالكين ٢/٢٥
- ☑ قال الفضيل: (ترك العمل من أجل الناس رياء والعمل من أجل الناس شرك والإخلاص أن يعافيك الله منهما). مدارج السالكين ٢/٩٢
- ☑ قال الحسن البصري: (المؤمن يعمل بالطاعات وهو مشفق وجل خائف والفاجر يعمل بالمعاصي وهو آمن). تفسير إبن كثير ٢/٨٥
- ☑ قال إبن القيم: (الإخلاص عدم إنقسام المطلوب والصدق عدم إنقسام الطلب). مدارج ٢/٩٢
- ☑ قال الجنيد: (الصادق يتقلب في اليوم أربعين مرة والمرائي يثبت على حالة واحدة أربعين سنة). مدارج ٢/٨٥

☑ قال عبدالقادر الجيلاني: (كن مع الحق بلا خلق ومع الخلق بلا نفس). مدارج ٣٢٦/٢

☑ قال إبن مسعود: (أنتم في زمان يقود الحق الهوى وسيأتي زمان يقود الهوى الحق). القرطبي ١٦٧/١٦

☑ قال إبن عباس: (أول ما ضرب الدرهم الدرهم أخذه إبليس فقبله ووضعه على عينه وقال بك أطغى وبك أكفر). تلبيس إبليس ٣٩٦

☑ قال بعض السلف: (لايشم رائحة الصدق من داهن نفسه أو غيره). مدارج ٢٨٥/٢

☑ قال بعض السلف: (التوكل إضطرب بلا سكون وسكون بلا إضطراب). مدارج ١١٢/٢

☑ قال بعض السلف: (ماأمر الله بأمر إلا وللشيطان فيه نزغتان إما الى التفريط وإما الى الإفراط). مدارج ١٠٥/٢

☑ قال بعض السلف: (الإقتصاد على السنة خير من الإجتهاد في البدعة) مدارج ١٠٥/٢

☑ قال مسروق: (كفى بالمرء علما أن يخشى الله وكفى بالمرء جهلا أن يعجب بعمله). رواه الدرامي ٩٣/١

☑ وقال عمر بن الخطاب: (عليكم بذكر الله فإنه شفاء وإياكم وذكر الناس فإنه داء).

☑ قال بعض السلف: (لمصانعة وجه واحد أيسر عليك في مصانعة وجوه كثيرة ذلك الوجه الواحد كفاك الوجوه). مدارج ٢٩٥/٢.

